ARCOD KERESEM

ISTEN-KERESŐK VALLOMÁSAI

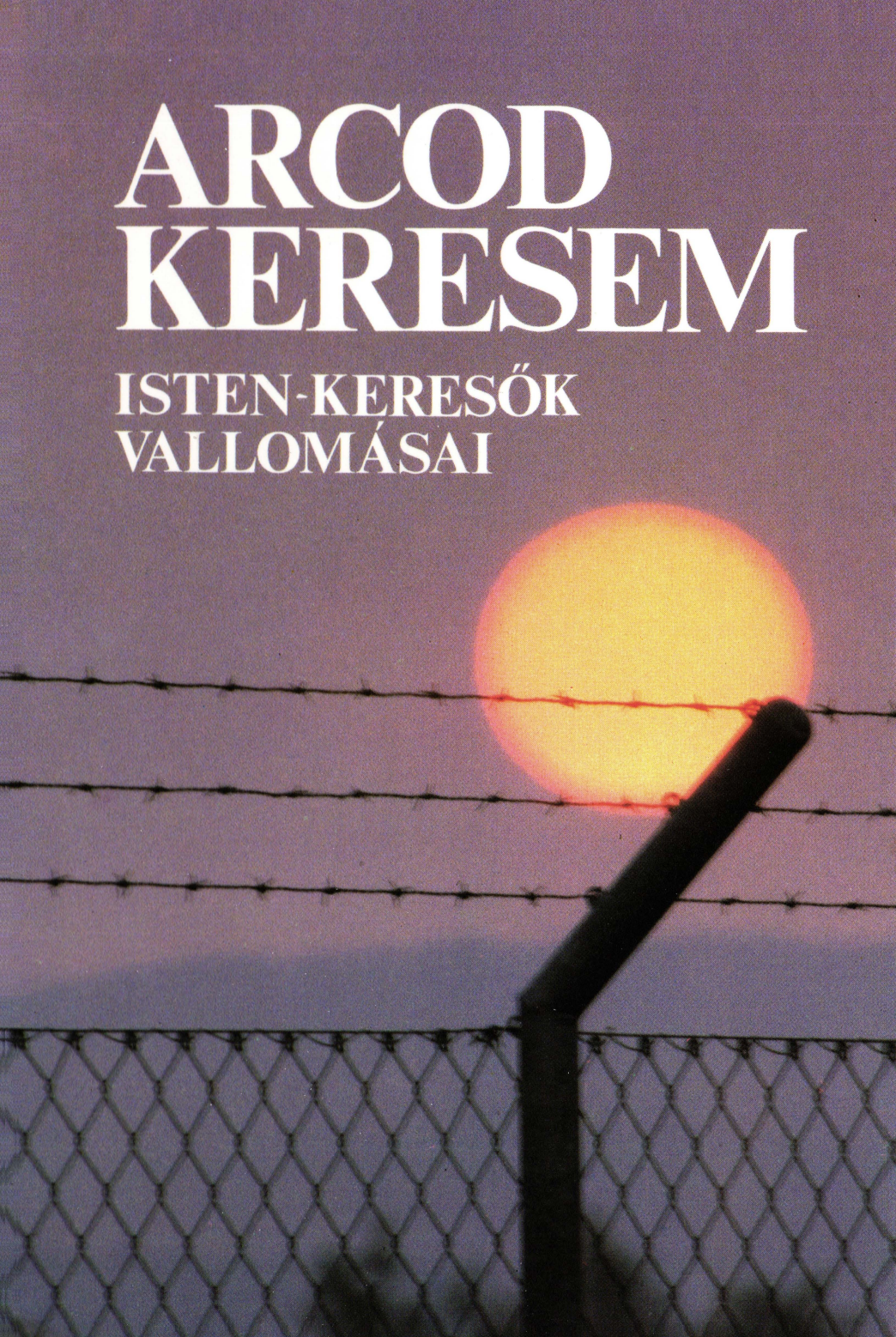

ARCOD KERESEM

ARCOD KERESEM

Isten-keresők vallomásai

Összeállította és fordította:

Szabó Ferenc S.J.

« Arcod keresem, Uram,
ne rejtsd el tőlem arcodat,
haraggal ne űzz el,
oltalmazd szolgádat híven,
te vagy a megmentő Isten! »

(*27. zsoltár*)

RÓMA 1988

A fényképfelvételeket
Hamza Ferenc készítette

A fedőlapot Szokoly György tervezte

Készült Ugo Detti nyomdájában - Via Girolamo Savonarola, 1 - I-00195 Roma

ARCOD KERESEM

Az emberi élet Isten-keresés. De tulajdonképpen nem is mi keressük Istent, hanem Ő keres bennünket. Isten nem ment el, amikor megteremtette a világot. Jelen van a külső teremtett világban, amely « lábnyomát » őrzi: nagyságát és szépségét nyilvánítja ki. De még inkább jelen van az emberi lélekben, lelkiismeretben, abban a szellemben, amely az Igazságot, Jóságot és Szépséget szomjazza. Ha az ember képes meghallani Isten hívását, figyelni az isteni jelenlétre, ha kitárul a magát adó szeretetnek, akkor a « belső örökkévalóságban » találkozhat az élet Forrásával, a Lételjességgel. Mivel « az Isten van valamiként / minden gondolatnak alján » (Ady), mivel bensőségesebben bennem van, mint én magam (Ágoston), azért « tetten érhetem szívemben » (József Attila). Leginkább pedig Jézus arcán, a legkisebb embertestvérben is felém tekintő Emberfia arcán fedezhetem fel a rejtett istenarc vonásait.

* * *

E könyv I. része *Isten-keresők vallomásaiból közöl szemelvényeket. Misztikusok, szentek, költők és filozófusok műveiből válogattam, fordítottam. Egyes szemelvények már megjelentek* Őszi ámulat *és* Teljes évszak *c. vers- és műfordításköteteimben, amelyek már elfogytak. Újakat is fordítottam olyan antológiákból, mint*: Dire Dieu (*Univers Media, Párizs* 1978); *Pierre Haïat*, Dieu et ses Poètes (*Desclée, Párizs* 1987); *Jean Mambrino*, La poésie mystique française (*Seghers, Párizs* 1973); *de más forrásokból is. A keresztények mellett szerepel néhány más vallású, zsidó hívő vagy agnosztikus, nem hívő is. Az idegen szövegeket kevés kivétellel magam fordítottam magyarra.*

A kötet II. részében *húsz interjút közlök. André Sève, a* La Croix *munkatársa készítette ezeket a beszélgetéseket az istenhitről többé-kevésbé neves személyiségekkel. Jórészük hívő, de van köztük néhány agnosztikus vagy nem hívő is: korunk szellemi helyzetének érzékeltetésére ez utóbbiakat is megszólaltattuk. Az interjúk*

elhangzottak Az emmauszi úton *c. rádiós sorozatom keretében. Egy részüket Vertse Márta munkatársunk fordította (VM-mel jelzem az ő fordításait).*

* * *

Istennek nincs arca, kifejezhetetlen; mindennevű, ezért megnevezhetetlen. Mégis a kereső ember — az Isten képmására szabad és teremtő személynek teremtett szellem — igyekszik Őt « kimondani », megnevezni. Amikor a kimondhatatlan misztériumot ki akarjuk fejezni, megszületik a szimbólum, a kép, a költői vagy művészi alkotás, amely valami másra utal, amely mögött megnyílik a végtelen mélység: átragyog az Abszolútum. Van Gogh álma az volt — erről írt testvérének, Theónak —, hogy a lehető legerőteljesebben kifejezze képeivel szépségélményét, sőt magát a létet, a végtelent. « A fej mögött, ahelyett, hogy a nyomorúságos lakás banális falát festeném, a végtelent festem. » « Kifejezni a reménységet egy csillag által; egy létező lángolását a lenyugvó nap sugárzása révén. »

Ha már a dolgokban, az értelmetlen teremtményekben is van valami végtelen, isteni, mennyivel inkább az Abszolútumot kereső emberi szellemben, a Végtelenre szomjas lélekben, akit az arc, a szem, a tekintet tükröz. Leginkább az emberi arcon ragyog át a transzcendencia. A zsidó filozófus, E. Levinas írja (Totalité et Infini, 50): « *Az Isteni dimenziója az emberi arcból nyílik.* »

Az itt közölt szemelvényekben — miként a beszélgetésekben is — a költők, misztikusok, hívő gondolkodók általában hasonlatokkal, képekkel, szimbólumokkal fejezik ki élményüket, közelítik meg a kimondhatatlan isteni misztériumot. A Zsoltárostól Claudelig, Ágostontól Varillonig ilyen ősszavakkal találkozunk: tűz és fény, éj és sötétség, forrás és ivóvíz, kenyér és bor; de, természetesen, az Énekek Énekétől Keresztes Szent Jánoson át Lisieux-i Szent Terézig leggyakoribb a szerelem-szeretet szókincse és szimbolikája. A keresztény misztika Isten és a lélek viszonyát — az ószövetségi próféták nyomán — leginkább a jegyesi szerelem szókincsével és élményvilágával szemléltette. Maga a Kinyilatkoztatás is végső soron egyetlen szóba sűríti Isten titkát: AGAPE, Szeretet (1 Jn 4,8 *és* 16).

A szimbolikus nyelvezet nem járulékos a hit (a Kinyilatkoztatás) kifejezésében, hanem — ahogy Von Rad megfigyelte — a hit lényegében szimbolikusan fejeződik ki, és minden más beszédet alá

kell rendelni e szimbolikus kifejezésnek. Miként a költeményt vagy műalkotást olyan ontophaniának *tekinthetjük, amelyen átragyog a lét misztériuma, feltárul a jelentés, úgy a hit misztériuma, a kimondhatatlan isteni is a szimbólumon ragyog át, nyilatkozik meg a hit szeme számára.*

Miként egy műalkotás szépsége és mélysége csak a látni tudó szemnek, a ráhangolt léleknek tárul fel, tehát a szemlélő lelki mélységétől függ, és a kimondhatatlan egyedivel a rokonszenv révén egybeeső intuíció által ragyog át a jelentés, ugyanúgy a kinyilatkoztatás vagy egyszerűen a vallási élmény « megértése » is a hit szemétől és a szeretettől függ. A Kinyilatkoztatás központi Alakja, Jézus Krisztus misztériuma pedig a « stigmatizáló rokonszenv » (Blondel) révén ragyog fel. Isten dicsősége leginkább az emberi arcon, — paradox módon — egy a szenvedéstől és mások bűneitől eltorzult Arcon, a keresztrefeszített Jézusén tündököl a legfényesebben, mert a Keresztrefeszített nyilatkoztatja ki — a végső önkiüresítésben —, hogy Isten Szeretet. A bölcsesség és az erő a kereszt esztelenségében és botrányában nyilvánul meg, mert Isten itt mutatja meg — a gyengeségben és gyalázatban — legfőbb hatalmát, megbocsátó irgalmas Szeretetét.

* * *

« Az élő Istenre, minden igazi élet Istenére és eredetére szomjazik a lélek. Mikor enyhül szomjunk? Mikor szemlélhetjük arcát? Szemlélni Isten arcát: ez minden élet célja, ez az örök élet. Jézus Krisztusban, a keresztrefeszítettben szemlélhetjük arcát. Ha itt találkozunk vele, szomjúhozzuk, hogy világosabban lássuk, teljes tisztaságban mindörökre. Jézus mondotta: 'Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék!' (Jn 7,37) » (*D. Bonhoeffer*).

Róma, 1988. Húsvét.

Szabó Ferenc

42. (41.) Zsoltár

Miként a szarvasgím a hűs forrás vizére,
a lelkem úgy kívánkozik Rád, Uram, szomjtól égve.
Istenre szomjazik a lelkem,
az élő Isten után vágyom,
mikor lehet már Isten arcát látnom?
Éjjel és nappal könny a kenyerem,
egész nap azt kérdezik,
hol az Istenem?

A szívem megdobban ha arra gondolok
hogy átlépem majd a templomkaput.
Az Úr házához érve földre borulok
örömujjongás, zeneszó követ
körülvesz az ünnepi tömeg.

Miért vagy, lelkem, szomorú s zavart,
miért száll hozzám szorongó szavad?
Bízzál az Úrban, dicsőíted még
arcod derűjét, üdvöd Istenét!

Megtört a lelkem ha a Jordán mentén
vagy a Hermon felől rádgondolok,
völgyben járva vagy a hegy gerincén:
örvény hívja a szakadékokat
a völgyek ölén nagy vizek zuhognak
mennydörgés közt szól hozzám szavad
már-már merülök a tajték alatt.

Nappal az Úrtól száll rám kegyelem,
éjjel én áldom élő Istenem,
dicséretét zengem szüntelen:
Te vagy a sziklaszálom

miért hagysz el engem,
miért kell szomorúan járnom,
miért kell ellennel csatáznom,
a gyilkossal ki csontvelőm kiszívja?

Röhögve rajtam folyton gúnyolódnak
és ezt ismétlik egy álló egész nap:
« Hol van hát Istened? »
Miért vagy, lelkem, szomorú s zavart,
miért száll hozzám szorongó szavad?
Bízzál Istenben, dicsőíted még
arcod derűjét, üdvöd Istenét!

* * *

Szent János prológusa

Kezdetben volt az Ige,
És az Ige Istennél volt,
És Isten volt az Ige.

Ő volt kezdetben Istennél.

Minden ő általa lett,
És nélküle semmi sem lett.

Ami lett,
Benne élet volt,
Éz az élet volt az emberek világossága.

A világosság a sötétségben világít,
De a sötétség nem fogta föl.

Megjelent egy ember,
Akit Isten küldött.
János volt a neve.

Azért jött, hogy tanúságot tegyen,
Tanúságot a világosságról,
Hogy mindenki higgyen általa.

Nem ő volt a világosság,
Csak tanúságot kellett tennie a világosságról.

Az igazi világosság,
Amely minden embert megvilágosít,
A világba jött.

A világban volt,
A világ ő általa lett,
Mégsem ismerte föl őt a világ.

Tulajdonába jött,
De övéi nem fogadták be.

Mindannak azonban, aki befogadta,
Hatalmat adott, hogy Isten fiává legyen,
Annak, aki hisz őbenne.

Aki nem vérből,
Sem a test ösztönéből,
Sem a férfi akaratából,
Hanem Istenből született.

Az Ige testté lett,
És közöttünk lakott.
Láttuk dicsőségét,
Az Atya Egyszülöttének dicsőségét,
Akit kegyelem és igazság tölt be.

Mindnyájan az ő teljességéből merítettünk,
Kegyelmet kegyelemre halmozva.

A törvényt Mózes által kaptuk,
A kegyelem és az igazság Jézus Krisztussal valósult meg.

Istent sohasem látta senki.
Az egyszülött Isten,
Aki az Atya keblén nyugszik,
Ő nyilatkoztatta ki.

(Jn 1,1-14.16-18)

I.

ISTEN-KERESŐK VALLOMÁSAI

SZENT ÁGOSTON (354-430)

Arcod keresem

Uram, Istenem, egyetlen reményem!
hallgass meg engem, nehogy megfáradva ne akarjalak keresni Téged;
add, hogy mindig égő nyugtalansággal keressem Arcodat!
Te adj erőt keresésedhez,
aki megadtad, hogy megtaláljalak Téged,
és reményt adtál, hogy egyre jobban megtaláljalak.
Előtted van erőm és erőtlenségem:
őrizd meg erőm és gyógyítsd meg gyengeségemet!
Előtted tudásom és tudatlanságom:
ahol ajtót nyitottál, engedj belépnem;
ahol bezártad az ajtót, nyisd meg zörgetésemre!
Emlékezzem Rád, ismerjelek meg és szeresselek Téged!
Növeld bennem ezt a hármat, mígnem teljesen újjáalakítasz engem...
Szabadíts meg, Istenem, a bőbeszédűségtől,
amely miatt lelkem mélyén szenvedek;
lelkem nyomorúság tekinteted előtt,
de irgalmasságodba menekül.
Mert gondolkodásom akkor sem csitul el, amikor szám hallgat...
Számos gondolatom támad:
tudod, emberi gondolatok, mivel hiábavalók...
Add, hogy ne egyezzek bele e gondolatokba...
és ne merüljek beléjük, mint valami álomba...
Amikor eljutunk Hozzád, megszűnnek ezek a szavak,
amelyeket szaporítunk, anélkül,
hogy elérnénk Téged:
akkor majd egyedül Te maradsz minden mindenben:
akkor majd vég nélkül egyetlen szót ismételünk,
együtt dicsőítve Téged,
és Benned egyek leszünk...

(*De Trinitate*, XV, 28,51)

Későn szerettelek meg!

Későn kezdtelek szeretni, Te, ősi és mindig új Szépség,
    későn szerettelek meg!
Te belül voltál, én pedig kívül, és ott kerestelek,
    az általad alkotott szép világban én rútként rohangásztam.
Velem voltál, de én nem voltam Veled;
    azok tartottak távol Tőled, amelyek nem léteznének
    ha nem lennének Tebenned.
Hívtál, kiáltottál, és megtörted süketségemet.
Fölcsillantál, felém ragyogtál, és elűzted vakságomat.
Illatoztál, belélegeztelek és most már Érted lihegek.
Megízleltelek, és most már éhezlek és szomjúhozlak,
    égő vággyal áhítom békességedet.

(*Confessiones*, X, 27)

Hol a te Istened?

Naponta hallom: « Hol van Istened? »
    és naponta könnyezem;
    éjjel-nappal arról elmélkedem, amit hallottam...
Én magam is keresem Istenemet, hogy lehetőleg
    ne csak higgyek Benne, hanem egy kicsit lássam is.
Látom ugyanis azt, amit Istenem alkotott,
    de nem látom Istenemet, aki ezeket alkotta.
De mivel mint a szarvas kívánkozom a vízforráshoz
    és az élet forrása nála van...
    és minthogy az, ami Benne láthatatlan
    értelemmel fölismerhető a teremtmények révén:
    mit tegyek, hogy megtaláljam Istenemet?
Szemlélem a földet: a föld teremtve van.
A föld szépséges: de alkotója van.
Csodálatos a növény- és állatvilág: de teremtőjük van.
Előttem a tenger mérhetetlensége;
    megrendülök, csodálkozom, keresem az alkotót.
Föltekintek az égre és a csillagok szépségét szemlélem;
    csodálom a napot, amely fényessé teszi a nappalokat,
    az éjjeli sötétség vigasztalását, a holdat.

Csodálatos mindez; dicsérendő mindez; sőt megdöbbentő mindez;
hiszen már nem földi dolgok, hanem égiek.

De szomjúságom továbbra is gyötör:
csodálom, dicsérem ezeket, de szomjazom Őt, aki alkotta őket.
Önmagamba térek és keresem, ki vagyok én, aki mindezeket kutatom.
Azt tapasztalom, hogy testem és lelkem van.
Nemde Isten is olyasvalami, mint az ember szelleme?
Igaz, Isten csak a szellemmel látható,
de nem úgy, ahogy az emberi szellem látható.
Hiszen a szellem maga is olyasmit keres, mint ami Isten,
ezzel kapcsolatban gúnyolódnak, mikor ezt mondják:
« Hol van Istened? »

Valami változhatatlan igazságot, hiánytalan tökéletességet keres.
Maga az emberi szellem nem ilyen.
A változandóságnak még az árnyéka sem esik Istenre...
Keresem tehát Istent a látható és testi dolgokban, és nem találom.
Keresem önmagamban lényegét, mintha hasonló lenne az enyémhez,
de mikor itt sem találom Őt,
valamiképpen lelkem fölött sejtem meg Istenemet...

Ott van ugyanis az én Istenem otthona, lelkem fölött;
ott lakik Ő, onnan tekint le rám,
onnan teremtett engem, onnan kormányoz,
onnan ad tanácsot, onnan ösztönöz,
onnan hív, onnan irányít, onnan vezet,
onnan vezet célhoz.
Annak ugyanis, aki láthatatlanul a magasságban lakozik,
itt a földön is van sátora.
Tabernákuluma itt a földön az Egyház, amely még vándorol.
De itt kell keresni Őt,
mert ezen a sátoron keresztül jutunk el lakóhelyére...
A sátoron kívül keresve Istenemet eltévedek...

Mily csodálatos dolgokat látok a sátorban!
Isten sátorát ugyanis a földön a hívő emberek alkotják...
Nézem az Istennek engedelmeskedő lelket is...
az igazságosságot és kiáradó szeretetet...

Csodálom ezeket az erényeket a lélekben;
de még a sátorhelyen járok.
Ezeken is túlhaladok;
és jóllehet csodálatos a sátor,
elámulok, amikor az Isten házába érkezem...
Isten házában örökös ünnep van,
Isten jelentétében fogyhatatlan örvendezés...
Aki ebben a sátorban jár
és Isten csodáit szemléli a megváltott lelkekben,
annak fülébe jut az ünnep zenéje,
és a szarvast a vízforráshoz ragadja...
A szarvas ugyanis, amely a vízforráshoz kívánkozik,
vagyis Isten életének gyönyörűségéhez,
az elragadott szarvas nem más, mint a lélek,
aki önmaga fölé emelkedik elragadtatásában,
hogy elérje azt, ami fölötte van,
és a csodálatos sátoron át eljusson Isten házáig...

Csakhogy az ember még itt a földön él,
még itt sóhajtozik,
még a törékeny testet hordozza,
még a földi botrányok között hányódik.
Önmagába tekint tehát és kérdi:
« Mért vagy szomorú, én lelkem?
Miért háborgatsz engem? »
Lásd, már most örvendezhetünk
valami belső gyönyörűség megtapasztalásával;
lám, már valami múlhatatlant pillanthattunk meg
a lélek csúcsával,
mégha töredékes és kérészéletű is;
miért háborgatsz hát,
és miért vagy szomorú mégis?
Hiszen nem kételkedsz Istenedben.
Hiszen meg tudsz felelni azoknak,
akik ezt kérdezik tőled:
« Hol van Istened? »
Már valami múlhatatlant megsejtettél,
miért háborgatsz hát?
« Bízzál az Úrban! »

És mintha csendben ezt válaszolná a lélek:
Miért háborgatnálak, ha nem azért,
mivel még nem vagyok ott,
ahol az a gyönyörűség van,
ahova csak átmenetileg ragadtattam?...
De « Bízzál az Úrban! » —
válaszol önmagának az önmagát háborgató lélek...
Csak maradj meg a reménységben!
Amit ugyanis látunk, azt nem reméljük.
Ha pedig reméljük azt, amit nem látunk,
várjuk csak türelemmel...

(*Kommentár a 42. zsoltárhoz*)

« Én vagyok a világ világossága »

Az Úr röviden ezt mondja: « Én vagyok a világ világossága; aki engem követ, nem jár sötétségben, hanem övé lesz az élet világossága » (Jn 8,12). Mivel ezekkel a szavakkal mást mondott, és mást ígért, kövessük, amit parancsolt, nehogy vakmerően vágyakozzunk arra, amit megígért; nehogy az ítéleten számonkérje tőlünk: Megtetted, amit parancsoltam, hogy most kéred, amit megígértem? Mit parancsoltál hát, Urunk, Istenünk? Megmondottam: Hogy kövess engem. Az élet titkát kerested. Mi más ez, mint az, amelyről ez mondatott: « Nálad az élet forrása? »...

Az igazságot élvezzük, amikor majd színről színre látjuk, mivel ezt is megígérték nekünk. Ki merészelné ugyanis remélni azt, amit Isten nem méltóztatott volna felajánlani vagy megadni? — Színről színre látjuk majd. Az Apostol mondja: « Ma még csak tükörben, homályosan látunk, akkor majd színről színre (1 Kor 13,12). És János apostol első levelében: « Szeretteim, most Isten fiai vagyunk, de hogy mik leszünk, az még nem nyilvánvaló. Tudjuk azonban, hogy megjelenésekor hasonlók leszünk hozzá, mert látni fogjuk őt úgy, amint van » (1 Kor 3,2). Ez a nagy ígéret.

Ha szeretsz, kövesd őt. Szeretek, válaszolod, de merre kövessem? Ha ezt mondaná neked Urad, Istened: Én vagyok az igazság és az élet, minthogy az igazságra vágyódsz és kívánod az életet, nyilván keresnéd az utat, amely ezekhez vezet, és ezt mondanád magadnak:

Nagy dolog az igazság, nagy dolog az élet, csak tudnám, hogyan jut el oda lelkem!

Keresed az utat? Halld, előbb már megmondta: « Én vagyok az út ». Mielőtt megmondta volna neked, hova vezet, megjelölte magát az utat: « Én vagyok az út ». Hova vezet? « ... és az igazság és az élet ». Előbb megmondta, milyen úton járj, utána pedig tudtodra adta, hova jutsz. Én vagyok az út, én vagyok az igazság, én vagyok az élet. Midőn az Atyánál volt, igazság és élet; testet öltve úttá lett.

Nem mondják neked: Fáradozz, hogy megtaláld az utat, hogy azon eljuss az igazságra és az életre; nem ezt mondják neked. Lusta, kelj fel! maga az út jött hozzád, és felkeltett az álomból, ha ugyan felkeltett; kelj fel és járj!

Talán járni próbálsz, és nem tudsz, mivel fájnak a lábaid. Miért fájnak? Talán a parancsoló nehéz utak megjárására késztetett? De Isten Igéje meggyógyította a sántákat. Csakugyan, mondod, egészségesek lábaim, de nem látom az utat. Megvilágította a vakokat is.

(*Tract. in Joh.* 34,8-9)

NAZIANZI SZENT GERGELY (330-390)

Ó Te, megnevezhetetlen

Ó Te, aki túl vagy mindenen,
hogyan nevezzelek meg?
Milyen himnuszt énekeljek?
nincs szó hogy kifejezze lényedet.
Mely szellem ragadhatna meg?
semmiféle értelem fel nem foghat.
Egyedül Te vagy a kimondhatatlan;
mindaz, amit mondunk, Tőled származik.
Te vagy az egyetlen megismerhetetlen;
mindaz, amit gondolunk, tőled származik.
Minden lény téged ünnepel,
a beszédesek és a némák egyaránt.
Minden lény téged dicsőít,
a gondolkodók és a gondolkodni nem tudók.
Az egyetemes vágy, mindenek sóhaja feléd száll.
Minden létező hozzád könyörög,
minden lény mindenségedet olvasva
feléd küldi csend-himnuszát.
Mindaz, ami megmarad, benned marad.
A mindenség mozgása benned bomlik ki.
Minden létezőnek te vagy a célja,
te az egyetlen.
Te mindenki vagy és ugyanakkor senki;
nem vagy egyedi lény, nem vagy összesség.
Mindennevű, hogyan nevezzelek?
Te az egyetlen, akit nem nevezhetünk meg;
milyen égi szellem hatolhat át a felhőkön
amelyek elfedik magát az eget?
Irgalmazz, Te, mindenen túli;
hogyan nevezhetnélek más néven?

Arcodat keresem, Uram!

Hát most, emberke, hagyd el egy kicsit foglalatosságaidat, rejtőzködj el egy kicsikét gondolataid özöne elől. Feledd a terhes gondokat és tedd félre fárasztó szórakozottságodat. Időzz egy kicsit Istennél, és nyugodj meg egy pillanatra Benne!

Lépj be lelked hajlékába; zárj ki onnan mindent Isten és mindaz kivételével, ami segít az Ő keresésében; bezárva ajtód csak Őt keresd. Mondd most, teljes szívem, mondd most Istennek: Arcodat keresem; *vultum tuum, Domine, requiro.*

Most tehát Te, Uram és Istenem, tanítsd meg szívemet, hol és hogyan keressen Téged, hol és hogyan találjon meg Téged.

Uram, ha nem vagy itt, hol keresselek Téged, távollevőt? Ha pedig mindenütt vagy, miért nem látlak Téged, jelenlevőt? Az biztos, hogy megközelíthetetlen fényben lakozol. És hol van a megközelíthetetlen fény, vagy hogyan jutok el e megközelíthetetlen fényhez? Vagy ki vezet engem, ki vezet el arra, hogy meglássalak benne Tégedet? Tehát milyen jelek révén, milyen arc mögött keresselek? Sohasem láttalak Téged, Uram, Istenem; nem ismerem Arcodat.

Mit tegyen, Magasságbeli Isten, mit tegyen ez a te távoli számkivetetted? Mit tegyen szolgád, akit szerelmed szorongat, és messze vettetett Arcod elől? Emészti a vágy, hogy lásson Téged, és távol van tőle Arcod. Szeretne Hozzád járulni, és lakásod hozzáférhetetlen számára. Arra vágyakozik, hogy megtaláljon, és nem tudja, hol vagy. Keresve keresne, de nem ismeri Arcodat.

Uram, Istenem és Uram vagy, és sohasem láttalak Téged. Te teremtettél és újraalkottál, és sohasem ismertelek Téged. Végül azért lettem, hogy lássalak, és sohasem tettem azt, amiért teremtettél.

De, Uram, meddig tart még ez? Uram, meddig feledkezel el rólunk? Meddig fordítod el Arcod tőlünk? Mikor tekintesz felénk, hogy meghallgass bennünket? Mikor világosítod meg szemünk, és mutatod meg nekünk Arcodat? Mikor adod vissza Önmagad nekünk?

Tekints ránk, Uram, hallgass meg és világosíts meg bennünket! Mutasd meg Magadat nekünk! Add vissza nekünk Önmagadat, hogy boldoguljunk, mert nélküled ínség a sorsunk. Könyörülj meg rajtunk, akik küszködve igyekszünk Feléd, akik semmit sem tehetünk Nélküled.

Taníts meg engem, hogy keresselek, és mutasd meg Magadat a keresőnek; mivel nem kereshetlek, ha Te nem tanítasz, és megtalálni se tudlak, ha nem mutatod meg Magadat. Keresselek vágyakozva, vágyakozzam Rád keresve, találjalak meg szeretve, és szeresselek, ha megtaláltalak!

(*Proslogion*, 1)

A Sötét Éjszaka dala

Egy sűrű, sötét éjen
szorongva, nagy szeretetlángban
mily boldog sors a részem!
titokban kiutat találtam,
mikor már elszenderült házam.

Bizton mentem, sötétben,
a titkos lépcsőn, álruhában,
mily boldog sors a részem!
elrejtetten az éjszakában,
mikor már elszenderült házam.

E boldogító éjben
titkon és teljes észrevétlen,
semmit sem láttam én sem,
nem volt más fényességem,
csupán a tűz a szívem belsejében.

E belső tűz vezérelt
biztosabban, mint déli fények,
oda, hol engem kémlelt,
Ki jól ismert már, e vidéket
nem járta senki emberlélek.

Ó éjem, hű vezérem!
Ó éj, hajnalnál drágább fényem!
Ó éj, te frigybe fűzöd szépen
a mátkalelket szűzi Jegyesével,
ha már kiégett szerelme tüzében.

Virágos volt a keblem,
Őnéki őriztem meg mindig hűen,
rámdőlve szunnyadt csendben,

amíg arcát cirógattam és ott fenn
a cédruságak legyezgették hűsen.

Szellőivel eljött a hajnal,
mikor már haját szétbontottam,
és lám ő szellő-szelíd ujjal
nyakamon sebet ejtett, én ájultan
érzékeimtől elragadva éjbe hulltam.

És ott feküdtem öntudatlan,
orcámmal Édesem fölé hajoltam,
világ és minden aggodalmam
a semmibe enyészett, szinte holtan
hevertem boldogan a liliombokorban.

A szeretet élő lángja

(Élő szeretetláng)

Ó élőláng, szent szeretet
mily gyöngéden sebzed meg lenn
lelkem legmélye fókuszát!
Bár nem érzem már hevedet,
ha úgy tetszik, tombolj bennem,
édes násznak tépd szét fátylát!

Ó te édes lángmardosás!
Ó te áldott sebhelysajgás!
Ó könnyű kéz! lágy érintés
letörleszti a tartozást,
örökélet ízével szállsz
ölő lánggal élethintés!

Ó tűzlángok tündöklése!
ebben a szűz ragyogásban
izzik érzék barlangéje
— vak éjszaka sötétsége —
furcsa fehér csodalángban,
fényt-tüzet szór Kedvesére!

Mily szelíd és szerelmetes
itt keblemben ébredésed
— egyedül a Te lakásod! —
csókmézízű leheleted
— tele jóval, dicsőséggel —
súg szerelmet, élő lángot!

A szerelmes lélek imája

Uram, Istenem, Szerelmem!
Ha még emlékszel bűneimre és ezért nem teljesíted, amit kérek, tedd bennük Akaratodat, ezt óhajtom leginkább:
gyakorold Jóságodat és Irgalmasságodat, és így megismerlek bennük.
És ha az én műveimet várod, hogy így hallgasd meg imám,
add nekem Te azokat, tedd meg őket Te magad bennem,
add hozzá a fájdalmakat is, amiket tőlem vársz,
csak hallgass meg engem!

Ki szabadulhatna meg szegény szokásaitól és nyomorult korlátaitól, ha Te magad nem emeled fel őt a tiszta szeretetben, Istenem? Hogyan emelkedhetne fel Hozzád az ember, a nyomorban nemzett teremtmény, ha Te magad nem emelnéd fel,
Te, Uram, Kezeddel, amely alkotta őt?
Istenem, Te nem veszed el tőlem azt, amit egyszer nekem adtál Fiadban, Jézus Krisztusban (Róm 8,32).
Benne nekem adtál mindent, amit óhajtok.
Ezért örömmel tölt el az, hogy Te nem késlekedel, ha én várakozom.

Miért késlekedel? miért halogatod készségedet, szívem, ha már ettől a pillanattól kezdve szeretheted Istenedet?
Enyém az ég és enyém a föld, enyém a világ minden népe;
enyémek az igazak, enyémek a bűnösök;
enyémek az angyalok, enyém Isten Anyja;
minden az enyém: még Maga Isten is enyém és értem van,
mert Krisztus enyém, teljesen értem van.

Mit kívánsz, mit keresel hát még, lelkem?
Mindez a tiéd és mindez érted!
Ne kicsinyeld le magad!
Ne figyelj az Atya asztaláról lehulló morzsákra!
Lépj ki a fényre és dicsőítsd magad dicsőségedben!
Rejtőzködj el benne és élj örömben
és elnyered, amit a szíved kíván!

PÁZMÁNY PÉTER (1570-1637)

Imarészletek Nagypéntek I. beszédéből

I.

Oh dücsösséges Jesus!
Oh én lelkem szeretője: mely nagy változást látok benned!
A kinek Meny-országban Angyalok udvarolnak,
a kit e földön a Szent Apostolok tisztelnek,
most a Calvarián latrok-között függesz!
A bünösök helyén, bűnösök-között, bűnösök kinnyával gyaláztatol!
Elvesztéd életedet, hogy mi éllyünk,
Elvesztéd emberek-előt tisztességedet,
hogy megnyerjed Isten-előt bócsülletünket.
Oh áldott Kereszt,
az-előt gyalázatos vóltál, latrok vállán hordoztattál,
de az-ólta, hogy a Christus testét illeted,
királyok koronáján és minden Szentek homlokán fényeskedel.
Igazán te vagy ama drága fa, melynek magassága felséges,
levele szépséges,
gyümölcse édességes,
mert te-benned, minden ember eledelt talál:
ágaidon, az égi madarak fészke lehet:
árnyékod-alat, minden hévségben és égi háborúban óltalom találtatik.
Oh Kereszt-fára magasztaltatott áldott Jesus,
mivel azt fogadád, hogy mindeneket hozzád vonzasz,
mikor felemeltetel a földtűl,
vond-hozzád a mi akaratunkat, hogy kiálthassuk Szent Pállal:
én-is Christussal megfeszűltem a világi hivságoknak.

ÖM VI, 658

II.

Oh élet-meg-adója! óh halál-rontója Christus Jesus:
ki, hogy engem az örök kárhozatnak itíletitűl megmentenél,

Pilátos-túl megitíltetél és halálra kárhoztatál:
hogy engem felemelnél, megaláztatál:
hogy engem megmentenél, halálra adatál:
hogy engem böcsüllenél, meggyaláztatál:
vigyáztál, hogy engemet nyugosztalnál:
bőjtöltél, hogy engem mennyei dücsősséggel elégítenél:
fáradtál, hogy engemet künnyebbítenél:
egy-nehány pénzen eladattál, hogy én megváltatnám:
megfogattál, mint gonosz-tévő; csúfoltattál, mint bolond;
megsentenciáztattál, mint ország-háborító;
megölettél, mint nyilván-való gonosz-tévő:
hogy én-érettem, mint kezes, megfizetnél;
mint szó-szólló, könyörögnél;
és nékem, mint bíró, megengednél.
Nem fordítád-el füleidet rágalmazóid kiáltásitúl,
szent szájadat a keserves epétűl, szent orczádat a pökdösésektűl.
Nem vonád-el szent fejedet, a tövis-korona előt;
el nem rántád kezedet, lábadat, a vasszegek-előt.
Oh én lelkemnek váltsága! Oh én életemnek gyönyörűsége!
Az én szemeim szemlélték a tilalmas gyümölcsöt,
és a te szemeid fedetének-bé érette;
az én lábaim mentek a fához, kezeim nyúltak az almához,
és a te kezed, lábad szegeztetik a Kereszthez:
az én szájam ízlelte a tíltott gyümölcsöt,
és a te szájad keseredett érette;
és loptam és téged akasztanak-fel érette:
enyím a vétek, és tiéd a bűntetése.
Nincsenek, Uram, az emberi nyelvnek oly szavai,
mellyekkel ezeket megköszönhesse:
nincs az emberi akaratnak annyi tehetsége, hogy ezeket meghálálhassa.
Hanem a te végtelen kegyességed-előtt földre-borúlva,
azt a Vért, mellyet én érettem kiontottál;
azt a halált, mellyet én-érettem szenvedtél,
sírva és zokogva terjesztem elődbe;
és alázatos buzgósággal könyörgök szent Felségednek,
hogy ennyi sok és nagy szenvedésid ne légyenek én-bennem
haszontalanok. Amen.

ÖM VI, 667-668

BLAISE PASCAL (1623-1662)

Emlékeztető

(1654 kegyelmi esztendeje)

Hétfő, november 23, Szent Kelemen pápa és vértanú és a martirológium más szentjeinek napja. Szent Krizogonusz vértanú és mások vigiliája. Este körülbelül fél tizenegytől körülbelül éjfél után fél egyig.

TŰZ

Ábrahám Istene, Izsák Istene, Jákob Istene, nem a filozófusok és a tudósok Istene.

Bizonyosság. Bizonyosság. Érzelem, Öröm, Béke.
Jézus Krisztus Istene.
Deum meum et Deum vestrum.
Istened az én Istenem lesz.

A világ és minden felejtése Istenen kívül.
Ő csak az Evangéliumban tanított utakon található meg.

Az emberi lélek nagysága.

Igaz Atyám, a világ nem ismert meg téged, de én ismertelek téged.

Öröm, Öröm, Öröm, örömkönnyek.
Elszakadtam tőle. ————————

Derelinquerunt me fontem acquae vivae.
Istenem, elhagysz engem? ————————
El ne szakadjak tőle örökre.

Ez az örök élet, hogy ismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldtél J.-K.-t.

Jézus Krisztus ————————
Jézus Krisztus ————————

Elszakadtam tőle. Elmenekültem tőle, lemondtam róla, keresztre feszítettem.
Soha el ne szakadjak tőle. ——————
Csak az Evangéliumban tanított utakon tarthatjuk meg őt.

Teljes és édes lemondás.

(*A pergamenen még hozzáadva:*)

Teljes alávetettség Jézus Krisztusnak és lelkivezetőmnek. Örökké örömben egy napi földi gyakorlatért. *Non obliviscar sermones tuos. Amen.*

Jézus misztériuma

Jézus kínszenvedése közben emberek okozta gyötrelmektől szenved; halálküzdelmében azonban azokat a kínokat szenvedi, amelyeket maga mér önmagára: *turbare semetipsum.* Nem emberi, hanem mindenható kéz okozta kínhalál ez, és mindenhatónak kell lenni elviseléséhez is.

Jézus az egyetlen a földön, aki nemcsak érzi és megosztja gyötrelmét, hanem ezt tudja is: e tudásnak egyedül ő és az ég van kis ideig mellette, ők azonban tökéletes közönnyel magára hagyják, és oly kevés együttérzést tanúsítanak iránta, amely még arra sem volt elég, hogy egy kis időre el ne szenderüljenek. Így Jézus magára maradt, egyedül Isten haragjával.

Jézus az egyetlen a földön, aki nemcsak érzi és megosztja gyötrelmét, hanem ezt tudja is: e tudásnak egyedül ő és az ég van birtokában.

Jézus egy kertben van, de nem ama gyönyörűségek kertjében, amelyben Ádám, az első ember sodorta kárhozatba magát és az egész emberi nemet, hanem a kínok kertjében, amelyben megváltotta önmagát és az egész emberi nemet.

A borzalom éjjelén ezt a kínt és ezt az elhagyatottságot szenvedi.

Azt hiszem, Jézus ez egyetlen alkalmon kívül sohasem panaszkodott; ekkor azonban úgy, mintha már képtelen lett volna magába fojtani elviselhetetlen fájdalmát: « Szomorú az én lelkem mindhalálig. »

Jézus társaságot és megkönnyebbülést vár az emberektől. Úgy hiszem, egész életében páratlan ez az eset. De még ezt sem kapja meg, mert tanítványai alszanak.

Jézus kínszenvedése a világ végezetéig fog tartani: ez idő alatt nem szabad aludnunk.

Mikor mindenkitől elhagyatva azt látja Jézus, hogy barátai, akiket arra választott ki, hogy együtt virrasszanak vele, alusznak, elkedvetlenedik, de nem azért, mert őt, hanem mert magukat sodorják veszélybe. Szívből fakadó szeretettel figyelmezteti őket üdvösségükre és boldogságukra hálátlanságuk ellenére is: figyelmezteti őket rá, hogy jóllehet a lélek kész, a test erőtlen.

És mikor ismét álomba merülve találja őket, sem őrá, sem magukra nem lévén tekintettel, Jézus az ő jóságában nem ébreszti fel őket, hanem hagyja, hogy nyugodjanak tovább.

* * *

Jézus elszakad tanítványaitól, és megkezdi haláltusáját; nekünk is el kell szakadnunk legközelebbi hozzátartozóinktól és legbensőbb barátainktól, hogy őt utánozzuk.

Jézus a halállal viaskodik, és a legnagyobb kínokat szenvedi, ezért imádkozzunk még tovább.

Esedezünk Isten irgalmáért, de nem azért, hogy békességben hagyjon bennünket bűneink közepette, hanem hogy megszabadítson tőlük.

Ha Isten saját kezével rendelne nekünk tanítómestereket, ó, milyen jó szívvel kellene akkor engedelmeskednünk nekik! A szükség és a háborúság csalhatatlanul ilyen tanítómester.

« Vigasztalódjál, mert nem keresnél, ha nem találtál volna meg. »

« Gondoltam rád a halállal viaskodva, vérem e cseppjeit éretted hullattam. »

« Nem magadat teszed próbára, inkább engem kísértesz, amikor arra gondolsz, vajon ezt vagy azt a még nem esedékes dolgot jól végeznéd-e el: majd én cselekszem meg benned, ha sor kerül rá. »

« Vezettesd magad parancsaim által, lásd, milyen jól vezettem a Szűzanyát és a szenteket, akik engedték, hogy én cselekedjem bennük. »

« Az Atya mindent szeret, amit én cselekszem. »

« Azt akarod, hogy mindig emberi véremmel fizessek, te pedig még könnyet sem ejtenél? »

« A te megtérésed az én ügyem; ne félj hát, és imádkozzál bizalommal, mintha érettem imádkoznál. »

« Jelen vagyok neked igémmel az Írásban, Lelkemmel az Egyházban, sugallataimmal és hatalmammal Isten szolgáiban, imádságommal a hívőkben. »

« Az orvosok nem gyógyítanak meg téged, mert végül úgyis meghalsz. Hanem én gyógyítom meg, én teszem halhatatlanná a testet. »

« Viseld el a test láncait és szolgaságát; én most csak a lelki szolgaságtól szabadítlak meg. »

« Én jobb barátod vagyok, mint akárki más; mert én többet tettem érdekedben, ők nem szenvednék el azt, amit én szenvedtem éretted, és nem halnának meg érted hűtlenséged és kegyetlenséged idején, ahogyan én tettem és vagyok kész megtenni, sőt meg is cselekszem kiválasztottaimban és az Oltáriszentségben. »

« Ha ismernéd bűneidet, kétségbeesnél. »

— Rettegek is, Uram, mert ha te mondod, elhiszem, milyen gonoszak.

« Ne ess kétségbe, mert én, akitől ezt hallod, ki is tudlak belőlük gyógyítani, és ha én ezt mondom neked, az annak jele, hogy meg is akarlak gyógyítani. Ahogy levezekled bűneidet, megismered őket, és megmondatik: 'Íme, a te bűneid megbocsáttattak néked.' Tarts hát bűnbánatot rejtett bűneidért, és az általad ismertek eltitkolt gonoszságáért. »

— Uram, mindent neked adok.

(*Gondolatok*, ford.: Pődör László)

MARIE GUYARD (1599-1672)

(Megtestesülésről nevezett Mária nővér, orsolyita)

Te *Vagy*, ez a neved!

Nem, szerelmem, Te nem vagy tűz, nem vagy víz,
Te nem vagy az, aminek mi mondunk.
Te az vagy, aki dicsőséges örökkévalóságodban vagy.
Te *vagy*: ez a lényeged, ez a neved.
Te élet vagy, isteni élet, élő élet, egyesítő élet.
Te egészen boldogság vagy.
Végtelenül imádandó, kimondhatatlan, megérthetetlen egység vagy.
Egyszóval: Szeretet vagy és az én Szerelmem.
Mit mondhatok hát Rólad?
Önmagadnak teremtettél engem; önmagad számára,
akarom mondani, aki a Szeretet vagy.
Miért ne beszélnék hát a szeretetről?
De, sajnos, mit mondhatok?
Nem beszélhetek róla a földön.
A szentek, akik látnak Téged az égben, csendben imádnak,
és ez a hallgatás szent társalgás,
amelyben a szeretetet ízlelik.
Belénk árasztod szeretetedet, mint őbeléjük,
ó, nagy Istenem! és betöltesz minket is önmagaddal,
mint a szenteket.
Miért nem teszünk hát mi is úgy, mint ők?
Miért nem ízleljük a szeretetet úgy, mint ők?
Mert ha Te az ő szerelmük vagy, ugyanúgy a mi Szerelmünk is.
Ők fedetlenül látnak Téged, ó, édes Életem,
és ez mutatja, hogy magasabban állnak nálunk,
akik még alacsonyságban és testünk nyomorúságában élünk.

De amikor majd kiszabadulunk ebből a börtönből,
látni fogunk majd Téged, mint ők,
átkarolunk, mint ők,
birtokolunk, mint ők,
elmerülünk Benned, mint ők,
és nem alkalmazzuk többé ezeket a nyomorult hasonlatokat,
hogy kifejezzük a te szeretetedet,
mert egyek leszünk a Szeretettel,
mivel egészen a szeretetben leszünk,
vagyis Benned,
Aki az én egyetlen Szerelmem vagy,
Én Irgalmasságom és Mindenem!

Ima

Ó Istenem! ha annyi ember nem fedez fel abban a szép látványban, amelyet az egész természettel nyújtasz nekik, ez nem jelenti azt, hogy Te távol vagy tőlünk. [. . .]

Az egész természet Rólad beszél és visszhangozza szent nevedet; de süketeknek beszél, akiknek süketsége onnan ered, hogy elbódulnak önmaguktól. Te mellettük vagy és bennük vagy; de ők elmenekülnek maguktól és önmagukon kívül bolyonganak, távol saját szívüktől. Önmagukba térve megtalálnának Téged, ó szelíd fény, ó örök szépség, mindig ősi és mindig új szépség, ó szűzi élvezetek forrása, ó tiszta és boldog élete azoknak, akik igazán élnek. Az istentelenek csak úgy veszítenek el Téged, hogy önmagukat elveszítik. [. . .]

Mivel túlságosan magas és túlságosan tiszta igazság vagy a durva érzékek számára, az állatokhoz hasonlóvá vált emberek nem tudnak felfogni Téged. Mintha az ember nem ismerné minden nap a bölcsességet és az erényt, amelyekről pedig egyik érzéke sem tanúskodik neki, mivel ezeknek (a bölcsességnek és az erénynek) nincs hangjuk, sem színük, sem illatuk, sem ízük, sem alakjuk, semmiféle érzékletes tulajdonságuk. Ó Istenem! miért kételkedünk hát Benned jobban, mint ezekben a dolgokban, amelyek nagyon valóságosak és nyilvánvalók, amelyeknek igazságát biztosra vesszük az élet legkomolyabb dolgaiban, és amelyek ugyanakkor, éppúgy, mint Te, nem ragadhatók meg a gyenge érzékekkel? [. . .]

Az embernek csak ahhoz van szeme, hogy az árnyékokat lássa, és az igazság lázálomnak, fantomnak tűnik számára: ami semmi, az minden számára; ami minden, semminek tűnik. Mit látok én az egész természetben? Istent, mindenütt Istent, egyedül Istent.

(*Traité de l'existence et des attributs de Dieu*)

Ima

Te, aki egyszer személyesen jártál-keltél a földön,
nyomot hagyva, amelyet követnünk kell;
Te, aki még most is letekintesz a mennyből minden zarándokra;
Te, aki megerősíted a fáradt utast,
megvigasztalod a levert lelket,
jó útra vezeted az eltévedtet,
enyhíted a harcos szomját;
Te, aki majd visszatérsz az Idők végén,
hogy külön-külön megítélj mindnyájunkat,
és meglássad, hogy ki követett Téged:
Ó, Istenünk és üdvözítőnk!
Példád tisztán ragyogjon a lélek előtt,
hogy szétoszlasd a ködöt.
Adj erőt, hogy egyedül és változatlanul
példádat kövessük,
hogy hozzád hasonulva és téged követve
megtaláljuk az utat,
amely biztosan elvezet az Ítélethez,
ahol minden embernek meg kell jelennie
és amely — Általad — elvezet az égi boldogságba,

Hozzád.

Ámen.

Hogyan beszéljünk a szeretetről...?

Hogyan beszélhetnénk helyesen a szeretetről, ha elfelejtenénk Téged, ó Szeretet-Isten, akitől minden szeretet származik a mennyben és a földön! Te, aki nem fukarkodtál, hanem mindent odaadtál szeretetedben. Te, aki maga a Szeretet vagy, így aki szeret, csak

azért az, ami, mivel Benned van! Hogyan beszélhetnénk helyesen a szeretetről, ha elfelejtenénk Téged, aki kinyilatkoztattad, mi a szeretet, Te, Üdvözítőnk és Megváltónk, aki önmagadat adtad oda, hogy mindannyiunkat megválts! Hogyan beszélhetnénk helyesen a szeretetről, ha elfelejtenénk Téged, a Szeretet Lelkét, aki semmit sem vesz el abból, ami kijár neki, de aki emlékeztet arra a nagy szeretetáldozatra, aki emlékezteti a hívőt arra, hogy szeressen úgy, ahogy akarja, hogy őt szeressék, hogy szeresse felebarátját, mint önmagát! Örök szeretet, Te, aki mindenütt jelenvaló vagy, vidd el tanúságtételedet mindenhová, ahol hívnak. Mert igaz, hogy csak néhány művet különböztet meg az emberi nyelv, és nyomorultul a szeretet műveinek nevezi őket. De az égben csak az a tett kedves, ami szeretetaktus, őszinte az önmegtagadásban, amit a szeretet indítékából hajtanak végre, tehát nem követelve semmi érdemet!

Kísértés a hit ellen

A múlt évben (1896) a jó Isten megadta azt a vigasztalást, hogy a húsvéti böjtöt teljes szigorában tarthassam meg, soha még ilyen erősnek nem éreztem magam és ez az erő egészen Húsvétig kitartott bennem. De Nagypénteken, Jézus meg akarta adni nekem a reményt, hogy nemsokára láthatom őt az Égben... Ó! milyen édes számomra ez az emlék!... Miután éjfélig maradtam a Sírnál, visszatértem kis cellánkba, de éppen csak hogy a párnára tettem a fejemet, mikor úgy éreztem, mintha valami hullám hömpölyögne, hömpölyögne bugyborékolva egészen az ajkamig. Nem tudtam, hogy mi az, de azt hittem, hogy talán meghalok és a lelkemben eláradt az öröm... De mivel a lámpánkat már elfújtam, azt mondottam magamnak: várnom kell reggelig, hogy megbizonyosodhassam boldogságom felől, mert úgy rémlett, hogy vért hánytam. A reggel nem sokáig váratott magára, s mikor felébredtem, rögtön arra gondoltam, hogy valami örvendetes dolgot fogok megtudni s közeledvén az ablakhoz, megállapíthattam, hogy nem csalódtam... Ó, nagy öröm töltötte el a lelkemet, mélységesen meg voltam győződve arról, hogy Jézus halálának évfordulóján hallatta velem első hívó szavát. *Olyan volt ez, mint egy édes és távoli zsongás, amely a Jegyes érkezését jelezte nekem.*

Igen nagy buzgalommal vettem részt a Prímán és a Káptalanon. Siettem, hogy sorra kerüljek, hogy miközben bocsánatot kérek Öntől, bizalmasan elmondhassam, szeretett Anyám, reményemet és boldogságomat; hozzátettem azonban, hogy egyáltalán nem szenvedek (ami igaz is volt) és könyörögtem, hogy ne tegyen kivételt velem. Valóban meglett az a vigasztalásom, hogy az egész Nagypénteket úgy tölthettem el, ahogyan kívántam. Soha ennyi gyönyörűségemet nem találtam a Kármel szigorában, a remény, hogy az Égbe megyek, határtalan ujjongással töltött el. Mikor elérkezett ennek a boldogságos napnak az estéje, pihenni kellett térni, a jó Jézus ugyanúgy jelezte,

mint az előző éjszakán: nincs messze, hogy átlépjek az Örök életbe... Én akkor oly eleven, oly tiszta *hitnek* örvendtem, hogy az Ég eszméje volt minden boldogságom; nem tudtam hinni, hogy lehessenek egyáltalán olyan istentelenek, akiknek nincs hitük. Úgy hittem, hogy saját gondolatuk ellen beszélnek, tagadva az Ég létezését, a szép Mennyországét, ahol Isten Maga szeretne örök jutalmuk lenni. Az annyira örömteli húsvéti napokban Jézus megéreztette velem, hogy valóban vannak olyan lelkek, akiknek nincs hitük, akik visszaélve a kegyelemmel, elvesztik ezt a drága kincset, az egyedüli tiszta és igaz örömök forrását. Megengedte, hogy lelkemet a legsűrűbb sötétség árassza el és hogy a számomra oly édes Mennyország gondolata most már csak küzdelem és kínszenvedés tárgya legyen... Kellett, hogy ez a megpróbáltatás ne csak néhány napig, néhány hétig tartson, kellett, hogy csak a Jó Isten kijelölte órában érjen véget és..., nem jött még el ez az óra... Szeretném, ha ki tudnám fejezni azt, amit érzek, de jaj!, azt hiszem, lehetetlenség. Csak az tudja megérteni ennek a komor alagútnak a sötétségét, aki átutazott rajta. Meg fogom próbálni mégis, hogy egy hasonlattal megmagyarázzam.

Tegyük fel, hogy sűrű ködbe burkolt országban születtem, soha nem tárult elém a természet nevető arca, melyet elönt, átformál a ragyogó Nap; igaz, gyermekkorom óta hallom, hogy beszélnek ezekről a csodákról, tudom, hogy az ország, ahol vagyok, nem az én hazám, s hogy van egy másik, amely felé szüntelenül törekednem kell. Ez nem efféle história, amelyet annak a szomorú országnak egyik lakója talált ki, amelyben én vagyok, ez a való igazság, mert a ragyogó Nap országának a Királya jött el és élt 33 évig a sötétség országában; jaj!, a sötétség egyáltalán nem értette meg, hogy ez az Isteni Király a világ világossága... De Uram, a te gyermeked megértette a te isteni világosságodat, bocsánatodat kéri testvérei számára, elfogadja, hogy addig eszi a fájdalom kenyerét, ameddig csak akarod és nem akar felkelni attól a keserűséggel megrakott asztaltól, ahol a bűnösök esznek, míg csak el nem jön az a nap, amelyet te jelöltél meg... De éppen ezért nem mondhatja-e saját nevében, testvérei nevében: « *Irgalmazz nekünk, Uram, mert szegény bűnösök vagyunk!* » Ó, Uram, bocsáss el bennünket megigazultan... Hogy azok, akiknek nem világol a Hit fényes lángja, mind lássák tündökölni végre... Ó, Jézus, ha kell, hogy az általuk beszennyezett asztalt egy téged szerető lélek tisztítsa meg, szívesen eszem ott egyedül a megpróbáltatás kenyerét, ameddig csak be nem

kegyeskedsz vezetni engem a te ragyogó királyságodba. Az egyetlen kegyelem, amit kérek tőled, az, hogy soha ne bántsalak meg téged!...

* * *

Szeretett Anyám, az a kép, amelyet a lelkemet körülvevő sötétségről akartam adni, éppen olyan tökéletlen, mint egy vázlat a modelljéhez hasonlítva, de mégsem akarok hosszabban írni róla, félek, káromlom Istent..., félek, hogy már eddig is sokat beszéltem erről...

Ó, bocsássa meg Jézus, ha fájdalmat okoztam Neki, de ő jól tudja, hogy jóllehet nincs részem *Hitből eredő örömökben*, megpróbálom, hogy legalább hitből eredő tetteim legyenek. Azt hiszem, egy év óta többször indítottam fel magamban a hitet, mint ezelőtt egész életemben. Minden új küzdelem alkalmával, mikor azért jön az én ellenségem, hogy kihívjon engem, bátran viselkedem: tudva, hogy gyávaság párbajt vívni, hátat fordítok ellenfelemnek, nem méltatva arra, hogy szembenézzek vele; Jézus felé futok, megmondom neki, hogy kész vagyok arra, hogy az utolsó cseppig kiontsam a vérem s így valljam meg: van *Mennyország*. Megmondom Neki: boldog vagyok, hogy nem örülhetek itt a földön ennek a szép Mennyországnak, azért, hogy Ő egy örökkévalóságra megnyissa azt a szegény hitetlenek számára. Még ennek a megpróbáltatásnak dacára is, amely elrabol tőlem *minden gyönyörűséget*, elmondhatom magamról: « *Uram, te* ÖRÖMMEL *halmozol el engem*, BÁRMIT *tégy is* ». Mert van-e nagyobb *öröm*, mint szenvedni a te szeretetedért? Minél bensőségesebb a szenvedés, minél kevésbé tűnik fel a teremtmények szemében, annál több örömet okoz neked, ó, én Istenem! De hogyha — ami lehetetlenség — te magad sem tudnál a szenvedésemről, még mindig boldog lennék ennek a szenvedésnek a birtokában, ha általa megakadályozhatnék vagy kiengesztelhetnék akárcsak egyetlen bűnt is, amelyet *a Hit* ellen követtek el...

Szeretett Anyám, talán úgy tűnik fel ön előtt, hogy eltúlozom a megpróbáltatásomat; valóban, ha azok után az érzések után ítél, amelyeket az idén írt verseimben fejeztem ki, vigasztalásokkal eltelt léleknek kell látszanom ön előtt, aki számára szinte széthasadt a hit fátyola, pedig..., nem fátyol az számomra már, fal az, mely az égig ér és eltakarja a csillagos égboltot... Mikor a Mennyország boldogságáról énekelek, Isten örök birtoklásáról, semmiféle örömet

nem érzek, mert egészen egyszerűen arról énekelek, amit HINNI AKAROK. Igaz, hogy néha jön egy pici napsugár, belevilágít a sötétségbe, olyankor kihagy a megpróbáltatás *egy-egy pillanatra*, de azután ennek a napsugárnak az emléke, ahelyett, hogy örömet okozna nekem, még sűrűbbé teszi az én sötétségemet.

Ó, Anyám, soha ennyire nem éreztem, hogy milyen édes és irgalmas az Úr, csak akkor bocsátotta rám ezt a megpróbáltatást, mikor már megvolt rá az erőm, hogy elviseljem, korábban, úgy hiszem, elborított volna a csüggedés. Ez most elrabolja mindazt, ami a természet kielégülése lehetett volna a Mennyország utáni vágyamban. Szeretett Anyám, úgy látom, most már semmi sem akadályoz abban, hogy szárnyaljak, mert nincs már nagy vágyam, hacsak az nem, hogy szeressek, úgy, hogy belehaljak a szeretetembe. (Jún. 9).

(*Lisieux-i Szent Teréz önéletrajza*, ford.: Kis Monika)

CHARLES PÉGUY (1873-1914)

Az Éj

Ó csillagos Éjem, téged teremtettelek elsőnek.
Téged, aki elaltatsz, téged, aki eltemeted már örök Homályban
Minden teremtményemet
A legnyugtalanabbakat, a ficánkoló lovat, a dolgos hangyát
És az embert, ezt a nyugtalanság-szörnyet.
Éjszaka neked sikerül elaltatnod az embert
Ezt a nyugtalanság-örvényt.
Ő maga nyugtalanabb, mint az egész teremtés együtt.
Amint elaltatod a kút vizét.
Ó éjem, nagy palástban
A gyermeket és az ifjú Reménységet
Ruhád szegélye alá fogod
De az emberek nem hagyják beteríteni magukat.
Ó szép éjem, téged teremtettelek elsőnek.
És csaknem az első csendes éj előtt
A hosszú fátylú előtt
Általad száll a földre valami előíz.
Kezeddel árasztasz, te öntesz a földre
Első békét
    Az örök béke hírnökét
Első nyugalmat
    Az örök nyugalom hírnökét
Első balzsamot, frisset, első boldogságot
    Az örök boldogság előhírnökét.
Te megbékéltetsz, te bebalzsamozol, te vigasztalsz.
Te bekötöd a sebeket és a megtört tagokat.
Te elaltatod a szíveket, elaltatod a testeket,
A sajgó szíveket, a sajgó testeket,
A fáradtságtól, gondoktól, halálos nyugtalanságtól
És kínoktól
Sajgó, meggyötört, megtört
Tagokat és veséket.

Te friss balzsamot öntesz a keserűségtől égő torkokra.
Ó nagyszívű leányom, téged teremtettelek elsőnek,
Majdnem az első éj előtt, hatalmas keblű leányom
És jól tudtam, hogy mit teszek.
Talán tudtam, hogy mit teszek.
Te fekteted a gyermeket anyja karjába
A gyermeket, akit teljesen megvilágít az álom árnya
Aki belül nevet, titokban nevet az anyjába vetett bizalomtól.
És bízik bennem,
Komoly ajkának szegletén titokban nevetve

Te altatod el a gyermeket, akit belül mélyen feszít
a túlcsorduló ártatlanság
És a bizalom
Anyja karjában
Te fektetted a gyermek Jézust minden este
A legszentebb Szűz, a Szeplőtelen karjába.

Te, aki a reménység portás nővére vagy.
Ó legeslegelső leányom. Neked sikerül,
Neked néha sikerül az is,
Hogy az embert lefektesd
Az anyai Gondviselés karjába
Ó *ragyogó* és *sötét* leányom üdvözöllek
Téged, aki gyógyítasz, táplálsz, nyugalmat adsz
Ó árnyék csendje

Ilyen csend uralkodott a nyugtalanság teremtése előtt.
A nyugtalanság uralmának kezdete előtt.
Ilyen csend uralkodik majd, de a fény csendje
Amikor mindez a nyugtalanság elenyészik,
Amikor mindez a nyugtalanság kimerül.
Amikor majd kimerítenek minden vizet a kútból.
Az ember

Minden nyugtalanságának vége, kimerülése után.
Így tehát leányom ősi vagy és elkéstél
Mert a nyugtalanság mostani uralma idején emlékeztetsz, felidézed, szinte helyreállítod,
Szinte újrakezded az ősibb Nyugalmat
Amikor lelkem a vizek felett lebegett.
De csillagos leányom, sötét palástú leányom, ugyanakkor túlságosan előre is vagy, túl koraérett vagy.

Mert előre hirdeted, jelképezed, szinte elővételezed minden este
Az én örök fényességem nagy Nyugalmát.
Szent vagy Éj, nagy vagy Éj, szép vagy Éj.
Te nagypalástú Éj.
Szeretlek Éjszaka, üdvözöllek és dicsőítelek, te vagy nagy leányom és teremtményem
Emlékeztetsz, nekem is emlékezetembe idézed azt a nagy csendet,
Amely akkor uralkodott, mielőtt még megnyitottam volna a hálátlanság zsilipjeit.
És előre hirdeted, nekem is előre jelzed azt a nagy csendet,
Amely akkor jön el, ha e zsilipeket bezárom.
Ó édes, ó nagy, ó szent, ó szép éjszaka, talán a legszebb leányaim között, nagypalástú, csillagos palástú éjszaka
Emlékeztetsz arra a nagy csendre, amely a világban uralkodott
Az ember uralmának kezdete előtt.
Előre jelzed azt a nagy csendet, amely majd eljön
Az ember uralmának vége után, midőn majd visszaveszem jogaromat.
És néha már előre erre gondolok, mert az ember valóban nagy zajt csap.

De Éj, főleg arra az éjszakára emlékeztetsz.
És örökre emlékezni fogok rá.
Ütött a kilencedik óra. Ez népem, Izrael országában történt.
Minden beteljesedett. Ne beszéljünk erről. Ez fájdalmat okoz nekem.
Fiamnak ez a hihetetlen leereszkedése az emberek közé
Az emberekhez
Azért, amit vele tettek.
Harminc évig ács volt az embereknél.
Három évig amolyan prédikátor volt az embereknél.
Pap.
Három nap áldozat volt az embereknél.
Az emberek között.
Három éjjel halott volt az embereknél.
A halott emberek között.
Századok és századok során ostya az embereknél.
Minden beteljesedett. Ez a hihetetlen kaland
Amely által nekem, Istennek örökkévalóságom idejére meg vannak kötözve karjaim.
Ez a kaland, amely által Fiam megkötözte karjaimat.

Mert örökre megkötözte igazságosságom karjait, és örökre feloldotta irgalmasságom karjait.
És igazságosságom ellen új igazságosságot talált ki.
A szeretet igazságosságát. A Remény igazságosságát. Minden beteljesedett.
Így kellett történnie. Így kellett. Amint prófétáim megjövendölték. A templom kárpitja kettéhasadt felülről az aljáig.
A föld rengett; a sziklák meghasadtak.
A sírok megnyíltak, és sok eltemetett szent teste feltámadt.
És kilenc óra körül Fiam olyan kiáltást hallatott,
Amely nem halkul el soha. Minden beteljesedett.
A katonák visszatértek kaszárnyájukba.
Nevetve és viccelődve, mivel a szolgálat letelt.
Ilyen őrszolgálatot többé már nem teljesítenek.
Egyedül a százados maradt és néhány férfi.
Egy egészen kicsi őrség, hogy őrizze ezt a jelentéktelen bitófát.
Az akasztófát, amelyen Fiam függött.
Csak néhány asszony maradt ott.
Az Anya ott volt.
És még talán néhány tanítvány, de ez nem egészen biztos.
Nos, mindenkinek joga van ahhoz, hogy eltemesse fiát.
Minden embernek a földön, ha az a nagy szerencsétlenség éri.
Hogy nem hal meg fia előtt. És én egyedül, én, Isten
Mivel karomat megkötötte ez a kaland,
Én atya annyi atya után ebben a pillanatban
Nem tudtam eltemetni fiamat.
És akkor, ó éj, te jöttél.
Ó legkedvesebb leányom, még látom, örökkévalóságomban látni fogom,
Akkor, ó Éj, eljöttél és egy nagy lepellel beborítottad
A Századost és római embereit,
A Szűzet és a szent asszonyokat,
És ezt a hegyet és ezt a völgyet, amelyre leszállt az este,
És népemet, Izraelt és a bűnösöket és velük együtt Őt, aki meghalt, aki halott volt értük.
És Arimateai József embereit, akik már közeledtek
Hozva a fehér leplet.

(*La Porche du Mystère de la Deuxième Vertu*)

RAINER MARIA RILKE (1875-1926)

Akkor élek épp...

Akkor élek épp, midőn e század múltba vész.
Az ember a szelet egy nagy levélből sejtheti,
mit veled s velem Isten maga írt teli,
amelyet ott fenn forgat egy idegen kéz.

A fényt egy újabb lapon megleled,
amelyen még minden lehet.

A csendes erők kémlelik a terüket,
egymásra néznek a sötét szemek.

Őszi nap

Uram: ütött az óra. Hosszú volt a nyár.
Terítsd rá árnyaid a fénylő nappalokra
s szabad szeled engedd az udvarokba már.

Fanyar gyümölcseinknek mondd, hogy érjenek;
adjál nekik még pár meleg napot,
sürgesd érésük — teljenek! — és add bele
savanykás borainkba végső zamatod.

Kinek nincs háza, ne építsen most már.
Ki egyedül van, így is marad hosszan,
virrasztva olvas, levelet ír napszám,
s a parkban fel-alá jár nyugtalanul aztán,
amíg a szél a fák levelét fosztja.

Kilencedik duinói elégia

Miért kell, ha már lehetséges, hogy a lét haladékát
babérban éljük le — egy kicsit sötétebb, mint minden
más zöld, kis hullámfodorral minden
levélszélen (mint szellő mosolya) —: tehát miért
emberként kell — és, elkerülve a sorsot,
miért sóvárgunk mégis a sorsra?...

Ó! *nem* azért, mivel *boldogság*

a közeli pusztulás korai előnye.
Nem kíváncsiságból, vagy a szív szoktatására,
ami a babérban is *meglenne...*

Hanem mivel az itt-lét sok, és mivel szükségeseknek tűnünk
az itt-levő dolgoknak, az elillanóknak, amelyek furcsán
épp hozzánk folyamodnak. Hozzánk, legtűnékenyebbekhez.
Egyszer minden. Csak *egyszer. Egyszer* és soha többé. Mi is *egyszer.*
Többé sosem. De ez az
egyszer-lét, mégha *egyszeri* is:
egyszeri *földi* voltunk nem tűnik visszavonhatónak.

És tülekedünk és teljesíteni akarjuk,
egyszerű kezünkben akarjuk tartani,
a túlcsorduló pillanatban és a szótlan szívben.
Az akarunk lenni. — Kinek adni? Legszívesebben
mindörökre megtartanánk... Ó, a másik országba,
sajnos, mit visz magával az ember? Nem a látást,
amit itt lassan megtanult, semmi itt megtörténtet. Nem.
Tehát a fájdalmakat. Tehát elsősorban az élet súlyát.
Tehát a szerelem hosszú tapasztalatát, — tehát
csak az igazán kimondhatatlant. De később,
a csillagok között ez mit számít: *ezek jobbak* kimondatlan.
Nemde a vándor is a hegyoldalból a völgybe visszatérve
nem egy marék földet hoz le, mindenki számára kimondhatatlant,
hanem egy megszerzett szót, sárga és kék enciánt.
Azért vagyunk itt tán, hogy kimondjuk: ház,
híd, kút, kapu, korsó, almafa, ablak, —
legfeljebb: oszlop, torony... de *mondani*, értsd meg,
ó mondani *úgy*, ahogy maguk a dolgok mélyükben

sose sejtették. Vajon nem ennek a szótlan
földnek a csele, ha a szeretőket szorongatja,
hogy érzelmükben minden dolog átváltozzék?
Küszöb: mi az két
szeretőnek, hogy az ajtó meghitt küszöbét koptassák,
egy kicsit ők is, sok előző után
és sok jövendő előtt..., enyhén.

Itt van a *mondható* dolgok ideje, *itt* hazájuk.
Beszélj és tanúskodj! Ma a dolgok, az átélhetők
sokkal jobban hullnak és múlnak, mint valaha,
mert ami hajtja, hogy helyettesítse őket: a puszta tett,
eszköz burkok alatt, melyek gyorsan szétrepednek,
mihelyt a hasznos tett kibomlik s másképp védi magát.
Kalapácsok között szorong
szívünk, mint fogak közt a nyelv,
mely mégis dicséretet zeng.
Zengd az angyalnak a világ dicséretét, ne a mondhatatlanét,
hiszen *neki* mit sem ér élményed ragyogása; a mindenségben,
ahol ő csupa érző érzék, te újonc vagy csupán. Ezért
mutasd neki az egyszerű dolgot, mely nemzedékek során
formát öltve miénk lett, kezünk közelében s szemünkben él.
Mondd neki a dolgokat. Ámulva áll majd, miként te álltál
Rómában a kötélvetőnél és a Nílusnál a fazekas előtt.
Mutasd neki, mily boldog lehet egy dolog, ártatlan és miénk,
mint maga a panaszos fájdalom: mily tisztán formába simul
és egy hegedű boldogságával röppen át túlra. — És ezek az
elmúlásból élő dolgok megértik, hogy magasztalod őket! elmúlón
mint szabadítókra számítanak ránk, legveszendőbbekre.
Akarják, hogy teljesen átmentsük őket láthatatlan
szívünk mélyére, át — ó végtelen — önmagunkba! Bárkik leszünk
is végül.

Föld, vajon nem ezt akarod te: *láthatatlan*
újratámadni bennünk? — Nemde ez az álmod,
hogy egyszer láthatatlan légy? — Föld! láthatatlan!
Mi más lenne sürgető küldetésed, mint az átalakulás?
Föld, te drága, akarom. Ó hidd el,
nem lesz többé szükségem tavaszodra, hogy megnyerj magadnak —,
egyetlen, ó igen, egyetlen is túl sok már a vérnek.

Kimondatlan is tiéd vagyok, messziről feléd tartok.
Mindig igazad volt és szent ihletésed
maga a meghitt halál.

Lásd, élek. Miből? Sem a gyermekség, sem a jövő
meg nem fogyatkozik... Túlcsorduló lét
fakad szívemben.

PROHÁSZKA OTTOKÁR (1858-1927)

Úgy teremtettél, hogy szomjazzalak!

« Uram,
te vagy az én életmintám.
Szavaidban hallom a lelkedet
és egészen közel vagy bennük nekem.
Nagy meghittségben,
nagy egységben tartanak veled,
mert az egységnek forrása nem a tér és az idő,
hanem a lélekközelség.

Uram, úgy teremtettél, hogy kellesz nekem,
te pedig bennem lakni vágyol.
Úgy teremtettél, hogy szomjazzalak téged,
te pedig szomjazol engem.
Úgy teremtettél, hogy keresve keressem a te tüzedet,
te pedig meggyújtasz engem.
Úgy teremtettél, hogy éhezlek téged,
te pedig magadat adod nekem mennyei ételül,
örökkévaló sympozionjául
lelkem szeretetre, tökéletességre,
elmúlhatatlan szépségre való vágyódásának.
És lelkem beléd horgonyoz kitéphetetlenül
és örvendezve tudja, hogy a tiéd s te kellesz néki.

Jézusom, Megváltóm, te lelkemnek lelke,
te Uram és Istenem,
te aki közénk jöttél,
aki hozzánk hasonlóvá lettél,
ki emberi nyelvünkön szóltál,
ki elfogadtad értelmünk nehézkes, szegényes formáit
és természetfölötti kincseidet beöltöztetted
a mi gyarlóságunk gyermekszavaiba!
Ráadtad az igazságra az emberszabta gondolatruhákat,

hogy ráismerjünk isteni eredetünkre,
eltompult lelkiségünk örök titkaira,
melyeknek tiszta látásától megfosztott a bűn.
És ajkaddal megszentelted emberi beszédünket,
és igazságaiddal értelmet, célt adtál szavainknak.

Hallgatom, lesem, őrzöm e szókat,
az enyémek, nekem szólnak, engem mintáznak,
bennem virágzanak.
Mindenik egy-egy tündöklő mélység,
mindenik lelkedre nyit egy-egy kaput,
mindenik szeretetednek oldja le zsilipjeit.

« Akinek füle van, hallja meg! »
zengted végig évezredek bolthajtásain
és szavadat erősítve visszhangozzák a századok.
Kis országban, keveseknek súgtad őket,
de a te hangodat nem oltja ki,
hanem hatalmasítja a köréje növő tér és idő.
S ma az ezredévek távolából is
mintha arcunkhoz simuló ajkad suttogását hallanók.

Ó mert téged megifjít az idő és növeszt a távolság,
ez a te Végtelenséged törvénye, Uram,
s e Végtelenség egyre hangosodó,
egyre tüzesedő szavakat hagyott itt nekünk,
melynek élete öröklétből örökletbe nyúl. »

(*Élő vizek forrása*)

Isten szomjazza, hogy szomjazzuk őt

Mi sokszor elfogódottjai szeretnénk lenni az Isten-közelségnek; szeretnők, ha megrendítene minket a megérzése a fölségnek, mely oly közel van hozzánk. Élvezzük is sokszor, Istenbe merülésünk szentelt pillanataiban, mint olvad el s vész el a végtelen kékségben, akárcsak elolvadó álom volna, az egész világ. Élvezzük az Isten nagyságát a csillagok szféráiban, a föld néma, mély rétegeiben, a tenger csendes és sötét mélységeiben, az eltemetett kultúrák s évezredek tömegsírjai fölött, az árnyékká vékonyodott nemzedékek

folytonos eltűnésében. Ez is liturgia; de gyönge szuszogás, míg a Végtelennek megfelelő imádás és engesztelés és hódolat csak az emberiségbe öltözködött Istenség hódolata lehet. Az isteni személylyel egyesült ember, az imád, az hódol s engesztel igazán megfelelően. A végtelen Istennel szemben áll Krisztus s adja önmagát mint adományt (*donum*) mint ajándékot (*munus*) mint szent, tiszta áldozatot (*sanctum sacrificium*) s ismét mint tiszta, szent s hibátlan áldozatot (*hostia pura, sancta, immaculata*). Mikor e küldetésben jelenik meg oltárunkon, akkor itt tűz gyullad ki, az ő szíve érzelmeiben, az isteni tisztelet, isteni hála s isteni engesztelés indulatai által. Az Úr Jézus jön le ide, ki által ez az egész, láthatatlan lelkiség, ez a mi lelki világunk mint az Isten követelményeit s mértékeit s igényeit kitöltő szellemiség teremtetik (*per quem haec omnia bona creas*), ki által ember, természet s élet megszenteltetik (*sanctificas*), ki által bennünk erő, épség, lendület s örvendező élet énekel (*vivificas*), s ki által végül a Szentháromság dicsőítése s dícsérete isteni, krisztusi stílusban itt végbemegy, s azt Krisztus adja, s a Szentháromság fogadja (*benedicis et praestas nobis*).

Az Isten akarja e hódolatot, mert jár neki, ő lévén a teremtésnek kisugározója, de épen úgy a nagy világok áramának önmagába visszaterelője. Az Isten teremti a világot s az kiindul belőle; de mihelyt az öntudat kigyullad a teremtésben, ti. az ember lelkében, akkor jelentkeznek a vonzás energiái, s a teremtett világban a Teremtőbe való visszavágyás s visszakívánkozás s visszaindulás s visszaáramlás kerekedik felül (*motus creaturae in Deum*). Isten úgy teremtett, hogy belőle kiáradjunk s azután beléje visszaforduljunk. Nazianzi Szent Gergelynek nagy szavát, mely szerint « διψᾶ τὸ διψᾶσθαι ὁ θεός », Isten szomjazza azt, hogy szomjazzuk őt, át lehetne vinni minden hozzá való viszonyunkra, s következőleg el lehetne mondani, hogy Isten szomjazza, hogy imádjuk, hogy szeretetét s irgalmát magunknak megszerezzük, hogy benne gyönyörködjünk s őt élvezzük. Ugyanígy mondhatjuk, hogy szomjazza imádásunkat, feléje való iramodásunkat, hozzá való vágyódásunkat; nemkülönben, hogy szomjazza, hogy neki hozzá méltó áldozatot hozzunk, s neki őt kielégítő dicsőítést szerezzünk. Ezt az Úr Jézus teszi mint áldozat a szentmisében. Mondhatjuk hát azt: Isten szomjazza a Krisztus áldozatát, azt a páratlanul « szent áldozatot, a szeplőtelen hostiát » (*sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*).

* * *

A napnak is vannak protuberanciái, azt mondanám, excesszusai, mértéktelen, szertelen kitörései, s ezekkel a fakulákkal rendez kivilágítást a rémesen sötét világűrben. A földnek is vannak protuberanciái, azok a hegyek, s azok közt a legrémesebbek talán a déli sarkvidék vulkánjai, melyek hónapos éjtszakákba világítanak bele. De vannak a lelki világnak is protuberanciái, lobogó fakulái, s ezek az eucharisztikus Úr Jézus szívének lángjai. Lángtengerek suhogásai, tűzoszlopoknak rémes sötétségbe belemeredései.

Ah, Uram, mily titkoknak s mily látomásoknak színhelyei a te oltáraid; elborítanak minket majd az érzés sejtelmeivel, majd gyorsan tűnő s villámló fényekkel. Mintha tengerek fenekén térdelnénk, — óriási titkoknak, 8000 méter magas tengeroszlopoknak nyomása alatt mint alázatos kariatidok; ott térdelünk s szinte csodáljuk, hogy élünk! Emberek nagy hitben, kiknek öntudata azonban csak « sub coruscamine transeuntis scintillae »: egy-egy ellobbanó szikrának fényében látják meg, azaz, hogy inkább sejtik meg a nagy valóságot.

Itt értjük meg talán ismét jobban az Úr Jézus öntudatát az utolsóvacsorán, melyet az evangelista így jelez: « tudván Jézus, hogy mindent kezébe adott neki az Atya és hogy az Istentől jött ki és az Istenhez megyen » (Ján 13,3). Tudván, hogy mindent kezébe adott neki az Atya, mindent, a hatalmat s az elvégzendő nagy munkát, s azt, amiért küldte, azt a nagy föladatot, hogy az Istent fölemelje a lázadó, bamba világ trónjára... s azt a nehéz nagy dolgot, hogy megdicsőítse, amint illik s megütné a mértéket... s azt, hogy lángtavakkal s a lélek égbetörő fakuláival világítson előtte s utat szakítson mocsáron és sötétségen s Isten-feledésen át az imádásnak s a lelkek virágos s örök szép hódolatának... Tudván azt, hogy mindent kezébe adott s érezvén azt, hogy az Atyától jött ki egymaga az Isten-meglátás fényeivel s az Istenhez való vezetés küldetésével, s ahogy egymaga jött, úgy egymagában nem mehet vissza hozzá, hanem magával kell vinnie a világot, s hogy neki meg kell csinálnia a kapcsolatot a Végtelennel s a boldog élettel: ez óriási tudattól minden Oltáriszentség kavargó s duzzadó lélekmélység s forgó örvény, melynek gyűrűjébe belekerül minden imádás és hódolat s melynek irama magával sodor minden lelket, s az Isten-szomjúhozás örvényébe ránt le magával.

(*Az Élet Kenyere*)

GILBERT K. CHESTERTON (1874-1936)

Az öröm, a keresztény gigászi titka

A pogányságról azt mondják, hogy az öröm vallása, a kereszténység pedig a fájdalomé; éppoly könnyű volna bebizonyítani, hogy a pogányság merő fájdalom, a kereszténység pedig színtiszta öröm. Az ilyesféle szembeállítások semmit sem jelentenek, és nem vezetnek sehová. Minden emberi dologban kell lennie örömnek és fájdalomnak is. Érdeklődésünk inkább affelé fordul, milyen arányban vannak ezek az összetevők elosztva. Vajon nem érdekes, hogy a pogány általában annál boldogabb volt, mennél inkább közeledett a földhöz, és annál szomorúbb, mennél inkább közeledett a mennyhez? A pogányság legjavának vidámsága, mely Catullus és Theokritosz játékosságában is megmutatkozott, valóban örök vidámság, melyet sosem fog feledni a hálás emberiség. Ám e derű az élet tényeit illette, nem pedig eredetét. A pogány szemében a kicsiny dolgok oly édesek, mint a hegyekből előtörő patakok; a nagy dolgok azonban keserűek előtte, mint a tenger. Jéggé dermed, ha a világegyetem titokzatos magvára gondol. Zsarnoki istenei mögött a halálthozó Párkák leskelődnek: a végzet. Ám e végzet több, mint halálthozó: maga a halál! Saját nézőpontjukból tekintve a racionalistáknak igazuk van, mikor azt állítják, hogy a régi világ felvilágosultabb volt, mint a kereszténység, mert számukra a « felvilágosodás » a gyógyíthatatlan kétségbeeséssel egyenlő. Mélységesen igaz, hogy a régi világ modernebb volt, mint a keresztény. A régi és a modern világ közös vonása, hogy mindkettő nyomorúságosan áll a léttel és a mindenséggel szemben, míg a középkor legalább ez utóbbit illetően boldog volt. Készségesen elismerem, hogy a pogányok, éppúgy, mint a modernek, csak a mindenséggel való kapcsolatukban érezték magukat nyomorultnak, és minden egyéb dolog vonatkozásában vidámság töltötte el őket. Elismerem azt is, hogy a középkori keresztények csak a mindenséggel voltak békességben, s minden egyébbel harcban álltak. Ám ha a kozmosz ősi sarkpontjáról van szó, több megelégedés volt Firenze szűk és véres utcáin,

mint az athéni színházban vagy Epikurosz nyitott kertjében. Giotto sötétebb városban, de vidámabb világegyetemben lakott mint Euripidész.

Az emberek tömegeit arra késztették, hogy az apró dolgoknak örüljenek, a nagyok fölött azonban búslakodjanak. Merészen kimondom utolsó dogmámat: ez bizony nem természetes dolog. Az ember akkor igazán önmaga, akkor igazán ember, ha az öröm fundamentális dolog az életében, a bánat pedig csak járulékos. A mélabúnak csupán ártatlan közjátéknak szabad lennie, gyengéd és múlékony hangulatnak, mert a lélek állandó érverése az ujjongás. A pesszimizmus helyénvaló egy érzelmes szabad délutánon, az öröm azonban lázas tevékenység, mely minden dolgot éltet. A pogány és az agnosztikus fölfogása szerint az emberi természetnek ez az ősi vágya sohasem teljesülhet. Az öröm alapvonása a terjeszkedés; az agnosztikus szerint azonban össze kell húzódnia, hozzá kell tapadnia a világ egy sarkához. A bánat alapvonása az összehúzódás; ám az agnosztikus azt állítja, hogy reménytelenségének felhője szétterül a fölfoghatatlan végtelenben. Erre mondom én azt, hogy fejjel lefelé születik az ember. A szkeptikusról joggal állíthatjuk, hogy a feje tetején áll; lábaival együgyű extázisban rugdalózik fölfelé, de koponyája a mélységben van. A modern ember szemében a föld alatt helyezkedik el a menny. A magyarázat egyszerű: hogyan is gondolhatná másként, ha a feje tetején áll. Csakhogy a feje gyenge alapzat. És ha a talpára áll, erre rá is jön azonnal. A kereszténység tökéletesen kielégíti az embernek azt az ősi és ösztönös vágyát, hogy szeretne a talpán állni. Kielégíti oly módon, hogy hitvallása által az örömet gigászi méretűre növeszti, a bánatot pedig egyedivé és járulékossá zsugorítja. A fölöttünk domboruló égbolt nem azért süket, mert a világegyetem gyengeelméjű torzszülött; csöndje nem egy végtelen és céltalan világ szívtelen hallgatása. A bennünket körülvevő némaság talán nem egyéb, mint a betegszoba hirtelen és könyörülő csendje. Megadatott, hogy irgalmas vígjátékként élhessük végig a tragédiát, mert az isteni dolgok őrült energiája lecsapna minket, akár egy részeg bohózat. Könnyebben elviseljük saját könnyeinket, mint az angyalok rettentő könnyedségét. És tán azért ülünk a csend sátrában, a néma csillagokkal fejünk fölött, mert a mennyország kacagása túl hangos volna nekünk.

Az öröm, mely a pogány apró nyilvánossága volt, gigászi titka a kereszténynek. E zagyva könyv végéhez közeledvén, felnyitom

ismét a különös kis könyvet, melyből a kereszténység származott, és megerősödöm. Az óriás alak, aki az Evangélium lapjait betölti, ebben a tekintetben is, mint minden másban, toronymagasan emelkedik minden gondolkodó fölé, aki valaha magát nagynak képzelte. Az Ő pátosza természetes volt, majdnem ötletszerű. A sztoikusok, régiek és modernek egyaránt, azzal büszkélkedtek, hogy el tudják rejteni könnyeiket. Ő sohasem rejtette el. Naponként megmutatta könnyeit, mint akkor is, midőn a távolban megpillantotta szülővárosát. Gőgös « felsőbbrendű emberek » és császári diplomaták büszkék arra, hogy megfékezik haragjukat. Ő sohasem fékezte meg. Lelökte a pénzváltók asztalait a Templom főlépcsőjén, és megkérdezte az embereket, miként akarnak megmenekülni a kárhozattól. Valamit mégis rejtegetett. Mélységes tisztelettel mondom, de volt ebben a rettenthetetlen személyiségben valami olyan vonás, melyet tán félénkségnek nevezhetnénk. Volt valami, amit rejtegetett minden ember előtt, midőn fölment a hegyre, hogy imádkozzék. Volt valami, amit hirtelen csönddel vagy viharos elzárkózással eltakart. Volt valami, amit megmutatni még Istennek is túl nagy feladat volt, midőn közöttünk járt a földön, s én olykor úgy vélem — lelkének derűje volt az.

(*Igazságot*! Ford.: Lukácsi Huba)

Isten

Hogyha golyóznak a gyerekek,
az isten köztük ott ténfereg.
S ha egy a szemét nagyra nyitja,
golyóját ő lyukba gurítja.

Ő sohase gondol magára,
de nagyon ügyel a világra.
A lányokat ő csinosítja,
friss széllel arcuk pirosítja.

Ő vigyáz a tiszta cipőre,
az utcán is kitér előre.
Nem tolakszik és nem verekszik,
ha alszunk, csöndesen lefekszik.

Gondolatban tán nem is hittem.
De mikor egy nagy zsákot vittem
s ledobván, ráültem a zsákra,
a testem akkor is őt látta.

Most már tudom őt mindenképpen,
minden dolgában tetten értem.
S tudom is, miért szeret engem —
tetten értem az én szívemben.

1925. ápr./1934

Istenem

Dolgaim elől rejtegetlek,
Istenem, én nagyon szeretlek.
Ha rikkancs volna mesterséged,
segítnék kiabálni néked.

Hogyha meg szántóvető lennél,
segítnék akkor is mindennél.
A lovaidat is szeretném
és szépen, okosan vezetném.

Vagy inkább ekeszarvat fogva
szántanék én is a nyomodba,
a szikre figyelnék, hogy ottan
a vasat még mélyebbre nyomjam.

Ha csősz volnál, hogy óvd a sarjat,
én zavarnám a fele varjat.
S bármi efféle volna munkád,
velem azt soha meg nem unnád.

Ha nevetnél, én is örülnék,
vacsora után melléd ülnék,
pipámat egy kicsit elkérnéd
s én hosszan, mindent elbeszélnék.

1925. ápr./1934

Zsoltár férfihangra

Consolatio mystica

Tudod hogy érted történnek mindenek — mit busulsz?
A csillagok örök forgása néked forog
és hozzád szól, rád tartozik, érted van minden dolog
a te bűnös lelkedért.

Ó hidd el nékem, benned a Cél és nálad a Kulcs.
Madárka tolla se hull ki, — ég se zeng, — föld se remeg,
hogy az Isten rád ne gondolna. Az Istent sem értheti meg,
aki téged meg nem ért.

Mert kedvedért alkotott mennyet és földet és tengereket,
hogy benned teljesedjenek; — s korok történetét
szerezte meséskönyvedül, — s napba mártotta ecsetét,
hogy kifesse lelkedet.

Kinek színezte a hajnalt, az alkonyt, az emberek arcát? Mind teneked!
És kinek kevert sorsokat és örömet és bánatot,
hogy gazdag legyen a lelked? És kinek adott
annyi bús szerelmeket,

szerelemek bűnét és gyászát? s hogy bűn és gyász egyesúlyu legyen,
eleve elosztott számodra szépen derüt és borút,
sorsot és véletlent, világ nyomorát, ínséget, háborút,
mindent a lelkedre mért

öltöny gyanánt: — úgy van! eónok zúgtak, tengerek száradtak,
hogy a lelked: legyen
császárok vétkeztek, seregek törtek, hogy megkapd azt a bút,
amit meg kellett kapnod, és világok vihara fútt
a te bűnös lelkedért!

Mert ne gondold hogy annyi vagy, amennyi látszol magadnak,
mert mint látásodból kinőtt szemed és homlokod, úgy nagyobb
részed énedből, s nem ismered föl sorsod és csillagok
tükrében magadat,

és nem sejted hogy véletleneid belőled fakadnak,
és nem tudod hogy messze Napokban tennen erőd
ráng és a planéták félrehajlítják pályád előtt
az adamant rudakat.

Jónás imája

Hozzám már hűtlen lettek a szavak,
vagy én lettem mint túláradt patak
oly tétova céltalan parttalan
s ugy hordom régi sok hiú szavam
mint a tévelygő ár az elszakadt
sövényt jelző karókat gátakat.
Óh bár adna a Gazda patakom
sodrának medret, biztos útakon
vinni tenger felé, bár verseim
csücskére Tőle volna szabva rim
előre kész, s mely itt áll polcomon,
szent Bibliája lenne verstanom,
hogy ki mint Jónás, rest szolgája, hajdan
bujkálva, később mint Jónás a Halban
leszálltam a kinoknak eleven
süket és forró sötétjébe, nem
három napra, de három hóra, három
évre vagy évszázadra, megtaláljam,
mielőtt egy még vakabb és örök
Cethal szájában végkép eltünök,
a régi hangot s, szavaim hibátlan
hadsorba állván, mint Ő sugja, bátran
szólhassak s mint rossz gégémből telik
és ne fáradjak bele estelig
vagy mig az égi és ninivei hatalmak
engedik hogy beszéljek s meg ne haljak.

SIMONE WEIL (1909-1943)

A Kapu

Ez a világ kapu.
Korlát, de átmenet is.

Nyissátok hát ki a kaput és meglátjuk a kertet,
Isszuk majd friss vizét, amelyet a hold már megjelölt.
A hosszú út éget, idegeneknek ellensége.
Tévelygünk tudtunk nélkül s nem találjuk a helyünk.

Szeretnénk virágokat látni. Itt a szomjúság gyötör.
Szenvedve-várva itt vagyunk a kapu előtt már.
Ha kell hát beszakítjuk zárát ökleinkkel.
Nyomjuk, feszítjük, mindhiába, nem enged a zár.

Sóvárgunk, várunk, nézünk, kell, de hasztalan.
Csak nézzük a kaput; nem mozdul, továbbra is zárva.
Tekintetünket rászegezzük; sírunk gyötrelemmel;
Örökké látjuk; ránkszakad fojtón az idő szárnya.

Előttünk a kapu; mit használ vágyakozni?
Jobb elmennünk innen felhagyva már minden reménnyel.
Sohase lépünk be; kifáradtunk a nézésébe...
S midőn a kapu megnyílt lassú csendességgel,

Nem láthattunk sem kertet, sem virágokat;
Csupán a roppant tér s az űr jelentkezett
Meg hirtelen a fény, eltöltve a szívet,
És lemosta a portól már-már vak szemet.

(*Pensées sans ordre*)

Egyetemes szeretet és új életszentség

Szeretetünknek éppúgy ki kell terjednie a világ egész térségére, mint a Nap fényességének. Krisztus előírta nekünk, hogy igyekezzünk eljutni a mennyei Atya tökéletességére, utánozva a napfény egyetemes szétosztását, minden megkülönböztetés nélkül. Értelmünknek is teljes tárgyilagossággal kell rendelkeznie.

Mindazt, ami létezik, Isten teremtő szeretete egyformán tartja a létben. Isten barátainak úgy kell őt szeretniök, hogy szeretetük Istennek az evilági dolgok iránti szeretetébe vegyüljön.

Amikor egy lélek eljutott arra a szeretetre, amely egyformán betölti a mindenséget, ez a szeretet olyan aranyszárnyú csibévé válik, amely áttöri a világ tojását. Ezután a világot nem belülről szereti, hanem kívülről, onnan, ahol Isten Bölcsessége székel, aki elsőszülött testvérünk. Az ilyen szeretet a lényeket és a dolgokat nem Istenben szereti, hanem Istennél. Minthogy Istennél van, onnan felülről Istennel együtt letekint ránk és dolgainkra.

Katolikusnak kell lenni, vagyis nem szabad hozzákötődnünk semmi teremtetthez, hanem csak a teljes teremtéshez. Ez az egyetemesség hajdan implicit (burkolt) lehetett a szenteknél, még saját lelkiismeretükben is. Burkoltan fenntarthattak egy kellő helyet lelkükben az egyedül az Istennek kijáró szeretetnek, és egy másikat mindazoknak a kötelezettségeknek, amelyekkel a világegyetemnél kisebb dolgoknak tartozunk. Azt hiszem, hogy Assziszi Szent Ferenc és Keresztes Szent János ezt tették. Igaz, mindketten költők voltak.

Igaz, hogy szeretni kell a felebarátot, de azt a példát követve, amelyet Krisztus ad a főparancsolat illusztrálásaként (az irgalmas szamaritánus példabeszédében): a felebarát a mezítelen és vérző lény, aki ájultan az út mellett fekszik és akiről semmit sem tudnak. Teljesen névtelen szeretetről van szó, és e ténynél fogva teljesen egyetemes szeretetről.

Igaz, hogy Krisztus ezt mondta tanítványainak: « Szeressétek egymást! » De azt hiszem, hogy itt barátságról van szó, két személy közti személyes barátságról, amelynek Isten barátait egymáshoz kell fűznie. Az egyetemes szeretet kötelesség, ez alól egyetlen jogos kivétel a barátság. Szerintem a barátság nem igazán tiszta, ha mintegy körül van véve a közömbösség kemény burkával, amely egy bizonyos távolságot tart fenn.

Olyan korban élünk, amelyhez hasonló korábban nem volt; a jelenlegi helyzetben az egyetemességnek, amely régen lehetett bur-

kolt, ma kifejezettnek kell lennie. Át kell hatnia a nyelvezetet és az egész magatartást.

Manapság nem elég szentnek lenni, olyan életszentségre van szükség, amelyet a jelen pillanat követel, új életszentségre, amelyhez hasonló régen nem volt.

Maritain mondotta ezt, de ő csupán felsorolta a hajdani életszentség szempontjait, amelyek ma már elavultak, legalábbis egy időre. Nem érezte, hogy a mai életszentségnek — a régivel szemben — milyen csodálatos újságra van szüksége.

Az életszentség új típusa: felfakadás, leleményes teremtés. Megőrizve a kellő arányokat, mindent megtartva a maga fokán, csaknem — analóg értelemben! — a világegyetem és az emberi rendeltetés új kinyilatkoztatásáról van szó. Az igazság és a szépség részleges leleplezéséről van szó, amelyeket vastag por lepett be. Nagyobb zsenialitásra van szükségünk, mint Arkhimédésznek kellett a mechanika és a fizika feltalálásához. Az új életszentség feltalálása ennél csodálatosabb. Csak egy bizonyos perverzitás kötelezheti Isten barátait arra, hogy megfosszák magukat a zsenialitástól, hiszen — hogy ezt bőségesen birtokolják —, elég ha Krisztus nevében kérik a mennyei Atyától.

Jogos kérés ez, legalábbis manapság, mivel szükséges. Azt hiszem, hogy ebben a formában, vagy bármely más egyenértékű formában, ez az első kérés, amelyet naponta az Atyához kell intéznünk, minden órában, amint az éhes gyermek folyton kenyeret kér. A világnak szüksége van zseniális szentekre, amint szüksége van orvosokra a városnak, ahol a pestis pusztít. Ahol pedig szükség van, kötelezettség van.

(Levélrészlet 1942-ből)

Az Isten utáni szomj

« *Miként a szarvasgím a hűs forrás vizére,*
a lelkem úgy kívánkozik Rád, Uram, a szomjtól égve... » (Zsolt 42)

Hallottad-e már hideg őszi éjjelen a szarvasgím éles hangját? Az egész erdő beleremeg ebbe a nyögő bőgésbe. Így kiált az emberi lélek itt, így sóhajtozik, nem valami emberi kapcsolat, hanem Isten után. A hívő, akitől Isten eltávolodott, az üdvösség és a kegyelem Istene után kiált. Ismeri ezt az Istent, akihez kiált. Nem keresi az ismeretlen Istent, nincs arra ítélve, hogy folyton keressen és soha ne találjon. Egyszer már megtapasztalta Isten segítségét és közelségét. Saját Istenét szólítgatja. Igazában csak akkor kereshetjük Istent helyesen, ha már kinyilatkoztatta magát nekünk, ha egyszer már megtaláltuk.

Uram Isten, ébreszd fel lelkemben az utánad való nagy vágyat! Ismersz engem, és én is ismerlek Téged. Segíts engem, hogy keresselek és megtaláljalak Téged! Amen.

« *Istenre szomjazik a lelkem,*
az élő Isten után vágyom,
mikor lehet már Isten arcát látnom?... » (Zsolt 42)

Isten szomja... Ismerjük a fizikai szomjúságot, amikor hiányzik ívóvíz; ismerjük az élet és a boldogság utáni szenvedélyes szomjat. De ismeri-e lelkünk az Isten utáni szomjat?

Az az Isten, aki csak eszme vagy eszmény lenne, nem tudná kielégíteni ezt a szomjat. Az élő Istenre, minden igazi élet Istenére és eredetére szomjazik a lélek. Mikor enyhül szomjunk? Mikor szemlélhetjük arcát? Szemlélni Isten arcát: ez minden élet célja, — ez az örök élet. Jézus Krisztusban, a keresztrefeszítettben szemlélhetjük arcát. Ha itt találkoztunk vele, szomjúhozzuk, hogy világosabban lássuk, teljes tisztaságban mindörökre. Jézus mondotta: « Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék! » (Jn 7,37).

Uram, arra vágyakozunk, hogy színről színre szemléljünk Téged. Amen.

PAUL VALÉRY (1871-1945)

A tengerparti temető

Nyugodt tető, galambok járnak fel-le,
Fenyők és sírhalmok közt lüktet lelke;
Ütött a Dél, a fényár összegyül:
A tenger lenn, a tenger véghetetlen!
Mily kárpótlás a gond után — szemedben
Az istenek nyugalma mélyen ül!

Mily tűzsziporkák tükrözik fel hozzám
A habfodrot, tündöklőbb gyémántpornál,
A béke készülődik, egyre nő!
Mikor a nap pihen a mély örvényen,
Egy örök oknak műveit elnézem:
Tudás az Álom, csillog az Idő.

Tartós e kincs, templomhely Minervának,
Mily tartalék a Béke-tömb tornyának,
Te zordon víz, magadba mélyült Szem,
Mely őriz annyi álmot lánglepelben
Ó csendem!... Rejtett épület lelkemben,
Arany Tető, ezer cseréppel fenn!

Idő-Templom, egy sóhaj összefoglal,
E tiszta csúcson máris otthonom van,
Most mindent átfog tengerész-szemem;
S mint isteneknek hasztalan fohászom,
Elhintem itt a fényes magasságban
Szikrázó megvetésem szenvtelen.

Mint szép gyümölcs gyönyörbe olvad széjjel,
S érzed szádban távollétét kéjjel,
Ha telt alakja végleg elveszett,

Most én is ízlelem jövendő eltűnésem,
S a léleknek, mely szétfoszlott egészen,
Zajló part tűntét zengik az egek.

Szép ég, igaz vagy, nézd a változásom!
Oly sok-sok gőg után, midőn unatkozásom
Furcsán ifjú erőtől duzzadott,
Most átadom magam e tágas nyárnak,
A holtak házán átsuhan az árnyam,
Törékeny röpte már-már megszokott.

A lélek tárva tűző nap hevének,
Kibírlak most, te könyörtelen fénynek
Csodája, rámrontó nagy Igazság!
Első vagy: így tükrözlek, Tiszta!
De nézd magad!... Ki fényt ver vissza,
Árnyékot is okoz, mint fény-orcád.

Csak énnekem, egyedül önmagamnak,
A szív mellett, hol verseim fakadnak,
Az űr s a tiszta történés között,
Belső nagyságom visszhangjára várok,
Sötét e hely, kongó, keserű árok,
Belül jövőm baljósan dübörög!

Tudod-e lélek, lombok színlelt foglya,
Öböl, e gyér sugár-sövény falója,
Mely hunyt szememnek fényes kalitka,
Mily test vonszol a lassú, lusta véghez,
Mily homlok vonz a csontos földi mélyhez?
Eltűntjeimnek gondolat-szikra.

Szent, zárt hely, telve tiszta lánggal,
Földtörmelék a fénynek felajánlva,
E fáklyák közti kert barátom lett,
Arany és kő és zord fák keveréke,
Az árnyakon remeg a márvány fénye,
A tenger alszik sírjaim felett.

Fénylő eb, tartsd a bálványozót távol!
Midőn magányos pásztor mosolyával

Legeltetem a sírok halmait,
Titkos juhok, békében legelő nyáj,
Űzd el a bölcs galambok raját is már,
Kíváncsi angyalok, csalóka álmok itt!

Itt most jövőm nem több a lustaságnál,
A szikkadt földben féreg foga rágcsál,
Kiégett minden, szálló porba vész,
Hová? Ki tudja, hol a zordon lényeg...
Az élet óriás, a távolléttől részeg,
Az epe édes, tündöklő az ész.

A holtak rejtve jól vannak a földben,
Szikkad titkuk a védő sírmelegben.
Ott fenn a Dél, az álló nap ragyog,
Magába mélyed boldog önfeledten...
Tökéletes vagy, Fő, királyi öltözetben,
Tebenned titkos változás vagyok.

Csak én vagyok a rettegésed őre!
A bánatom, a kételyem ékkődre
Homályt vet, repedt e roppant gyémánt...
De éjben és a márvány-nyomta mélyben
E szétporladt nép fáknak gyökerében
Lassan tiéd, csapata melléd állt.

A sűrű távollétbe fúlva várnak,
Fehér fajuk a vér a vörös sárnak,
Az élet-nedv virágszárakba szállt!
Hol vagytok szép szavú barátok,
Művészek, lelkek, ki emlékszik rátok?
A lárva sző hol rég könny csordogált.

Leánysikoly, ha játszva csiklandozzák,
Szemek, fogak és könnytől égő pillák,
A hamvas mell, mely lángokat lehell,
A vérgyöngyökkel nyíló karmazsin-ajk,
A végső kincset védő finom ujjak —
Mind-mind a földbe tér és ott vesz el!

S te lélek, mondd, te míly álmot remélhetsz,
Mely nem dicsekszik hazugság színével,
Amint e szemnek habbal s arannyal?
Dalolsz-e majd, ha légneművé égsz el?
Menj már! Minden iramlik! Híg füstté lesz
Itt-létem s lázongásom elillan.

Szegény öröklét, mélysötét s arany vagy,
Vígasznak jó, bár rútul magasztalnak,
Halálból vájsz puhán anya-ölet,
Mily szép hazugság jámbor cselvetéssel!
Mondd, ki nem látta és ki ne vetné el
E tar koponyát s örökös röhejt!

Ti őseink, üres fejek a mélyben,
Kiket a vastag föld nyom észrevétlen,
Föld vagytok, itt fenn csendben lépek el,
Valódi férgünk, mely kérlelhetetlen,
Nem bennetek rág ott lenn, hanem engem,
E vérből él és soha nem hagy el!

Magam szerelme ez, vagy gyűlölése?
Titkos foga a lényembe van vésve,
Mindegy, hogy milyen nevet adsz neki!
Lát, kíván, érint, álmodik is vélem,
Hozzámtapad az ágyamig egészen,
Élő, az életemet élteti!

Zénó, Zénó, te bölcs, de míly kegyetlen,
Átszúrt s megsebzett szárnyas nyilad engem,
Mely nem mozog, de lám suhanva száll!
A hang megszül, de öl a nyíl hegyével.
Ó a nap!... hiába izzik fény-felével,
Teknős-árnyék, Achillesz futva áll!

Nem! Nem! Te állj a változó időbe!
Testem, a gondolat-formákat törd el!
Keblem, te szívd a születő szelet
Friss áramlat, a tenger hűs fuvalma

A lelkem visszaadja... Só hatalma!
A habba le! merítsünk életet!

Igen! Nagy tenger, őrülettel áldva,
Te párducbőrben, tündöklő palástban,
Amit ezernyi nap-bálvány döf át,
Te roppant hidra, kék testedtől részeg,
Szikrázó farkad tenszájaddal téped
A mély zajlásban, amely csendet ád,

Szél támad!... Élni kell, bár nem megy könnyen!
A légözön kinyitja-csukja könyvem,
A hab a szirten porzik, szélroham!
Repüljetek fénylő lapok a szélben!
Törj e nyugodt tetőre ár merészen,
Hol csőrök csipegettek boldogan!

(1920)

« Nem keresnél, ha már meg nem találtál volna... »

Mihelyt az ember azt véli, hogy eléggé ismeri Istent, nem ismeri többé. Kétségkívül: az a pillanat, amelyben Ő megjelenik az öntudatban, annyira hasonlít az örökkévalóságra, hogy az ember szinte fél teljesen elkötelezni magát; tekintete a villámlásra szegeződik, amely még sötétebbé teszi az éjszakát. De a fény-árnyék keveréke állandó. Így egyaránt megszégyenül az, aki azt képzeli be magának, hogy látja Őt, és az is, aki azt akarja színlelni, hogy nem ismeri. A túlságosan világosan-látókkal szemben vallanunk kell, hogy mindabban, amit megismerünk és akarunk, Isten megismerhetetlen és elérhetetlen marad; az önkéntes vakokkal szemben pedig azt kell hangsúlyoznunk, hogy minden dialektikai komplikáció és hosszú tanulmány nélkül is Isten egy szempillantás alatt, mindenki számára és mindig közvetlen bizonyosság, amely nélkül nem létezik semmi más bizonyosság: az első világosság, az a nyelv, amelyet ismerünk anélkül, hogy tanultuk volna. Ő az egyedüli, akit sohasem kereshetünk hiába, de akit ugyanakkor sohasem sikerül teljesen megtalálnunk. *Nemo te quaerere valet, nisi prius invenerit: vis igitur inveniri, ut quaeraris: quaeri, ut inveniaris; potes autem quaeri et inveniri, non tamen praeveniri.* Senki sem kereshet Téged, hacsak előbb már meg nem talált: azt akarod tehát, hogy megtaláljunk és így kereshessünk; keressünk, hogy megtaláljunk; kereshetünk és megtalálhatunk, de sohasem előzhetünk meg Téged.

(*L'Action*, 1893, 351-352; a latin idézet Szent Bernáttól: *De diligendo Deo*, VII, 22)

A cselekvés halála

A szabad cselekvésben titokzatos frigy jön létre az emberi akarat és az isteni akarat között. Azzal hogy értelmes életre és szabadságra hivattunk, részt veszünk Isten szabad szükségességében, aki

nem tudja nem akarni önmagát. Mi sem tudjuk nem akarni önmagunkat: amit a léttel kapunk sajátunkként, olyan, hogy lehetetlen azt nem elfogadnunk. Nem élhetünk vissza ezzel az ajándékkal, csak úgy színlelhetjük visszautasítását, hogy már előzőleg elfogadtuk, és így mintegy Istent használjuk Isten ellen. Ezért ha visszautasítjuk együttműködésünket, ha szívünket és cselekedeteinket a hamis javak ölelésének szolgáltatjuk ki, házasságtörést követünk el. Ezt az egységet, amely létünket adja, ezt a köteléket, amelyet mi is akarunk és ő is, hogy összekapcsoljon benünket, nem sérthetjük meg anélkül, hogy meg ne törnénk azt. Ez az ember félelmetes nagysága! Ha azt akarja, hogy Isten ne legyen többé számára, Isten nem létezik többé számára. De mivel lénye mélyén mindig megőrzi a teremtő akaratot, olyan erősen hozzátapad, hogy egészen az övé lesz. Az ember léte a Lét nélkül marad. És amikor Isten szentesíti ezt a magányos akaratot, ez a kárhozat. *Fiat voluntas tua, homo, in aeternum*!

(*L'Action*, 1893, 371)

A természetfeletti: szükséges és elérhetetlen

Azt kérjük Istentől, hogy nyilatkoztassa ki önmagát. Az ember azonban legtöbbször elkezd feltételeket szabni, mintha nem keresne mást, mint saját vágyai apoteózisát: külön, kellemesebb ösvényt akar követni és azt követeli, hogy ez az ösvény legyen az igazi út. Valahányszor, amikor nem adjuk át magunkat az isteni akaratnak, azt akarjuk, Isten akarja azt, amit az ember akar.

És mégis: hinni Istenben, vágyakozni Rá, szólongatni Őt — lelkiismeretünknek mindez a szükséges vallomása csak úgy kap értelmet számunkra, ha azt várjuk Tőle, amik nem vagyunk, amik egyedül nem lehetünk, amit egyedül nem tehetünk. Ha az ember nem ott akarja Istent, ahol van, ezt azért van, mert ott szeretné, ahol nem lehet. Hol lehet tehát megtalálni, ha nem ott, ahol az akarat — egy bizonyos önkiüresítés folytán — önmaga fölé lendített? És mivelhogy ez az önmegtagadás nem megy egy bizonyos rejtett szenvedés nélkül, minthogy ennek a működésnek, ahhoz, hogy természetfeletti legyen, szüksége van arra, hogy keresztre feszítse az önszeretet tetszelgéseit [. . .], ugyanolyan jellegzetesség utasíttatja el az istenit az öntelt és gyáva szellemekkel, mint amelyik kinyilvánítja ezt az istenit az áldozatos lelkeknek, akikről azt mondhatjuk, hogy nem

akarnak olyan Istent, aki nem támasztana velük szemben féltékenyen ilyen követelményeket. Mert a szív nagy erőpróbája az, hogy higgyen az Isten ember iránti szeretetében. És aki megértette, hogy miért lehet az embert istenien szeretni és miért akarja ezt Ő, minha ez az ember lenne Isten Istene, nem döbben meg többé, hogy az önmegtagadás és önkiüresítés a teljes szeretet útja. Aki jó, azt követeli, hogy igényesek legyenek vele szemben.

[. . .]

Az isteni kinyilatkoztatás, ha létezik, úgy jelentkezik, mint az emberi kezdeményezéstől független valóság. Szükséges, hogy engedelmességet követeljen, a gondolkodás és az akarás helyettesítését, az ész tehetetlenségének bevallását; elannyira, hogy hamisnak tartaná azt (a kinyilatkoztatást), ha nem követelné meg tőlünk ezt az elkerülhetetlen áldozatot. De nemcsak az emberi akaratra lehet vonatkoztatni az engedelmesség üdvös szükségességét; mert nem tőlünk ered a természetfeletti indulat. Szükséges, hogy még az Istenkeresés indító lendülete is gyökerében ajándék legyen. E nélkülözhetetlen közvetítés nélkül mi magunk semmik sem vagyunk és nem tehetünk semmit. Adott és befogadott Kinyilatkoztatás tehát csak úgy lehetséges, ha van egy közvetítő: ez az első és lényeges követelmény.

És amit mi magunktól nem tudunk felfogni, azt még kevésbé tudjuk megtenni egyedül; semmi abból, amit az ember véghezvisz, semmi a cselekvés természetes rendjében nem jut el a tökéletességhez és nem éri el Istent. Hogy Istent tegyük — akaratunk parancsoló szükséglete szerint — az emberi élet céljává, hogy az Ő munkatársai legyünk, hogy minden életet visszavigyünk forrásához és rendeltetéséhez, segítőre, közbenjáróra, főpapra van szükség, aki mintegy a tettek tette, az ima imája, az ajándék felajánlása lesz. Egyedül általa képes az emberi akarás megfelelni a mélyen fekvő akaratnak és mindent e kettő közé fogni a kezdettől a végig: *via et veritas,* — de előbb *via.*

És az embernek nemcsak ahhoz szükséges a lényegi segítség, hogy higgye és cselekedjék, hogy megismerje és megtegye az igazságot, hanem ahhoz is, hogy orvosolja a cselekvés elkerülhetetlen hibáit. Amit az ember tesz, még a tulajdonképpeni természetes rendben is, annak végtelen kihatása van. És ha rosszat tesz, vétke magában foglal mindig valami abszolút helyrehozhatatlant. A rossz megsemmisíté-

séhez tehát olyan hatalomra és engesztelésre van szükség, amelyből nem találunk magunkban még egy szikrányit sem. Lerombolni az örökre rögzített múltat! életet adni a holt cselekedetnek és a perverz akaratnak! orvosolni egy olyan sebet, amely halálos az ember és Isten számára! A gondolat megzavarodik ilyen szükséges óriási feladat előtt. Hogy életet adjon, ill. hogy megőrizze és helyrehozza azt, szükség van üdvözítőre.

(*L'Action*, 1893, 397-399)

« Egek hirdetik Isten dicsőségét... »

Ami elbűvöli a szemlélőt, amitől szent borzongásban égre mered a hajunk, az a csodálatos élet, amelytől lelkesen nyüzsög ez a méh-függöny, ez az aritmetikus rét! Elsőnek a Látnok Rimbaud vette észre: « az Ég partjait teljesen elborítja ez az örvendező fehér nemzetség ». Jóllehet mi már nem értjük a hangyaboly és a méhkas szociális ösztöneit, a Tér végtelen mélységeit betöltőn léteznek olyan intenzív tevékenységben nyüzsgő nemzedékek, hogy — úgy tűnik — csak fülelnünk kell és meghallunk egy nagy Világváros emberi nyüzsgéséhez hasonló zajt.

* * *

Pascal írta valahol: « E végtelen csillagterek örök csendje rémülettel tölt el. »

De hogyan rémülhet el az ember egy rétség láttán? Vajon egy csillag nem annyira meghitt szívünknek, mint egy nyaláb gyöngyvirág, nem annyira kívánatos, mint egy drágakő? Csak le kell szakítanunk. Csak fel kell emelnünk szemünket, hogy olvassuk mindenfelé a Béke kihirdetését. Hogyan panaszkodhatnánk azért, mivel birodalmunk túl gazdag? és milyen félénkség kívánna neki határt szabni? Könyörgöm, miért beszélünk csendről, amikor csak figyelnem kell és hallom a hurrát, az éneket, az imát és a Krédót és a Hozsannát és a Confiteort, — és az atyai magyarázat hatalmas hullámaiba belevegyül a fecskék és a gyermekek kiáltozása, és egy örömtől kerge asszony zokogása? Csend, de az igazi! De vajon nem a Zsoltárosnak van igaza, aki azt mondja, hogy « Egek hirdetik Isten dicsőségét », és Izajásnak, amikor azt kiáltja a Szigeteknek, hogy hallgassanak? *Taceant insulae ad Me*! Hallgassanak *Rám* a szigetek! Íme, ilyen az ő csendjük!

* * *

Legyőztél engem!

Legyőztél engem, szerelmem! Ellenségem,
Elvetted egytől-egyig minden fegyverem,
Most semmi védelemmel nem rendelkezem.
Itt vagyok, Barátom, előtted meztelen!

Sem az ifjú Vágy, sem az Ész, amely csalárd,
Sem az Agyrém, e fénytől elvakított ló,
Nem biztos hű barátok! minden áruló!
És mentségemül e gyáva szív se szolgált.

Bármerre szöktem is: a Törvény fogadott.
Engedni kell végre! Ó ajtó, engedd be
A vendéget; lázas szív, figyeld a Mestert,
Ki jobban önmagam, mint én magam vagyok.

Irgalmat ó egek és mennyei körök!
Itt vagyok, megelőzve a Holtakat, jelen.
Igaz Bíró, Örök, Szent és Erős Isten,
Itt vagyok élve szigorú kezed között!

(Vers d'exil)

A rózsa éneke

Beata beszél:

Elmondom, mivel kívánod,
A rózsát. Mi a rózsa? Ó rózsa!
Nos hát! amikor belélegezzük illatát, mely az isteneket élteti,
Nemde csak e kis foszló szívhez jutunk el, amely
Mihelyt ujjunk közé fogtuk, szirmokra hull szét és elenyészik,
Hússzív saját csókjába burkolózva
Ezer szirompólyába szorítva?
Ah, megmondom, nem a rózsa, hanem egy pillanatra
Beszippantott illata örök!
Nem is a rózsa illata! a teljes Teremtésé, amit Isten nyarában alkotott.
Egyetlen rózsa sem! hanem kimondhatatlan körben a tökéletes szó,

Melyben végül egy pillanatra e magasztos órában minden megszületett!
Ó paradicsom a sötétségben!
Maga a valóság bomlik ki egy pillanatra e lenge selymek mélyén
És lelkünkben mély gyönyörűsége mindannak, mit Isten alkotott!
Veszendő lény számára van-e halandóbb lehelet
Mint az örök lényeg és egy pillanatra a rózsa kimeríthetetlen illata?
Minél inkább meghal egy lény, annál inkább önmaga mélyéig jut el,
Annál inkább kifullad a szótól, melyet kimondani nem tud és a titoktól, mely vonzza!
Ah, mily törékeny, végső és lebegő az év közepén az örökkévalóság e pillanata!

— És mi hárman, Laeta, Fausta, Beata,
Nem tartozunk-e ehhez a kerthez is
E pillanatban, mely a tavasz és nyár között csöppnyi éjszaka,
Mint ha szemek egy pillanatra becsukódnak a gyönyörben;
Illatunkhoz a hang és e megnyíló szív társul,
Annak karjai várnak, ki szeret minket így, meghalni képtelen rózsákat!
Ah, a fontos nem élni, hanem meghalni és felemésztődni!
És ismerni egy másik szívben azt a helyet, ahonnan nincsen visszatérés,
Mely oly törékeny egy röpke érintésre, mint a rózsa, mely elillan ujjaink között!
És a rózsa épp-hogy-csak virít egyetlen este,
S máris minden szárról elrepült a rabszárnyú furcsa lepke!
De te, lelkem, mondd: Én nem születtem hiába és az, aki létrehívott, hogy leszakítson, létezik!
Ah, maradjon egy kicsit távol! akarom, hogy maradjon még egy kis időre távol!
Hisz' hol lenne a hit, ha itt lenne? hol lenne az idő? hol a kockázat? hol lenne a vágy? és ha itt lenne, hogy' lehetnénk teljes rózsák?
Egyedül távolléte szül a létre minket
És a halálos télben s bizonytalan tavaszban tökéletesre ő mintázza a tövises levelek közt a piros vágyvirágot lángoló kezével!

— És holnap már kihuny a föld násza és nem lesz többé éjszaka.
De mit számít, ha, túl a nyár óriás űrén és a mélyülő télen,
Szerájunk szűzei már a jövő kertben köszöntik megjelenő nővéreiket?

Ki a boldogságot megtalálta, makulátlan zárt kertre lel,
Ilyenek a szent virág szirmai egymásra rendeződve,
Oly művészettel összerakva, hogy nem látod, hol a kezdetük s a végük.
Ahol én vagyok, ott vagytok velem ti is nővéreim,
És kezeink misztikusan egyek, külön nem látszanak, bár sorjában megvilágítja arcunkat a hold.
Ki egyiket bírja, vele a másik kettő is övé, mivel ezentúl rab már, mint a szám rabja a hatalomnak.
Hol hiányzik a rózsa, jelen a gyümölcs.
Hol megszűnik a csók, felakad az ének!
Hol a nap elrejtőzik, fényt szikráz az ég!
Nem léptünk ki a gyönyörűség paradicsomából, hova kezdetben Isten plántált minket.

(S csupán csak a kert meg birtokosa sebzett.)
Sövénye tűznél áthatolhatatlanabb és oly szövetből kelyhe,
hogy kiutat belőle velünk maga Isten se lelne.

(*Kantáta három hangra*)

Húsvét éjszakája

A függöny nélküli ablakon át
régóta látom egy kis csillag remegő sugarát.
Nem alszom. De a Nagyszombat és Húsvét közötti
éjszaka nem az alvásra lett.

A hegyek és az erdők várakoznak,
körülvesz kisugárzó fényük mint az áradat.
A teli-hold felkél, arcán az áhitat.

A teli-hold ragyog mozdulatlanul az örökkévalóság közepén.
Boldog éjszaka, mely egyedül ismerte az órát midőn
Jézus feltámadott!

Semmi sem áll ellen a győzőnek: a fal túlsó oldalára hatol
a zárt ajtókon át.
Így szeli át az időt, anélkül hogy megszakítaná folyását.

Csak akkor tudjuk meg, hogy valami történt,
midőn már valóban bekövetkezett.
Hirtelen tudjuk meg, hogy az Úr feltámadott!

Az összes századok csöndje, mely Előttem hallgatott,
nem folytatódhatott.
A faggatott földről nem lehetett tovább azt mondani:
végleg elhallgatott.

A csillagok egytől egyig tolongva felsorakoztak,
hogy elmondják amit láttak.
A föld megtörte a csendet, ő is hirtelen elkezdte mesélni
amit tudott!

A nap még nem kelt: még egy óra van
ebből a végtelen magányosságból!
A sírt már csak a fegyveres csillagok milliói őrzik,
virrasztva az északi sarktól a déliig.

És hirtelen a holdfényben a harangok
óriási fürtben függve a toronyban,
a harangok az éj közepén mintegy önmaguktól megszólaltak!

Nem érthető beszédük, valamennyi egyszerre szól!
A szeretet, a meglepetés és az öröm együttese némítja el őket!

Nem halk mormolás ez, nem a lényünk mélyén hallgató nyelv
mozdul meg!
Hanem a négy égtáj felé lendülő keresztény harang zúg teljes
erővel.

A két csilingelő egymás felett fáradhatatlanul felesel egymásnak.
A négy mélyharang zúgása alattuk belekondul mélyen a kicsik
szavába.

Elszállt századok után az örökkévalóság közepén
végre körülöttünk ragyog és kibomlik az óra,
mely hirtelen eljött, meglepődve hogy minden szólni kész!

Nem emberi szó száll, a győzelem ez,
az ég valamennyi csillagának óriási szüreti ünnepe.
Az Isten felé elszabadult föld — láncából feloldva —
hallatja fel-felnyögve ünnepélyes ugatását!

A már félig levetkőzött lélekből tör fel
az ujjongó eszeveszett kiáltozás!
Minden temető minden halottja félig megelevenedve
csatlakozik e behemót és bőgő-dadogó harangok hagjához!

A világ káosza a bűnnel összefonódva szoros ölelkezésben
Hirtelen arcán érezte a kimondhatatlan ajkak leheletét.
Ti alvók, ne féljetek, mert való igaz, hogy Ő feltámadott!
Halott voltam és feltámadtam lelkemben és testemben.

A káosz törvénye legyőzetett és az Alvilág vereséget szenvedett!
A föld a harangok orkánjában mindenfele felfakad remegve
és hirdeti nektek, hogy feltámadtam!

Asszonyok, mit kerestek a sírban? Nem! Nincs itt!
Nincs mit keresnetek itt!
A gyolcsok összehajtva egy sarokban, Jézus él, nincs többé itt!

Lelkem is féktelen örömmel szabadul el!
Én is legyőztem a halált és hiszek üdvözítő Jézusomban!
Az apátság közepén fenn egyedül elmélkedik a virrasztó torony,
majd lassan-lassan remegve megbékél.
De most odébb valamennyi templom harangja felelget a felkelő
napban!

Sorjában ébrednek, hallom amint egyre faggatják egymást az
éjszakában.
Minden kihunyó csillag helyett felébred egy bárány.

(1934. Húsvét)

PIERRE TEILHARD DE CHARDIN (1881-1955)

Mise a Világ felett (1923)

Felajánlás

Uram!

Mivel most ismét — nem az aisne-i erdőben, hanem az ázsiai sztyeppén —

nincs sem kenyerem, sem borom, sem oltárom,

a szimbólumok fölé emelkedem egészen a Valóság tiszta fenségéig,
és felajánlom Neked, én a te papod, az egész Föld oltárán
a Világ munkáját és kínlódását.

A nap éppen most világította meg amott Kelet legvégső szegélyét.

Tüzeinek lengő abrosza alatt a Föld élő felszíne ismét ébred,
megborzong és újrakezdi félelmetes robotját.

Istenem, paténámra helyezem az új erőfeszítés ígérkező termését.

Kelyhembe öntöm minden ma kipréselt gyümölcs nedvét.

Kelyhem és paténám lelkem mélye lesz,
amely szélesen kitárul mindazoknak az erőknek,
amelyek csakhamar feltörnek a Föld minden pontjáról
és a Szellem felé összpontosulnak.

— Szálljon hát hozzám mindazoknak az emléke és titokzatos jelenléte,
akiket a fény ma új napra ébreszt!

Uram! külön-külön látom és szeretem mindazokat,
akiket nekem adtál létem támaszául és természetes varázsául.

Egyenként számbaveszem annak a másik kedves családnak a tagjait is,
amely lassanként körém gyűlt a barátság, a tudományos kutatás és
a gondolkodás legkülönbözőbb elemeiből.

Bár még határozatlanabbul, de kivétel nélkül felidézem mindazokat,
akiknek névtelen serege az élők megszámlálhatatlan tömegét alkotja:
anélkül, hogy ismerném őket;
azokat, akik körülvesznek és gondoskodnak rólam,
azokat, akik jönnek és azokat, akik távoznak;

különösen is azokat, akik — igazságban vagy tévelyegve —
hivatalukban, laboratóriumukban vagy gyárukban
hisznek a Dolgok haladásában
és ma szenvedélyesen keresik a világosságot.
Azt akarom, hogy ez a gomolygó, zavaros vagy tisztuló sokaság,
ez az emberóceán, amelynek lassú és monoton hullámzása
még a leghívőbb emberek szívében is zavart kelt,
visszhangot keltsen lényemben mély morajlásával.
Mindazt, ami növekszik majd a Világban a mai nap folyamán,
mindazt, ami csökkenni fog — és azt is, ami meghal —
igyekszem összegyűjteni magamba, hogy neked ajánljam fel, Uram;
íme, ez áldozatom anyaga, az egyedüli, amit kívánsz.
Hajdanában a termés zsengéjét és a nyájak színe-javát hordták templomodba.
Az áldozati adomány, amelyet valóban várasz tőlünk,
az amelyre mindennap titokzatosan szükséged van,
hogy csillapítsd éhségedet és enyhítsd szomjadat,
nem kevesebb, mint az egyetemes fejlődésben sodródó Világ naponkénti növekedése.
Fogadd el, Uram, ezt a teljes Ostyát,
amelyet a vonzásodtól mozgatott Teremtés
mutat be Neked az új nap hajnalán.
Ez a kenyér, a mi erőfeszítésünk, tudom,
önmagától csak véghetetlen szétesés.
Ez a bor, a mi fájdalmunk sem más még, sajnos!
mint szétoldó ital.
De — biztos vagyok benne, mert érzem —
ebbe az alaktalan tömegbe,
azt az ellenállhatatlan és megszentelő vágyat rejtetted,
amely, hívőkkel és hitetlenekkel, ezt kiáltatja velünk:
« Uram, egyesíts bennünket! »
Istenem! minthogy — a lelki buzgóság
és Szentjeid magasztos tisztasága híján —
ellenállhatatlan rokonszenvet adtál nekem mindaz iránt,
ami a sötét anyagban mozog,
— minthogy gyógyíthatatlanul felismerem magamban
a Föld fiát, sokkal inkább, mint az Ég fiát —,
ma reggel gondolatban felmegyek a magaslatokra,
megterhelve anyám reménykedéseivel és nyomorúságaival;

és ott — ama papság erejében, amelyet, hiszem, Te adtál nekem, —
mindarra, ami az emberi Testben születni vagy halni készül,
a felívelő Nap alatt, lehívom a Tüzet.

Világmindenségem (1924)

A világot az egyetemes Krisztus hatja át lélekkel

[. . .] Az első Karácsonyt megelőző csodás időkből nem hiányzik,
hanem áthatja azokat hatalmas erejével.
A fogantatására való lázas készülődés mozgatja a kozmikus tömegeket
és irányítja a bioszféra első életáramait.
Az Ő születésének előkészítése gyorsítja meg az ösztönök fejlődését
és a gondolat kibomlását a Földön.
Ne botránkozzunk ostobán azon,
hogy oly végeláthatatlan várakozásnak kellett megelőznie a Messiás
eljövetelét.
Nem kevesebb kellett, mint az Ősember rettenetes és ismeretlen
erőfeszítése,
Egyiptom kibomló szépsége és Izrael nyugtalan várakozása,
és a keleti misztikák lassan lepárolt illata,
és a Görögök százszorosan kifinomult bölcsessége,
hogy Jessze és az Emberiség törzsökén,
kinyílhasson a Virág.
Mindezek az előkészületek kozmikusan és biológiailag szükségesek
voltak,
hogy Krisztus az emberi színpadra léphessen.
És mindezt az erőfeszítést lelkének aktív és teremtő ébredése ser-
kentette,
amennyiben ez az emberi lélek arra volt kiválasztva,
hogy átlelkesítse a Mindenséget.
Amikor Krisztus megjelent Mária karján,
már éppen feelmelte a Világot. [. . .]

Az Anyag Szíve (1950)

Ima a mindig nagyobb Krisztushoz

Uram, mivel életem minden idegszálával és minden esélyén át
szüntelenül kerestelek és Téged helyeztelek
az egyetemes Anyag szívébe,
valami egyetemes Átlátszóságtól és egyetemes Izzástól elvakítva
hunyom majd le örömmel szemem...
Mintha a Világ két pólusát —az érinthetőt és érinthetetlent,
a külsőt és a belsőt — egymáshoz közelítettük és érintkezésbe hoztuk volna,
e Világ elragadva bennünket mindent lángbaborított és minden erőt elszabadított...
Jézus! mint « egészen kicsiny » Anyád karjában
— a Születés nagy Törvényének megfelelően —
léptél be gyermeki lelkembe.
És íme most megismételve és meghosszabbítva bennem
az Egyházon keresztül való növekedésedet, —
íme palesztinai emberséged lassankint mindefelé kitágult,
mint valami megsokszorozódó szivárványfény,
Jelenléted semmit sem rombolva le,
hanem magasabb szellemi síkra emelve, áthatott mindent körülöttem...
Mindez azért történt, mivel az előttem feltárult összpontosuló Mindenségben
Te Feltámadásod jogán a teljes Központ uralkodó helyét foglaltad el,
amelyben minden egyesül!
[...]
A Szilárdság és az Egyesítés Ura,
Te, akinek *ismertető jegye és lényege* az,
hogy folyton növekedhetsz alakváltozás és szakadás nélkül,
miként a titokzatos Anyag, amelynek Szívét Te foglalod el
és legmélyebb rugóinál ellenőrzöd minden mozgását, —
gyermekkorom és végem Ura, —
Isten, aki önmagad számára befejezett vagy,
de számunkra sohasem szűnsz meg születni, —
Isten, aki — mivel imádásunk számára úgy jelentél meg,
mint « kibontakoztató és kibontakozó » —
ezentúl már egyedül tudsz kielégíteni bennünket,

— oszlasd el végre mindazokat a felhőket, amelyek még elrejtenek, —
az ellenséges előítéletek és a hamis hiedelmek homályát egyaránt.
És Átlátszóságod és Tűzlángod révén
egyszerre fakadjon fel egyetemes Jelenléted!
Ó mindig nagyobb Krisztus!

A néma Miatyánk

Hozzád, Veled, Neked,
Mondani egy utolsó éneket,
Imában ömleni Eléd,
Legutolsó, de hűséges cseléd...!
De jaj! ha nem igaz!
Szobám csupa por,
Kertem csupa gaz,
Csupa lelógó tört faág,
A templom messze, a könyv nehéz,
Ólomcsizmában toporog az ész.
És mégis, mégis. Ő van itt,
Immár tőlem el nem veszik.
Nap nap után, éj éj után
Én Téged hívlak, Miatyánk.

De mire jó
Egy lámpástalan rádió?
Hogyan szólítsam az ég Urát
Egy siketnéma Miatyánkon át,
Ha szói közül minden második
Alattomosan elrejtőzködik!
Bénult napokon, izzadt éjeken
Az értelem is értelemtelen,
Értelemtelen és imátalan, —
Magam vagyok, egészen egymagam.
De talán mégis volna valami
Helyettem hinni, vallani,
Nevemben felimádkozó
Karikás kis szentolvasó,
Egyetlen társam aki vagy,
Karikagyűrűm, el ne hagyj!

De nem hagytalak-e Téged el én,
Szómmal, amelyből kialudt a fény?
Szívemmel, amely csupa seb,
Elmémmel, amely űrnél üresebb?
S nem hagytam-e el Veled együtt Azt,
Aki az űr fölött virraszt?
Mit felelek, hisz nem tudok felelni:
Mit felelhet a Mindennek a semmi!
Akarom élni az egész hitet,
Szeretni, ahogy Isten szeret,
És bízni, bízni akarok,
Abban, amit a Krisztus hozott.
Nem érzem, nem is gondolom,
De akarom, akarom, akarom.

Megtérése történetéből

Kezdetben minden úgy történt, mint máskor szokott. Egy hét múlva azonban — nem tudom, hogyan kezdődött — észrevettem, hogy szívesebben járok a templomokba, mint a romok közé. Talán a Palatinus lábánál levő, régi, romos kápolna freskói keltettek bennem először érdeklődést egy egész más, az eddig ismerttől nagyon különböző Róma iránt. Pár lépésnyire, a Fórumon túl áll Szent Kozma és Damján temploma. A szentélyben nagy mozaik: a sötétkék égben az ítélő Krisztus képe, a lába alatt apró felhők, a tűz jelzésére. Ez a fölfedezés mélyen megrázott. A Birodalom ízetlen, unalmas, félig-pornográf szobrászata után rátaláltam egy életerős, komoly és hatalmas művészetre. Olyanra, amely beszédesen, fönségesen és meggyőzően szól életfontosságú dolgokról, minden öntetszelgő magakelletés, színpadias póz nélkül. Elrejtett helyeken él ez a művészet, magasabb, építészeti, liturgikus és lelki célok szolgálatában. Ezt azonban még nem értettem, de önkéntelenül is megsejtettem, hiszen a mozaikok tartalma, elhelyezése és egész környezete hangosan szólt hozzám.

Megragadtak a bizánci mozaikok. Vadászni kezdtem azokra a templomokra, amelyek ilyeneket őriznek, s így persze mindazokra a templomokra, amelyek nagyjából ugyanebben a korban keletkeztek. Így, anélkül, hogy ez tudatosodott volna bennem — zarándokká lettem. Öntudatlanul, minden különösebb szándék nélkül, végiglátogattam Róma nagy kegyhelyeit. Olyan mohón és vágyakozva kerestem föl e szentélyeket, mint egy igazi zarándok, bár némileg más céllal. De azért engem sem rossz cél hajtott. Hiszen ezeket a mozaikokat, freskókat, ősi oltárokat, trónusokat és szentélyeket az olyan emberek okulására tervezték, akik közvetlenül nem tudták megérteni a magasabbrendűt.

Nem sejtettem, milyen ereklyék és szent tárgyak rejtőznek ezekben a templomokban, amelyeknek kapuiban, hajóiban, íveiben értelmem menedéket talált. Krisztus bölcsője, a megostorozás oszlopa, az

igazi szentkereszt, Szent Péter láncai, a nagy vértanúk sírjai, Szent Ágnes, Szent Cecília, Szent Kelemen pápa sírja, meg a nagy Szent Lőrinc diakónusé, akit rostélyon égettek el... Ezek akkor még nem szóltak hozzám, legalábbis én még nem értettem a szavukat. Az őket őrző templomok művészete azonban már megszólalt, számomra is érthetően.

Akkor, életemben először kezdtem megsejteni, kicsoda is az, akit Krisztusnak hívnak. Homályos, de igaz képem rajzolódott ki róla. Igazabb, mint akkor sejtettem. Krisztus-képem Rómában kezdett kialakulni. Ott láttam meg először Őt, akinek ma szolgálok, mint Istenemnek és Királyomnak, akinek odaadtam az életem és aki uralkodik rajtam.

Az Apokalipszis Krisztusa ő, a mártíroké és az egyházatyáké, Szent János, Szent Pál, Szent Ágoston, Szent Jeromos és valamennyi egyházatya Krisztusa — és a remetéké. Ő a Krisztus Isten, a Krisztus Király.

« Ő a láthatatlan Isten képmása, minden teremtmény elsőszülöttje. Benne teremtett mindent a mennyben és a földön: a láthatókat és a láthatatlanokat, trónusokat, uralmakat, fejedelemségeket, és hatalmasságokat. Mindent általa és érte teremtett. Ő előbb van mindennél és minden benne áll fönn. Úgy tetszett az Atyának, hogy benne lakjék az egész teljesség. »

« *Elsőszülött a holtak közül, és a föld királyainak a fejedelme. Ő szeretett minket, vérével megváltott bűneinktől, és Istennek, Atyjának országává és papjaivá tett: Övé a dicsőség és a hatalom.* » (Kol. 1. 2. Jel. 1.)

* * *

Azelőtt sohasem imádkoztam azokban a templomokban, amelyeket meglátogattam. Emlékszem azonban az élményt követő reggelre. A tavaszi napsütésben az elhagyott Aventinusra kapaszkodtam föl. Lelkemet összetörte a bánat. Megtört volt, de tiszta, fájdalmas, de gyógyuló, mint a felvágott tályog, mint az eltört, de összeillesztett csont. És igazi bűnbánat töltötte el, nem csupán a kárhozattól való félelem, hisz nem is hittem a pokolban. A domonkosok templomába, a S. Sabinába mentem. Pontosan tudtam, mit csinálok: megadtam magam, és kerestem a megtérést, nem kis harc árán. Most egyesegyedül azért mentem templomba, hogy letérdeljek és imádkozzam Isten-

hez. Sose térdeltem még le ezekben a templomokban, sose figyeltem tudatosan arra, hogy kinek a házába lépek. De most a bejáratnál szenteltvizet hintettem magamra, majd egyenesen az oltárhoz mentem. Letérdeltem, és lassan, a bennem levő minden hittel, elmondtam a Miatyánkot.

Csaknem hihetetlen, hogy mindössze ennyit tettem. Emlékezetemben legalább félórás, elmerült, könnyes ima élményeként él ma is. Igaz, hogy a megelőző néhány évben egyáltalán nem imádkoztam.

A hívő katolikusok nem vetnek számot azzal, hogy egy konvertita milyen iszonyatos zavartan és félénken imádkozik először nyilvánosan a katolikus templomokban. Óriási erőfeszítéssel kell leküzdenie azt a szorongást, hogy bizonyára mindenki őt figyeli, s bolondnak vagy nevetségesnek tartják. Aznap, a S. Sabinában, az üres templomban is attól féltem, hogy egy szegény, jámbor, olasz öregasszony gyanakvó szemekkel figyel. Amint letérdeltem imádkozni, vártam, hogy kirohan, s rémülten botránkozva följelent valamelyik papnak, hogy bemerészkedtem a templomukba és ott imádkozom. — Mintha a katolikusok természetesnek vennék azt, hogy a legkülönfélébb vallású turisták tiszteletlenül és közönyösen járkálnak a templomaikban, azon viszont megbotránkoznának, ha valaki Isten jelenlétét megvallva letérdel néhány másodpercre és imádkozik.

De azért mégis imádkoztam, s aztán körülnéztem a templomban, majd bementem az egyik helyiségbe, ahol egy Sassoferrato képet találtam, s az ajtón kikukkantottam egy apró, egyszerű kolostorudvarra, közepén egy napsütötte narancsfával. Kimentem a szabadba, s úgy éreztem, hogy újjászülettem. A városszéli mezőkön keresztül bementem egy másik templomba. De nem imádkoztam, mert az ott dolgozó ácsok és állványozók elriasztottak. Kint ültem a napon, egy falmaradványon. Élveztem a saját belső békém örömét, és átgondoltam, hogyan alakul majd át az életem, és hogyan lehetnék jobbá.

(*Hétlépcsős hegy*, 103-104, 107-108, ford.: Lukács László)

ROMANO GUARDINI (1885-1968)

Jézus halála

Isten volt. Hogy Isten van, az elég. « Kívüle » nem kell semminek sem lennie. Ő « az Egy és a Minden ». Ami « még » az Istentől származik: energia, anyag, formák, célok, rendszerek, dolgok, történések, növények, állatok, emberek, angyalok, minden. Az ember a valót alakíthatja, vagy pedig a képzelet nem valódi terében képeket hozhat létre; a létbe beállítani azt, ami még nincs, vagyis semmiből teremteni, azt nem tud. A semmi az ember számára titok, elzáró fal, megfoghatatlanság. Igazi viszonya a semmihez csak Istennek van, mert egyedül csak ő képes a valamit létbe és valóságba állítani. Amit az ember a semmin tapasztal, az csak összetörése minden vonatkozásnak.

Tehát Isten teremtette az embert. Csak Istentől jöhetett fönnmaradása és csak Istenre irányítva élhetett. De vétkezett. Ezzel megpróbálta létének ezt az alapigazságát megszüntetni és megpróbált önmagában megállni. Elszakadt Istentől — valósággal, valami rettenetes értelemben. A valódi létből leesett a semmi felé. Az első semmi, « amiből » Isten teremtett, a jó semmi volt, a teljesen tiszta semmi: a puszta tény, hogy semmi sem volt. De most megjelenik a rossz semmi: a bűné, a pusztulásé, a halálé, az értelmetlenségé, az üresség. E felé zuhan az elesett ember — természetesen anélkül, hogy valaha elérné, mert akkor kialudnék; ő azonban, aki magát nem teremtette, nem is semmisítheti meg.

Istennek kifürkészhetetlen kegyelme nem akarta az embert benne hagyni ebben az elveszettségben, hanem haza akarta hozni. Arról beszélni, hogy mi más módon tehette volna még, nem ránk tartozik. Az ő szavához kell magunkat tartanunk, amely megmondja, hogyan tette: a szent nagylelkűség és hatalom olyan mértékével, hogy most, miután kinyilatkoztatását megkaptuk, azt szeretnénk mondani, hogy nem történhetett más módon; és ez a szeretet módja.

Isten az ember után ment, amint az elveszett bárányról és az elveszett drachmáról szóló példabeszédben meg van írva (Lk 15), az elveszettség országába, a rossz semmibe, amely az ember tettének

súlya alatt kitárult. Isten nemcsak lenézett ebbe a semmibe szeretettel, hívta és húzta az embert, hanem maga ment bele, amint János evangéliumának első fejezetében oly hatalmas szóval jelenti ki. Itt állt most egy valaki, az emberi történelemben, aki Isten és ember volt. Tiszta, mint az Isten, felelősséggel terhelt, mint az ember.

Át- és végigélte a bűnterheltséget. A puszta ember nem teheti ezt. Az ember kisebb, mint a bűn, amelyet elkövet, mert az az Isten ellen irányul. Elkövetheti: de hogy mit jelent, azt szörnyűséges jelentőségéhez mért igazsággal nem tudja magának megjeleníteni. Nem tudja fölmérni. Nem tudja szenvedésével kiegyenlíteni. Nem tudja azt, amit pedig ő követett el, a saját létébe bevonni és életével kimeríteni. Megzavarodhatik rajta, nyugalmát veszthetí, kétségbeeshet, de tehetetlen marad vele szemben. A bűnt csak Isten éri föl. Egyedül ő tekintheti át, ő mérheti föl, ő ítélheti meg. A bűn ezzel megkapja az igazát; de az ember, aki elkövette, összetörne. A « kegyelem » azt jelenti, hogy Isten igazságot akart szolgáltatni, de az embert meg akarta menteni: hogy szeretni akart. Emberré lett, és így egy olyan lény állott elő, aki Isten egyenrangúságát a bűnnel szemben emberi létben valósította meg. Egy emberi lélekben és szívben és testben történt meg Isten leszámolása a bűnnel. Ez volt Jézus léte.

Az embernek azt a zuhanását a semmibe, amely az embernek az Isten ellen való lázadásában történt meg, és amelyben a teremtmény csak összetörhetett és kétségbeeshetett, Ő a szeretetben, tudatos lélekkel, szabad akarattal és érző szívvel élte át. Annál nagyobb a megsemmisülés, minél nagyobb az, akit ér. Senki sem halt meg úgy, amint Krisztus halt meg, mert ő maga az élet volt. Senki sem bűnhődött a bűnért úgy, mint ő, mert ő a tisztaság volt. Senki sem érezte a gonosz semmibe való zuhanást úgy, mint Ő — egészen addig a rettenetes valóságig, amely e szó mögött rejlik: « Én Istenem, miért hagytál el engem? » — mert ő az Isten Fia volt (Mt 27,46). Ő igazán « megsemmisíttetett ». Meg kellett halnia, pedig még fiatal volt. Művét megfullasztották, mikor fölvirágozhatott volna. Barátait elvették, becsületét összetiporták. Semmije sem volt már, semmi sem volt már: « Féreg és nem ember ». Így hát egy kigondolhatatlan értelemben « alászállott a poklokra », amely az az ország, ahol a gonosz semmi uralkodik. Leszállt nemcsak mint a bilincsek összetörője — bár az is; de csak miután egy másik, rettenetes, csak sejthető módon már megszüntette ezeket a bilincseket.

Itt érte el ő, az örök Atyának végtelenül szeretett Fia, abszolút

a feneketlen mélységét a rossznak. Egész addig a semmiig hatolt előre, amelyből az új teremtésnek kellett megtörténnie: « re-creatio »-nak, amint a régiek mondják; a már létesülő, de a semmibe zuhanó teremtménynek második megteremtése ez az új létre: új emberré, új mennyországgá, új földdé.

Senki sem fogja kigondolni, hogy volt az, — mikor Krisztus a kereszten függött. Amily mértékben az ember kereszténnyé lesz és az Urat megtanulja szeretni, oly mértékben kezdi ezt megsejteni... Hogyan szűnt meg ott minden tevékenység, minden fáradozás, minden küzdés. Hogyan nem volt ott semmi kitérési lehetőség, semmi kímélés, hanem minden: test és szív és lélek belevetve a végtelen, mindent betöltő szenvedés lángjába; a tulajdonul magára vett bűnösség fölött kimondott ítéletbe, mely bűnösség föloldozás nélkül tartott a halálig... Akkor érte el Krisztus azt a mélységet, amelyből a szeretet mindenhatósága az új teremtményt hívja elő.

Abból, amiről itt szó van, talán megértünk valamit, ha arra gondolunk, hogy egy szeretett ember vak vagy gyönge vagy megzavarodott vagy megátalkodott, és mi szabadítani akarnók, de nem tudjuk. Akkor érezzük, hogy egész létét át kellene ölelni; egész a lét magváig behatolni; egész addig a végső mélységig lenyúlni, ahol a lét gyökerei vannak, ahol az a semmivel határos... Vagy ha magunkra tekintünk, és látjuk: Ez történt, ezt éltem át; ezt tettem és mulasztottam el; azt kellene tennem; itt csődöt mondok; vakság, gyöngeség, gyávaság, szokás, dac béklyóiban vagyok. Akkor érezzük: Magamból kellene kiszakadnom. Magamtól kellene elszabadulnom. Oda Istenhez, a szabadságba, a szentségbe. De nem tudok. Egy erőnek kellene jönnie, amely abban a legbensőmben, legtávolabbimban és egyúttal a legutolsó énemben megragadna és kiforgatna... Menjünk ismét gondolatunkkal tovább és hatoljunk be Krisztusba: Nála a fő az emberek voltak. Minden ember. Minden egyes, egész sorsával együtt. A világ, amely végső értelmét az embertől kapja; a lét, mindez a maga átláthatatlan csalfaságában; kibogozhatatlan összekuszáltságában; az egész létet átható elfordulásában az Istentől; mint a hegy gyökere, oly mélybenyúló megkeményedésével — mindezt Istenhez kellett felszabadítania azzal, hogy magára vette, átértette, átélte, átszenvedte. Szenvedve, elégve, le kellett merülnie egészen addig a legutolsó mélységig, meszszeségig, belsőig, ahol az a szent mindenhatóság, amely semmiből teremtette meg a világot, újból elindulhatott. Ott, abból a semmiből lett az új teremtés.

Mióta az Úr meghalt, azóta ez valóság. Abban, hogy ez így történt, minden mássá lett. Onnét élünk, amennyiben valóban, vagyis Isten előtt élők vagyunk.

Ha valaki azt kérdi: Egyáltalán mi biztos? Micsoda oly biztos, hogy azért élhetünk és meghalhatunk? Oly biztos, hogy mindent abba horgonyozhatunk le? — akkor a felelet így hangzik: Krisztus szeretete... Az élet tanít meg arra, hogy ez a végső nem az emberek, mégha a legjobbak és legkedvesebbek is. De nem is a tudomány vagy a filozófia vagy a művészet, vagy bármi más, amit emberi erő hoz létre. Nem is a természet, mely annyira tele van mélyenható megtévesztéssel; vagy az idő, vagy a sors... Nem is egyszerűen az Isten, mert a bűn az Isten haragját keltette föl — és hogy tudhatnók Krisztus nélkül, hogy mit várhatunk tőle? Biztos csak Krisztus szeretete. Még azt sem mondhatjuk, hogy Isten szeretete, mert azt, hogy Isten szeret bennünket, végérvényesen csak Krisztus útján tudjuk. És mégha Krisztus nélkül tudnók is — a szeretet lehet kérlelhetetlen; annál keményebb, minél nemesebb. Csak Krisztus által tudjuk, hogy Isten megbocsátóan szeret. Nem, szilárdan biztos csak az, ami a kereszten nyilatkozott meg. Az az érzület, amely ott él; az az erő, amely azt a szívet eltölti. Igenis, igaz, amit sokszor oly elégtelenül hirdetnek: Jézus Krisztus Szíve mindennek a kezdete és vége. És ami még biztos — ott, ahol örök életről és halálról van szó — az Tőle veszi biztos voltát.

(*Az Úr*, ismeretlen fordító)

NELLY SACHS (1891-1970)

Még mindig éjfél

Még mindig éjfél ül e csillagon
s az álmok seregestől.
Csak néhány nagy kételkedő
szeretett eléggé,
hogy az éj gránitja felpattant
villámának vakító agancsa elé.

Így Illés; mint erdő kitépett gyökerekkel
boróka alatt lázadozva;
egy felhő érvágásaként vonszolta
maga után a vérző vágydarabokat,
mindig az angyalujjat,
mint fáradtságot szívó holdsugarat
saját bajára illesztve,
szórakozottan hazavánszorogva —

És Krisztus! keresztje áhítatában
csak lehajtott fő! —
alsó állkapcsát leeresztve,
a sziklával:
Elég.

GERTRUD VON LE FORT (1876-1971)

Te Deum

Te életem nagy Istene, dicséretet akarok zengeni
egyetlen Fényed mindhárom Partjának!
Dalommal bévetem magam Dicsőségednek tengerébe:
ujjongni akarok Hatalmad hullámverésében!
Te csillagaid aranyfényű Istene, Te zuhatagaidnak zúgó Istene,
Te tüzet hányó hegyeid lángszóró Istene,
Te vízárjaid s tengereid Istene, Te valamennyi vadállatod Istene,
Te kalászaid és vadrózsáid Istene;
Hálát adok neked, hogy létrehoztál minket, Uram,
hálát adok az angyalkórusokig,
Légy áldott mindazért, mi él!
Te Fiad Istene, örök Irgalmasságod nagy Istene,
Te megzavart embereid nagy Istene,
Mindazok Istene, kik szenvednek s mindazoké, akik meghalnak,
testvéri Isten sötét lépteink nyomán:
Hálát adok neked, hogy megváltottál minket, Uram,
hálát adok az angyalkórusokig,
Légy áldott boldogságunkért!
Te Lelked Istene, ki lényed mélyén
Szeretettől Szeretetig áradsz,
Égető egészen le a lelkeinkig,
Átfújsz minden terünkön, átperzselsz a szíveinken,
Te új Földed szent Teremtője:
Hála azért, hogy hálát zengek Néked, Uram,
hálát adok az angyalkórusokig:
Zsoltárainknak Istene, hárfáink Istene,
Dicséretet akarok zengeni egyetlen Fényed mindhárom Partjának!
Dalommal bévetem magam Dicsőségednek tengerébe,
ujjongni akarok Hatalmad hullámverésében!

GABRIEL MARCEL (1889-1973)

Ima

Uram, Isten, ha Hozzád tartozom, ez nem azt jelenti: a Te birtokod vagyok; nem ezen a síkon helyezkedik el titokzatos kapcsolatunk... Nemcsak hogy Te szabadság vagy, hanem engem is szabadnak akarsz. Engemet is mint szabadságot támasztasz életre, arra szólítasz fel, hogy önmagamat teremtsem; Te azonos vagy ezzel a hívással...

Ha ez így van, akkor elismerni, hogy Hozzád tartozom, Hozzád, annyi, mint elismerni, hogy én csak ezzel a feltétellel tartozom önmagamhoz, sőt mi több: ez a hozzád-tartozás összeolvad azzal az egyetlen igazi és teljes szabadsággal, amelyre törekedhetem: ez a szabadság ajándék; de el kell azt fogadnom.

(*Du refus à l'invocation*)

RÓNAY GYÖRGY (1913-1978)

Hat vers a korintusiakhoz

1.

Ha életedben, ebben a kegyetlen
hajszában egy-egy ritka pillanat
mélyén meghallod olykor a magad
hangját, azt a bágyadt kis neszt szivedben,
azt az éhen könyörgő, tehetetlen
csecsemősírást, melyben a szavak
fekélyétől még tiszta, igazabb
éned irgalmat kérő jaja rebben:
miért támadsz rá nyomban? Puszta kézzel,
mint egy eszelős gyilkosnak, miért kell
torkon ragadnod és megfojtanod?
Azt hiszed, némább lesz, ha már halott?
    Igaz, nem szól. De szörnyű bűze vádol,
    s megtébolyulsz egy kis hulla szagától.

2.

Magad maradsz maholnap, oly magad,
s úgy hullnak el mellőled a barátok,
hogy az élőknél közelebb találod
magadhoz néha már a holtakat,
kik némán őrzik lent a holt nyarak
közönyös reményét, míg te zord magányod
rideg telében meddőn múlni látod
a napokat, havakat, holdakat: —
rabságod őre, lassankint belátod,
hogy magad helyett az egész világot
kell szeretned, s csak úgy lehetsz szabad,

ha egy helyett milliók rabja vagy,
s elveszve bennük, önkéntes halálod
áldozata lesz a föltámadásod.

3.

Mikor gyermek voltam, a gyermekek
nyelvén beszéltem. Most, hogy férfi lettem,
hallgatnék már, de ott beszél felettem,
ki szólni kíván, és aki helyett
nekem kell szólalnom, hogy értsetek
belőle, bár magam sem értem ebben
a zűrzavarban, ami egyre bennem
s körülöttem zúg; s vajon értetek
hogy szólhatok, nyomorult, aki, térden
zokogva bár, nem tudok magamért sem?
Ó zengő érc, ó pengő cimbalom!
Miért kell szavatokat hallanom?
Bár lennék inkább kő, hogy őt se halljam,
s elnémulhatnék végre a viharban.

4.

Mit tartozik rám a kívül levők
fölött ítélni, amikor hatalmam
még ahhoz sem elég, hogy enmagamban
rendet teremtsek, ha nem ad erőt,
aki magában győzte meg előbb
gyöngeségünket, így tárva föl abban,
ami romlandó, a romolhatatlan
igéretét? s talán a szenvedők
azért szenvednek, hogy váddal tetézzék,
nem hogy megosszák a más szenvedését?
s gyógyíthatják-e ápolás helyett
méregként marva tovább a sebet?
Ne feledd el: ahogy te máshoz itt lenn,
úgy lesz hozzád is irgalmas az Isten.

5.

Jogotok van, hogy megvádoljatok,
szolgák, a szolgák szolgáját a porban,
mert ki utolsó köztetek a sorban,
én annál is hátrább való vagyok,
s nem vádolhattok úgy, hogy még nagyobb
vád rám ne férne; mert hiába mondtam
ellent a rossznak, mindenik tagomban
ott hordozom, amivel harcolok,
s ellenségemnek én magam adok
búvóhelyet. De hitvány bűneimben
is számon tartja szivemben az Isten,
hogy tetteimnél többet akarok.
Ezért, bár a világ salakja voltam,
hiszek az örök, élő irgalomban.

6.

Kik a pályára lépnek, mindahányan
futnak ugyan, de végül a babért
az kapja, ki elsőnek célba ért.
Így, feleim, mi is e nagy futásban,
lelkünket edzve a testi igában,
és hervadók, a hervadatlanért
küzdve, a célt, mely a hosszúra mért
futam végén vár, hajszoljuk ziláltan.
Ifjúkorom köreit róva bátran
futottam én is a hervatagért;
s mire megláttam az igazi célt,
tüdőm kifulladt, megroggyant a lábam.
Segítsetek, irgalmas bajnokok,
hazaérnem, mielőtt meghalok.

(*1949. február*)

FRANÇOIS VARILLON S.J. (1905-1978)

A Szentháromság misztériumának megközelítése

A Szentháromság misztériuma a keresztény hit lényege. Hogy az ideológia minden gyanúját elhárítsuk, hogy elűzzük az infantilizmus modern formájának kísértését, a türelmetlenséget (amit az ember nem ért meg azonnal, azt semmibe se veszi, ignorálja, ami nem váltható közvetlenül *gyakorlatra*, az érdektelen), legjobb, ha úgy reflektálunk, ahogy az Egyház történelmileg tette. Márpedig az Egyház Jézus Krisztusból indult ki, a történelmi eseményből.

Ki ez az ember? Az apostolok megvallották hitüket istenségében, de ez egy bizonyos genezis végén történt. Előbb hallották, hogy Jézus « Atyának » szólította Istent, az *Abba* szót használva (magyarul: Apuka!), amely kifejezi a létező gyökerénél a gyermeki ráhagyatkozást. Látták, hogy Jézus közvetlen Isten- és embertapasztalat szerint cselekszik, mint valaki, aki egyszerre embert néző Isten és Istent néző ember. Tanúi voltak ennek az egyedülálló bensőségességnek, amelyet Jézus nemcsak előttük, hanem értük élt meg, minthogy felszólította őket, hogy osszák meg vele: « Mondjátok amint én: Abba, Atya! » Ezt az intimitást megőrzi a legfőbb szenvedésben, amikor Isten hallgat és az emberek a végletekig kegyetlenek: « Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet... Bocsáss meg nekik... » Amikor feltámad, kinyilvántja, hogy Isten ezzel az *emberrel van,* de még felmerül a kérdés, hogy vajon ez az ember *Isten-e*? Isten és Jézus kettő vagy egy? Pünkösdkor az apostolokat elözönli a Szentlélek, Jézus Lelke. E tapasztalatot csak metaforikusan tudják értelmezni. Egészen másról van szó, mint a görögök költői « lelkesedéséről ». Ezentúl már bennük van Az, Akit Jézus hordozott magában. Ugyanazokra a tettekre vezeti őket; bátorságot ad, hogy vállalják a kockázatot, sőt még a halállal is szembenézzenek. Jézus Lelke ez, de nem más, mint Isten Lelke, mert egyedül Isten adhatja a Lelket. « Már az ember szelleme (esprit), saját szellemünk a legszemélyesebb, amit egyébként mi magunk sem adhatunk semmi-

képp másoknak. Egyedül Isten adhatja Lelkét, vagyis csak ő lehet önmaga önmagával szemben » (J. Guillet SJ).

Jézus tehát Isten. De ő « Te »-t mond Istennek. Isten beszél Istenhez. Isten Isten Küldöttjének mondja magát. Istennek az az eledele, hogy megtegye Isten akaratát. Istenben tehát kettősség van. És a Lélek, aki szintén Isten, a Harmadik.

Az Egyház az egy és hármas Isten paradoxona előtt állva hamarosan megértette, hogy ha ezt nem vallja határozottan, vége az emberi reménységnek. Jeruzsálemi Cirill mondja: « Ha a Megtestesülés puszta képzelődés, maga az üdvösség is puszta képzelődés lesz. » Ha maga Isten nem lett emberré, az ember hogyan lehetne Isten? És egy egyszemélyű Isten hogyan testesülhetne meg? Ez az utóbbi kérdés azonnal lerombolja önmagát, mihelyt megfogalmazzák: az ilyen Ember-Isten nem ismerne más Istent, mint önmagát: önmaga imádója lenne.

Ha az Egyház történelme századai során szenvedélyes harcot vívott azért, hogy a misztérium mélységét el ne töröljék egy közvetlen racionalizmus javára, ez azért történt, mivel szigorú logika diktálta neki, hogy ne válassza szét egy hitében a hármas hitet: a Szentháromságban, Jézus Krisztusban és az emberiség megistenülésében való hitet. (Ez a szigorú logika felsőbbrendű racionalitásból származott, amelynek követelményét mindig megőrzi a Szentlélek a mi középszerű kompromisszumaink kísértései ellenére). Ha Isten nem Háromság, a Megtestesülés mítosz, és reménységünk hiábavaló. És nem kell eltompítani, mint ahogy ez gyakran történik bizonyos katekézisekben, ennek a reménységnek távlatát. Amikor az Egyház « üdvösségről » beszél, nemcsak azt mondja, *mitől* menekült (szabadult) meg az ember, ti. a bűntől és a végesség valami alsóbbrendű formájától, hanem azt is, hogy *mivégre*, ti. azért, hogy részesedjék Isten életében.

Ha ennek az üdvösségnek az ígérete egyetemes, felfoghatatlan, hogy a kereszténység, amely azt közvetíti századokról századokra, valaha is gnózis legyen. Gyakran hosszú és bonyolult eszmefuttatásra lenne szükség — és néha tudós rendszerezésekre —, hogy meggyőzzük a tudósokat: szakítsák meg az eszmefutattást és a rendszerépítést a gyermekség lelke által, amely egyedül összeegyeztethető Isten egyszerűségével. Ha az infantilizmustól irtóznak, akkor nincs mit mondani: megvan az okuk arra, hogy óvatosak legyenek. Egyébként Szent Pál valamennyiünket figyelmeztet: « Test-

vérek, gondolkodástokban ne legyetek olyanok, mint a gyermek; a gonoszságot illetően igen! de gondolkodástokban (= a megértésben) felnőttek! » (1 Kor 14,20). Nos ez a megértés, amelynek semmi köze a fogalmak tömkelegéhez, egybeesik a gyermekség szellemével, amennyiben a közös tapasztalatra való egyszerű reflexiónál kezdődik. A hármas Istent mintegy « óhajtja » az emberi szerelem (szeretet). Erre a konkrét « óhajra » válaszol a Kinyilatkoztatás.

A szeretet itt a földön öröm és szenvedés összevegyülve. Öröm azt mondani a szeretettnek: « Te és én nem kettő vagyunk, hanem egy. » Ugyanakkor szenvedés, mert kénytelenek vagyunk elismerni: amit ezzel mondunk, nem a tényleges valóságot, hanem csak óhajunkat fejezi ki; valójában nem lehetünk egyek. Mert ha a szerető és a szeretett már nem lenne kettő, nem lenne többé *másik*, és ezzel a szeretet is megszűnne. Maradna az önszeretet. De az önszeretet nem szeretet, hanem önteteszelgés, mivel se nem elfogadás, se nem ajándékozás.

Ellentétben azzal, amit bizonyos romantikusok elképzeltek, a szeretet nem emésztődik fel úgy, hogy a kettő egymást felszívja vagy összeolvad. Trisztán és Izolda álma elvarázsol azzal, hogy az « és » kötőszó nevük között, lényük között boldogítón eltűnhet az Éjszakában, — valójában azonban ez az álom tűnik el tragikusan a Halálban. A szeretet egyszerre akarja a különbözőséget és az egységet, a másságot és az azonosságot. Az emberi állapotban megvalósíthatatlan ez a vágy: nemcsak *egyesülni* a másikkal, hanem *egynek-lenni* vele úgy, hogy önmagam maradok. Ezért senki sem lép be szenvedés nélkül a szeretet birodalmába.

A Szentháromság misztériuma ennek a vágynak örök meghallgatása (beteljesülése). A Három Személy közül mindegyik úgy van, hogy a két másikért van. Az Atya csak úgy létezik mint a Fiútól különböző Atya, hogy teljesen a Fiúnak adja magát; a Fiú csak úgy létezik mint az Atyától különböző Fiú, hogy teljesen szeretetlendület az Atya felé. Az Atya nem létezik előbb mint önmagában és önmagáért való személy: a Fiút nemző aktus teszi személlyé. El kell tehát kerülnünk az ilyen kifejezést: az Atya az, « aki » önmagát adja; hiszen ő inkább az « önmagát-adás Aktusa ». Ugyanez áll a Fiúra és a Szentlélekre.

Mindez azt nyilatkoztatja ki nekünk, hogy a szeretet-vonatkozás a lét őseredeti formája. Vagy, ami ugyanazt jelenti: a lét mélye (alapja) szeretet, vagy kommúnió.

Mindegyik személy csak úgy önmaga, hogy önmagán kívül van. Ex-sztázisuk tökéletes azzal, hogy abszolút lehetetlen számukra az önmagukba csukódás. Minden olyan a Szentháromságra vonatkozó reflexió téves lenne, amely hagyná, hogy megmaradjon ez a lehetőség: Isten önmagát nézi (« önmagára-hajlás » — *incurvatio* — Szent Bernát szava szerint). Isten a szeretet módján létezik.

Miért három Személy, és nem kettő? Kétféleképpen közelíthetjük meg a Lélek misztériumát. Az első: *a kölcsönösség* követelményéből indulunk ki, amely lényeges a szeretet tökéletességéhez. Az emberi szeretetben ezt a kölcsönösséget csak jelek által vesszük észre, önmagában nem észlelik azok, akik egymást szeretik. « Szeretlek, és látom, hogy te szeretsz engem kiejtett szavaid által, gesztusaid által, velem szemben tanúsított magatartásod által. De nem látom szeretetedet magát. » Innen a szenvedés és a kétkedés kísértése, amikor ezek a szavak, gesztusok, ez a magatartás kevésbé spontánnak, kevésbé heveseknek tűnnek. Innen az a heves vágy is, hogy a szerető másképpen akarja megismerni a másik szeretetét, mint az említett jelek által, amelyeknek jelenléte elbűvöl, de csökkenésük gyötrelmet okoz, hiányuk kétségbeesést szül. Szent Ágoston erről a rá jellemző zsenialitással írt: « *Videt illa illum; videt ille illam; amorem nemo videt...* » (*) A Szentháromságban a Szentlélek maga a Szeretet: az Atya Szeretete a Fiú iránt; a Fiú Szeretete az Atya iránt. Közös Csók, ha tetszik. A szeretet kölcsönössége Személlyé magasztosulva.

A másik megközelítési mód a Szentháromság misztériumához: *a tisztaság* követelményéből indulunk ki, amely szintén lényeges a szeretet tökéletességéhez. Ha nem lenne a harmadik Személy, az Atya a Fiúban, és a Fiú az Atyában önmaga birtoklását találná. Mindegyikük számára a másik önmaga projekciója, kiterjedése lenne. Nem lenne kizárva a birtoklás minden formája. Ha viszont az Atya és a Fiú kölcsönös tetszése egy Harmadikra nyílik, nincs birtoklás: a szegénység abszolút.

Ha Isten nem lenne Háromság, nem lenne Szeretet önmagában. De ha nem lenne Egy, nem lenne Isten. Világos, hogy egyetlen keresztény sem merne három istenről beszélni. De bizalmatlanul kell tekintenünk bizonyos kifejezésekre, amelyek könnyen veszélyes

---

(*) Mivel a magyarban nincsenek nemek, lehetetlen e szójáték tömör fordítása: a nő látja a férfit; a férfi látja a nőt; de a szeretetet egyikük sem látja.

képzeteket rögzítenek. Jules Monchanin abbé írta néhány nappal halála előtt: « Könyörgöm, ne alkalmazzuk az « isteni család » kifejezést, amelyet a IV. század atyái átokkal sújtottak volna. Mindegyik személy teljes személyiségének felfedezése mint a lelkiség minden formájának alapja — különösen is a keresztény családoké —, korunk egyik kegyelmének tekintendő, de ez a felfedezés nem kendőzheti el az isteni lényeg törhetetlen egységét. Mert ez a pogányságba való visszaesés lenne. »

Az Evangéliumba oltott teológiának vissza kell hajolnia az Evangéliumhoz. Jézus szavai a maguk alázatosságában hallatlan gazdagságot sejtetnek: « Az Atya és én egyek vagyunk » (Jn 10,30). « Legyenek egyek, amint mi egyek vagyunk » (Jn 17,22). « A Szentlélek, akit az Atya az én nevemben elküld, megtanít benneteket mindenre » (Jn 14,26).

A Szentháromság misztériuma az emberi lét útját megvilágítja. « Utánoznunk kell Istent », mondja Szent Pál (Ef 5,1). Akár legbensőbb személyes életünkről van szó, akár szabadságunk gyakorlásáról a család, a fogalkozás, az állam vagy a nemzetközi társadalom szintjén, mindennek lényege az, hogy ne éljünk vissza a szeretettel. Az ember hivatása, tehát életének értelme nem más, mint úgy élni, ahogy Isten él, tehát úgy szeretni, ahogy Isten szeret. Semmi sem tépheti ki az emberi szívből ezt a vágyat.

(*Isten alázata és szenvedése*)

EUGENIO MONTALE (1896-1981)

A kert

Nem tudom, Hírnököm,
ki leszállsz, kedvence
Istenemnek (vagy a tiédnek talán),
hogy a pirosló gyümölcsök kertjében,
ahol az estére már fárasztó
fészken ülő fiókák panaszkodnak,
nem tudom, hogy a kertben,
ahol a makkok esőznek és a falon túlnyúlva
remegőn rojtosodnak a folyondárok,
melyek a tergerpart tajtékját jelzik,
egy vitorlát az elmerült partszirtek között,
amelyek vagy feketék vagy fényesebbek,
mint a hunyorgó esti csillag —

nem tudom, hogy elcsitult lábad,
a vak lidércnyomás, mely halálhoz
növeszt, mióta megláttalak,
nem tudom, hogy lépted, mely felfokozza erem lüktetését,
ha e bozótban megközelít,
ugyanaz-e, mint amelyik megragadott egy másik nyáron,
mielőtt egy vad szélroham
Mesco tüskés fokához csapódva összezúzta tükrömet, —
nem tudom, hogy a kéz, mely megérinti vállam,
ugyanaz-e, mint amely egy cselesztán
válaszolt más fészkek siránkozására
egy bokorból, mely azóta kiégett.

A kín és jajgatás órája
zúdult a világra,
az óra, melyet tisztán olvastál
mint egy könyvet, kristálytekintetedet

szegezve rá mélyen, ott ahol
vastag koromfüggöny szállva
a műhelyek villogására
szem elől rejtette Vulcanus művét,
a Harag napja, melyet többször
jelzett a kakas a hamisan esküvőknek,
nem választott el téged, oszthatatlan lélek,
az embertelen kíntól, nem olvasztott meg
a rettenet-kohóban, ametiszt-szív.

Ó néma ajkak, cserepesek a hosszú úttól
alászállván a levegő-ösvényen át,
ó tagok, alig különböztök az enyémektől,
ó ujjak, enyhítitek a halandók szomját
és az élőket felhevítitek,
ó szándék, mely mértékedet meghaladva
teremtetted a napóra köreit
és kiterjedve ember-időre, ember-térre
megtestesült démon-fúriákká válsz,
repülés közben lebukó angyal-homlokokká...
Ha az erő,
mely a *már bevésett* lemezt vezérli,
más lenne, sorsod bizonyára az enyémmel
összekapcsolva egyetlen barázdát mutatna.

Mivel elillan az élet

Mivel elillan az élet
és aki utánakap, hogy visszaterelje,
visszatér az ősgomolyagba,
hol tudjuk elrejteni,
ha megpróbálunk az elemekkel túlélni,
önmagunk maradandó részének kincseit?
Volt egyszer egy kis könyvszekrény,
mely Kleitiásszal együtt utazott,
egyházatyákkal és kétértelmű költőkkel,
e polc talán majd könnyedén
tovább táncol hullámok taraján,

amikor mindent elnyel a vízözön.
Ha nem belőlem, legalább belőled
egy porcikának le kellene győzni a feledést.
És belőlem? Az a remény táplál,
hogy eltűnik a látható s az idő,
mely e kétes szóval bizonygatta létét: Van
(nagy kezdőbetűvel, ez az egyetlen szó,
mely lehetővé vagy valószínűvé teszi a létet).
Aztán (gyakran viseltél füstös szemüveget,
aztán végleg elhagytad John Donne bolháival együtt)
készülj fel a nagy alámerülésre.

Boldogok voltunk egyszer, egy napra, órára, pillanatra
és ez mind a semmibe tűnne?
Van aki azt mondja, minden újrakezdődik,
minden pontosan megismétlődik, de én nem hiszem,
nem is tudnám kívánni. És te elhitted-e?
Nincs Szibilla Cumában, ki ezt tudhatná. De ha lenne is,
akkor se hallgatna rá senki ostobán.

(1980)

KARL RAHNER (1904-1984)

Életem Istene

Veled akarok beszélni, és mi másról szólhatnék, mint Rólad. Mert létezhet-e valami, aminek nem nálad, a te szellemedben és a te szívedben lenne már öröktől fogva otthona és végső alapja? Bármit is mondok, nem mindig rólad beszélek-e? Pedig, ha halkan és félénken veled és rólad beszélek, ismét csak magam kerülök szóba, én magam, jóllehet rólad akarok szólni. Mert rólad mi mást mondhatnék, mint azt, hogy Istenem vagy, minden kezdésem és végzésem Ura-Istene, örömömnek és bánatomnak, egész életemnek Istene? Igen, még akkor is, amikor azt vallom, hogy néked nincs rám szükséged, mert fenségesen és messze trónolsz ama völgyek felett, amelyeknek ölén vesződséges életem útjai elhúzódnak, — akkor is csak életem Istenének neveztelek. Mert *Istene* lennél-e életemnek, ha nem lennél több, mint csupán az *én* életem Istene? Dicsérlek téged, Atya, Fiú, Szentlélek! Vallom életednek háromszorosan szent titkát, amely végtelenséged titkos mélyén rejlik. Teremtményeidből ezt a magunk erejéből meg nem fejthetnénk. Még ha kinyilatkoztattad is életednek ezt a titkát, meg tudnálak-e vallani és szeretni tudnálak-e téged, Atyám, és téged, az atyai szív örök Igéje, és téged, az Atyának és Fiúnak Lelke, ha életed a kegyelemben nem vált volna életemmé, ha te nem lennél kegyelmedből, mint Háromságos is, életem Istene?

Életem Istene! Mit is mondok, ha téged életem Istenének nevezlek? Hogy életem értelme vagy? Útjaim célja? Tetteim megszentelője? Bűneim bírája? Keserű óráim keserűsége és legtitkosabb boldogságom? Erő, amely előtt erőm tehetetlenül összeomlik? Teremtő, Fenntartó, Kegyelemosztó, aki közel vagy és távol? Megfoghatatlan? Testvéreim Istene? Atyáim Istene? Van-e még név, amelyet nem kellene neked adnom? De mit mondtam, ha mindent felsoroltam is? Ha végtelenséged peremén állva belekiáltanám léted úttalan messzeségébe mindazokat a szavakat, amelyeket összekapar-

gattam végességem szűk korlátai közt, akkor sem tudnálak kimondani soha.

De miért is kezdek el egyáltalán rólad beszélni? Miért kényszerítesz arra, hogy utaidat járjam, hiszen ezek éjszakáid zord kietlenségébe vezetnek, amely csak számodra fény. Nekünk csak a véges és a megfogható valóságos és érthető. De te lehetsz-e nekem valóságos és közeli, ha végtelennek vallak? A keresztségben miért égetted bele pecsétedet lelkembe, miért gyújtottad meg szívemben a hit fényét, ezt a sötét fényt, amely minket kunyhóink meghitt világosságából a te éjszakádba csalogat? Miért tettél papoddá, akinek hivatása az, hogy az emberek közvetítője legyen nálad — nálad, akinél végességünk még lélegzethez sem jut?

Nézd, Uram, az embereket! Alig gondolnak reád! Bocsásd meg, hogy megítélem őket. Te vagy-e az első és az utolsó, aki szívüket és lelküket nyugtalanítja? Nemde nélküled is berendezkednek ebben a világban, otthonosan járnak benne és tudják, mivel kell számolniok. Több vagy-e nekik földi életükben, mint az, akinek csak arról kell gondoskodnia, hogy a világ ki ne forduljon sarkaiból, de akire egyébként nincs szükségük? Mondd hát, Istene vagy-e életüknek? Nem tudom, Uram, igaz-e, amit most az emberekről mondtam. Mert ki más ismeri az emberek szívét, mint egyedül te. Én nem, hiszen a tulajdon szívemet sem ismerem. A többiekre azért gondoltam, — te tudod ezt, mert szívem mélyére látsz, te Elrejtőzött, aki előtt semmi sincs elrejtve —, mivel sokszor az a vágyam támad, hogy én is olyan legyek, amilyeneknek őket látom.

Uram, mennyire tanácstalanná lesz a lelkem, ha rólad akarok beszélni veled. Mi másnak nevezhetnélek téged, mint « Életem Istenének »? De mit mondtam ezzel, mikor téged semmiféle név meg nem nevezhet. Mindig kísértésem támad, hogy olyan dolgokhoz meneküljek, amelyek érthetőbbek nekem, mint te és szívemnek meghittebbek, mint a te kietlenséged.

De hová is mehetnék? Otthonom lehetne-e ez a szűk kunyhó a föld meghitt dolgaival, a földi élet nagy örömeivel és szenvedéseivel, ha mindezt nem ölelné át távoli végtelenséged? Otthonom-e a föld, ha nem boltozódik fölötte távoli mennyországod? Igen, még ha be is érném azzal, amit egyesek ma életünk értelmének mondanak és ha dacos elszántsággal el is fogadnám és vallanám mulandóságomat, akkor is csak úgy tudnám ezt a végességet világos öntudattal elismerni és csak azért tudnám mint egyetlen lehetséges sor-

somat vállalni, mert előzőleg is folytonosan kitekingettem a határtalan messzeségbe, amelynek elmosódó láthatárán életed végtelensége kezdődik. Hiszen egész mulandóságom elsüllyedne nyomasztó, önmagát rejtő szűk korlátai között és nem válhatna vágyakozó gyötrelemmé, sem elszánt beletörődéssé, ha a tudó szellem nem lendült volna mindig túl saját végességén, ki a szótlan messzeségbe, amelyet te töltesz be, hallgatag Végtelenség. Hova meneküljek hát előled, hiszen a sóvárgás a határtalan után és végességem elszánt vállalása is téged vall meg!

Mi mást mondjak rólad, mint ezt: te vagy az, aki nélkül nem létezhettem, te a végtelenség vagy, az egyetlen, akiben én, a véges ember élni tudok? És ha ezt mondom rólad, akkor adtam az igazi nevet önmagamnak is, ahogy Dávid zsoltárában imádkozom: *tuus sum ego*, — nem a magamé, hanem a tied vagyok. Többet sem magamról, sem rólad nem tudok. Te életem Istene, végességem végtelensége.

Mit tettél velem? Hogyan teremtettél? Csak azt tudom rólad és magamról, hogy életem örök titka vagy! Uram, milyen ijesztő talány is az ember: a tied, te pedig felfoghatatlan vagy! Felfoghatatlan lényeged szerint és még érthetetlenebb útjaidon és ítéleteidben. Mert ha mindaz, amit velem teszel, szabadságod műve és egyben mérhetetlen kegyelmed, amely nem ismer « miértet », ha teremtésem és egész életem szabad elhatározásodtól függ, ha minden utam lényegében a te kifürkészhetetlen utad, Uram, akkor szellemem, « miért » kérdései soha sem fognak felőled teljesen kimerítő választ kapni. Te akkor is még mindig felfoghatatlan maradsz, ha majd szemtől szembe látlak. De ha nem volnál felfoghatatlan, akkor hatalmam alatt lennél, mert megértenélek és felfognálak. Akkor te lennél az enyém és nem én a tiéd. Ez azonban maga a pokol, az elkárhozottak sorsa volna; véges, megértett létemmel önmagamé volnék és végességem börtönudvarában körbe-körbe járnék.

De lehetsz-e nekem egyúttal otthonom is, te, aki kiszabadítasz mulandóságom börtönéből: vagy pedig csak életemnek újabb kínját lelem benned, ha a végtelenségedre nyíló ajtót kitárod előttem? Több vagy-e te, mint az én nagyfokú elégedetlenségem, ha minden ismeretem mégis csak a te felfoghatatlanságodba torkollik? Csak örök zaklatója volnál nyughatatlan lelkünknek? Válasz nélkül kell előtted minden kérdésnek elnémulnia? Csupán a szótlan « ez-így-

van » lennél, amely előtt minden érteni akarás tehetetlenül összecsuklik?

Bocsásd meg, hogy úgy faggatlak, mint valami esztelen. Fiad által mondtad nekem, hogy szeretetem Istene vagy. Megparancsoltad, hogy szeresselek. Parancsaid gyakran nehezek, mert sokszor éppen az ellenkezőjét kívánod tőlem, mint amihez kedvem volna. De mivel azt parancsolod, hogy szeresselek, olyat követelsz, amihez parancsod nélkül nem volna bátorságom: hogy téged egész bensőséggel szeresselek. Hogy saját életedet szeressem. Hogy magamat elveszítsem benned, hiszen tudom, hogy befogadsz szívedbe és tegezhetlek téged, életem felfoghatatlan titkát, mert maga vagy a szeretet. Csak a szeretetben talállak meg téged igazán, Istenem. Itt tárulnak fel lelkem kapui és itt engedhetem szabadjára és felejthetem el önmagamat. Itt árad túl egész létem végességem és szorongó önigenlésem merev falain, amelyek tulajdon szegénységembe és ürességembe zártak. Lelkem erői feléd áramlanak és nem kívánnak többé visszatérni, elvesznek benned, mert a szeretetben szívem középpontja vagy, közelebb hozzám, mint én önmagamhoz.

Ha szeretlek, többé már nem keringek nyugtalanul csak önmagam körül gyötrő kérdezgetésemmel. Nem csupán mintegy távolból és kívülről tekintek szinte vaksi szemmel megközelíthetetlen fényedbe. Ellenkezőleg, ekkora szeretet révén te magad lettél, Felfoghatatlan, életem legbelsőbb középpontja és így benned felejtem magamat és magammal együtt minden kérdésemet, titokzatos Isten. Az ilyen szeretet téged akar: úgy, ahogy vagy. Hogyan is akarhatna más módon ez a szeretet, amely csakis téged akar és nem a saját lelkében lévő képedet. Csak téged akar és úgy egyesül veled, hogy abban a pillanatban, amikor a szerető személy megszűnt sajátmagáé lenni, te leszel az övé, nem pedig csak képed. A szeretet úgy kíván téged, ahogy vagy. És ahogy önmagáról tudja, hogy jó és igaza van és nem szorul további megokolásra, úgy vagy te neki jó és megfelelő, átölel téged és nem szorul semmi magyarázatra, miért vagy éppen ilyen. « *Ahogy vagy* », az a legnagyobb boldogság számára. E boldogságban megismerésem nem akar többé lekényszeríteni téged önmagához, hogy örök titkodat elragadja. A szeretet a magasba lendít: hozzád és beléd. Ha föladom magam a szeretetben, akkor te vagy az életem és felfoghatatlanságod elmerül a szeretet egységében. Megérteni, hogy felfoghatatlan vagy, boldogság annak, aki téged szerethet. Minél távolabbra jut lényed végtelensége semmiségemtől,

annál inkább kihívja szeretetem vakmerőségét. Minél maradéktalanabbul függ kétes létem kifürkészhetetlen határozataidtól, annál inkább kell boldogan rádhagyatkoznom, szeretett Istenem. Minél inkább megsemmisít az a tudat, hogy utaid és ítéleteid felfoghatatlanok, annál nagyobbnak kell lennie szeretetemnek. Szeretetem annál erősebb és boldogabb, minél kevésbé fog fel téged nyomorúságos értelmem.

Életem Istene, Felfoghatatlan! Légy az én életem! Hitem Istene, — ez a hit elvezet engem homályodba, szeretetem Istene —, ez a szeretet homályosságodat életem édes világosságává varázsolja. Légy reménységem Istene, hogy Istene lehess életemnek, te, az örök Szeretet!

(*Worte ins Schweigen*)

PIERRE EMMANUEL (1916-1984)

Bábel

(Részletek)

Esti prófécia

Sok-sok a szóbeszéd s a szél itt ebben a világban,
Temérdek a kavics s a megbicsaklott lépés.
De a hegyek magányosan a csendben ülnek.
Hallgasd csak masszív méltóságuk estelente,
Midőn a völgyeket a kezdetek békéje már belepte
S az egynapos talaj árasztja ömlő frisseségét.
Hallgasd. Az űr egyetlen csillag, egyetlen harang
Kolompok hangjától körülhízelgett pásztorének
Amely elvegyül az istállószagú nyáj boldog békéjébe
— Ó magányosság — te fáradt szívek ős-szentsége...

* * *

Egyetlen nyelv: sas szárnyal fenn és a kövön
A zerge biztos lába csúcsokat keresve. Egy szikla
Vezérli lépteit a szakadék felett. A szirti fa
Szédítőn áll az ég felé vetett gyökérzetével.
A dal aláereszkedik már a tanyákra, de emléke
Az álom szélén lázba hoz még egy fagyott forrást
Hová az álom istenei inni térnek meg
A tarka fényben, gondolatban fürdő levegőn át.

Bábel halomba tornyozhatja meddő álmait
S a zajból tömböket hasíthat rettegése ellen,
Végigrakhatja rabszolgákkal lépcsőit rákényszerítve
Rabjait, hogy lábához lerogyva zengjék magasságát,
Árnyéka még a lábáig sem ér e nagy hegyeknek,

Melyek teljes megvetésük árnyékát vetik rá Bábelre:
És lám az Örökkévaló ott fenn az idő kilátóján ülve
Hallja amint a falrésekben nő a zsendülő fű
S a vadzab szétfeszíti hatalmas építményeit!
(A fűtömeg belepte már a romhalmazokat)
Megmarad a csillagok tüzét imádó pásztorének,
Egy ottfelejtett ekevas a szántás szögletén...

Veni Creator

Vigasztaló! midőn épp az est takaróját
Arcomra húztam, hogy fajtámmal kihunyjak,
Zene ébresztett fel. A szél zenélt
Csontjaim között: vagy talán a föld
Kivetve a kohóból; az estharmat zománca
Pattogzott meleg talaján. Így sírnak
A századok, ha kihúzzák a sírokból,
Melyeket a forró Ázsia homokja fedett,
A holt Birodalmak vázáit. Ha felfüggesztem
Dávid hárfáját a fűzfaágra, látom
A szent Király táncol a frigyszekrény körül;
S ha a Könyv a szél parancsára kitárul, ím
Moáb felett Jeremiás furulya-siralma hallik.
Egy sem hal meg a nagy szavakból. Tudom már
Az ige egyedül örökkévaló: lélekígéret,
S egy nap jönni fognak lelki emberek, kik
A nyelv szilárd talapzatára állva
Fedetlen arccal imádkoznak, tekintetük
Nem rejtik el szégyenkezve süvegük mögé
Mert ha az ének
Fátyolos és hörgő hangja a Keresztelőnek
Azért van ez, mivel az ember — sár-szülötte —
Sebtől lukacsos még, teljesen ki nem égve
Beszélni tud csak, énekelni nem. A lelke
Ritka mint lég falak közé bezárva:
Semmi sem viszi a hangot messzebb önmagánál,
Csak a kövek felelnek a költő szavára.

De ha nem is hallják, beszívják ezt a hangot
És egyszer majd felismerik az emberi tüdők, hogy
Leheletük a Szó volt, oly természetes,
Mint levegő vagy napsugár a pőre bőrön.
E nap majd látni fogja, hogy a föld megáll, mint
Fazekas korongja, ha a váza kész már. S Te
Vigasztaló! Te lángbaborítod majd tüzeddel,
Pünkösd parazsával a föld egyetlen lelkét,
Minden embert, kiket az egy-Ige egyesített
Egyetlen templommá, egyetlen üres sírrá,
Egyetlen vázává a Lélek áldozatához.

Jákob

(Részletek)

A Boldogságok

« Boldogok a lélekben szegények,
Mert övék a Mennyek Országa. »

Ők az élő víz mely emlékezik forrására
Szabadon szökellő és ragyogó víz.
Vidám mint a zerge a nagy hegyekben
Békés mint az ösvény a gyümölcsöskertben.
Folyása az Isten ideje az emberek között
Benne minden önmagától szabadon tündököl.
Tökéletes csupaszsága oly tisztává teszi
Hogy e víz semmit sem tud kristályfényéről.
A lelki szegénység tekintete mindenütt
A Szépség szerelmetes tükre.

Benne tükröződnek a száraz talaj repedései
A kiéhezett szemek hol semmi sem sarjad
Még a csökönyös gyom a kétségbeesés sem.
A riasztó üreges arcok küszöbén
E tükör látta lángként inogni a lelket
És kiolvassa a világ ítéletét mikor a semmi

Fújja a lángot és egyedül tanúsítja hogy ő az Isten.
Elmeríteni a szemet a továbblétező ember-lyukba
Hitemre! rémülve kutatni egy kiáltással
Annyi mint érezni mily megkövült nem-mel
Veti magát a csupasz hit az Irgalom feneketlen mélyébe.

Az aki egész nap munkálkodik
Tudva hogy semmi jóra se képes
Aki remél anélkül hogy valamit várna kínjától
És teljesen odaadva magát tudja hogy semmit sem ad,
Aki a távollét idején talál Istenre
Kiaszott emberségünkben ásott kútra
Aki csak könnyeivel bizonyítja Istent
Vigasztaló mivel maga megvigasztalhatatlan
Aki alázatosságból hajlandó elveszíteni
Azt a kis vizet hol szelleme egyedül oltotta szomját

Ő a forrás, ahonnan örömét meríti maga a Forrás
A szökellő szomjúság melyből az öröklét él.

« Boldogok, akik sírnak,
Mert megvigasztalják őket. »

Azok kiknek könnye az éjszakai eget szemlélve
Olyan szívből száll fel mely nem tud többé rab maradni,
Olyan lélekből amely csupa hiány, ciszterna
Minden szomjúság öröktől kiáradó teljének:
Isten a kemény időknek teremti őket. Ott vannak
Mindenfele az ember-sivatagban hol ritkák a források.
És még ritkábbak a könnyek! Az ember amint előremegy
Egyre jobban eltömi magában a forrásokat és kineveti
A süket lélek uralmát mely menekül tőle.
De a források művészete nem vész el: sem a remény
Hogy nem apad ki soha az itt vájt hiány.
Itt: a teljes tagadás közepett. A távollét kutatói
Fáradhatatlanul fúrják a betömött kutakat.
A könnyek adománya szükséges a gondolatnak,
Az elvakított ész könnyek között imád
Isten rajtuk át világítja meg de meg nem égeti.

Könnyek! mindenkit egyazon Éjbe burkolva
Hol csillagok szórják be az Áldott Arcát...
Általatok engedi Ő, hogy színről színre elviseljük:
Az elvakított szem harmat-tekintetet könnyez
Mely elenyész Isten látásában és folyton újjászületik
Gyöngy! egy fekete és sebzett fókuszpontból.
Boldogok ezek az örök villámsújtottak kik a tüzet
Idevonzzák hogy könnyekké változtassák: kiégetve
A Látás tüzén fajunk sötétségét
Napragyogásúvá mossák a hályogunkat.
Vakok a vigasztalan szerelem és a kegyelem által
A láthatatlan ragyog és Isten önmagát látja bennük
Mint az első reggelen a világ az ő szemükben.

« Boldogok a szelídek,
Ők öröklik a földet. »

Ők Istennek a belélegezhető lég az emberek között
Nélkülük a gyilkos emberiség elpusztulna
Megfulladva saját leheletétől. Jelenlétük
Mégis szerényebb közöttünk
Mint a májusi ösvények szélén a pünkösd
E loncág melynek illata a szívhez tapad
Mint az édes bor mámora észrevétlenül.
Csendjük izzik belül ebben a lángnyelv-
Bokorban. A szentlélek tűzmézet rejt belé,
Lankadatlan száll fel a dicséret innen
Hol minden méh örömet talál, minden gondolat.

Mosolyuk: bizakodó tavaszi reggel.
Mivel a rosszat a nyomorban megismerték
Még a legrosszabban is csak a jóságot látják,
A legfeketébb sötétséget megvilágítja nekik
A könnyek szivárványa és látogatása,
A föld úgy hajlik a bocsánat alatt mint a vessző.
És ha vérüket kívánja hogy elcsituljon
Ez a kegyetlen szomj amelyet annyira szánnak
Semmiféle fal nem védi a szőlőskertet. Szőlejük

Mindig időben érett hogy lábbal tapossuk.
A hóhér már helyet készített a kádban
Nekünk megrögzött cinkosainak maga mellett.

Ó névtelenek! robotjuk mindig a hallgatás.
Lelkük minden zajt a csendbe olvaszt
Melyet az ember többé már nem hall a dolgok felől.
E lélek figyelmes a fa és a szikla nevére,
Mint az állatok szeme kérdez:
Tevékeny tükörként jelen van Isten előtt
Akitől, hogy megossza azt az egész természettel,
Az egyszerű és titokzatos értelmet kapja.
Ezért mi megöljük a szelídeket: elpazarolva
Az értelmet melyet semmibe veszünk félve tőle.
A szelídek kihívják a láthatatlant
Tekintetük tűrhetetlen: vájjuk ki azt.

De eltelve vérüktől és mosolyuktól
E szép világ akaratunk ellenére is az ő Országuk.

Veszett kutya

A Te Árnyékod rejtőzködőn
Átrebben egy mosolyban
Veszett kutyaként akartam harapni
A víz áttetsző tükrét

Most már mélyre merülök
A felszínt nem érintem
E tekintet melyben elmosódom
A mélyben pihen

Elrejtezem Benned annál jobban
Minél áttetszőbb e nap
Amely melenget minket és feloldja
Kemény és szelíd Arcodat

Változat

(ugyanarra a témára)

Árnyékod rejtőzködőn
Átsuhan míg tart egy mosoly
Veszett kutyaként habzsoltam régen
Tündöklését a tiszta vízben

Most már a mélybe merülök
Nem borzolom a víz színét
E tekintetet melyben elmosódom
Ott a Te mélyedbe rejtem

Aki napod oly áttetszővé teszed
Hogy elmosódol benne

Az igaz éjszakák

Hevesebb széllel
Tisztább lámpafénnyel
Megtalálhatjuk a helyet
Hol az éj ezt mondja: « Átmehettek! »
És akkor tudjuk meg hogy ez igaz
Mikor kialszik a lámpa fénye.

Ó gyengéddé vált föld!
Ó ringó ág hol érik örömöm!
Az éj torka fényes lett
Ami ott benne tündököl
Te vagy bukásom, szerelmem, pusztulásom.

Baudelaire elégedetlenné teszi Nietzschét

Baudelaire a későbbi, és pontosan lát szenvedés-bárkájából, amikor olyannak jelöl meg bennünket, amilyenek vagyunk. Nietzsche állandóan érzékeny a földrengésre, felméri agóniánk egész területét. Két vízhordóm.

Kötelességünk, anélkül, hogy kifulladnánk, hogy ritkítsuk és rangsoroljuk a ránktaposó lényeket és dolgokat. Minthogy a virágpor nem melegít már, a sokrétű jövő összezúzza magát a kőfalba ütközve.

Akár a rendet, akár a zűrzavart hívjuk ki, olyan törvényeknek engedelmeskedünk, amelyeket nem mi hoztunk értelmesen. Csonkított óriásléptekkel közeledünk feléjük.

Mitől szenvedünk leginkább? A gondtól. Ugyanabban a patakban születünk, de különbözőképpen sodródunk az esztelen kövek között. Gond? Ösztön megőrizni.

A semmi gyermekei és semmire szánva, csak néhány gesztust kell tennünk és néhány szót kiejtenünk. Visszautasítás. Csukjuk be nyikorgó ajtónkat a kérkedő óriáspókok és a sivatag uzsorásai előtt. A nem népszerűsíthető mű, tört ablakszárnnyal, nem sugallja az alkalmazást, hanem csak megújítása érzését.

Amit az álom során hallunk, az a szívdobogásunk, nem pedig használatlan lelkünk kiáltása.

Meghalni annyi, mint átmenni a tű fokán sűrű lombozatok után. Keresztül kell menni a halálon, hogy kijussunk az élet elé, nemes alázat állapotában.

Ki hív még? De a válasz egyáltalán nincs adva.

Ki hív még a féktelen pazarlásért? Az életünket elkísérő felhők felhasított kincstára.

JEAN-CLAUDE RENARD

Húsvéti zsoltár

I. Mint minden átszelt éjből fellobban mindennap a tűz;
És mint a repülő szárnyán a nap rózsaszín sugár-lemezei és a nyitott bárka az ében éjben, és a tenger első abroszai — a megszentségtelenítésektől fenyegetett szakadékokon túl;
És mint hajnalban Marrakechből az ünneplő hófennsíkok villognak az okker bástyafalakon;
És az ősi homokon az élővizek zuhataga elindul;
És a harsogó zöld próféciája; és a csecsemő első moccanása; és a tej bizonyossága;
Ó a halált legyőzte az élet, és a sötétségek feltörve, és az egész föld a menta- és narancsillatú reggelben úszik;
A kőlap széttörve, most már ott magasodik a világban Isten mint fehér cédrus, és vele miénk az élet hatalma!

II. Itt az ideje hogy éljek ezzel a hatalommal;
Itt az ideje hogy kilépjünk a sírból, mielőtt dél lenne, hogy elinduljunk a források felé;
Mert mostantól fogva már minden ember az örömre hivatott;
A vér és magány közepette, melyek a kutak mélységéig hatolnak, az embernek most használnia kell a benne levő hatalmat, készen a békére és a szövetségre;
Bármily fáradt, keresztrefeszített, megkövült legyen is;
Vakon és mezítelenül és üresen és süketen;
És remény nélkül és már a hamuba hanyatlón, mint az anya halott gyermekére omolva;
Induljon el Ővele, aki távolléte lakója és hozzá igazítsa lépteit, hogy eggyel többet lépjen a felkínált forrás felé.

(. . .)

III. Ó hirdetni kell, hogy vasárnap óta már egyetlen ember sem teljesen elhagyatott és teljesen elveszett;

És még az is, aki teljesen magányos — idegen a forrásoknál és idegen önmagának — még az is rátalálhat saját jelenlétére és osztozkodhat mindenkivel a létezőkből, ha még szabad marad a figyelmes szeretet felé, amely elbűvöl és megkötöz;

És szabad saját neve számára;

Szabad ettől az órától kezdve, hogy válaszoljon — megölve azt, amit meg kell ölnie — az élet hívására;

És mint a szabad szárnyalás, az éjszakában hirtelen felragyogó aranyéj, most már legyen biztos, hogy megkezdődhet a boldogság;

És nemcsak a halál ellen kezdődik, hanem a Lélekkel szembeni bűn ellen, — ez a lelket fenyegető legrettenetesebb árnyék: a vödör közömbös egyensúlya az elapadt ciszternák korhodt káváján;

Tudja meg, hogy hatalma van a csírázásra, hogy ami itteni, a másuttvalóhoz közeledjék és a másuttvaló az ittenihez, és közösen érleljék gyümölcsüket;

És az ember az Ember mértékére, a világ a Világ mértékére, és mindkettő Isten mértékére;

És így a Teremtés rendje a felszabadulásban helyreálljon, — mert hatalmas kéz nyúlik a szegények felé a teljesség ajándékával!

IV. Mert a Központban csak a Szeretet van, — semmi más a kezdetnél és a végnél, semmi más a csend felhasadásában, mint a Szeretet titka;

Semmi más, csak kitárt jelenléte, és Ő a halál fölé emelt kezével, lényegi szavával feltámasztja az embert, hogy éljen;

Hogy hozzá hasonlóvá váljon;

Hogy megnevezze Azt, aki őt megnevezte;

Hogy Abból merítsen erőt az alkotáshoz, Aki őt megalkotta;

Hogy már mostantól, beleegyezve az egyesülésbe, gyökeret verjen a fa, amelyet együtt óhajtanak;

És nászukból megszülessék az Istenbe testesült ember és az emberbe testesült Isten!

(. . .)

V. Ó áradó folyam! A földet elönti a zöld lelki növényzet — és a szeretet átalakítja.

És azt mondom, hogy e Pünkösdben jelen lehet olyan test, amelynek ereje megújít és termékennyé tesz;

És már jelen van egy test, amely csontjait összegyűjtve növekedni tud és megszenteli a földet, ha nem ragaszkodik a télhez;

És a városokban már vár az örömváros: az öröm magva és virágba borulása a világ anyagában;

És a csillagok közeledtében és a gránitban és az acélban és a nagy emberi történelemben jelen van a kirobbanó öröm!

Egyedülálló reménység mint a pályán álló kerekek nyugalmában az új dolgok eseménye és azok biztosítéka — felajánlva az embernek, hogy ne habozzék tovább;

Hogy ismerjen a szeretetben és szeressen az ismeretben;

És ne utasítsa vissza önmagát visszautasítva őket;

Hanem haladjon előre hivatása szerint a meglett kor felé, nem várva más csodára, hiszen már megtalálta az értelmet;

Egyetlen gondja az legyen, hogy Emberré váljék — minden mást megkap ráadásul —, mint a még fagyos dombokon e virágzó mimózabokrok már előre jelzik a tavaszt!

(*La Terre du sacre*)

JEAN MAMBRINO S.J.

Arc

Arc, távolléted éltet minket,
Általad látunk, fátyolozott tekintet,
Forrás, tüzeid árnyékában alszunk,
Költemény, mély csendedről álmodunk.

Te lélek és szavak közt a távolság vagy,
Te a titok, mely szavainkban felível,
Te a harmat, mely szirmokat fakaszt fel,
Te a tikkadt föld, hol vizek virágzanak.

Mozdulatlan, Te mozgatsz mindent,
Tavasz, a hóra te tanítasz minket,
Te vagy a rab, aki bennünk ostromol,
A Betemetett, kiben az idő tornyosul.

Száműzött, Te uralkodsz a térben,
Végtelenség, a gyermekség hozzád hasonlít,
Sebzett, szakadt szív, ki minket egyesít,
Ó teljesség, csupaszon imádlak Téged!

GUSTAVE THIBON

Kiábrándító Isten?

A vallási kiábrándulás fokozatai: Isten hallgatag, Isten néma, Isten nem létezik. Ez pedig ezt jelenti: Isten nem akar beszélni, Isten nem tud beszélni, Isten nincs; vagy még ezt: Isten kegyetlen, Isten tehetetlen, nincs Isten. — Az első kijelentéstől a másodikhoz való átmenet a hit szükséges megtisztulása, feltéve, hogy az ember nem megy át rögtön a harmadikhoz — amire, sajnos! ösztönöz bennünket nyomorult természetünk lejtője, mert sokkal inkább hajlunk arra, hogy leboruljunk egy kegyetlen, de mindenható Isten előtt, mint hogy hűségesek maradjunk ahhoz az Istenhez, aki szeretetből lemondott mindenhatóságáról...

(*L'Ignorance Étoilée*)

JEAN GUITTON

Hiszek a szeretetnek

Azok, akik Isten létét az Isten eszméje révén igyekeztek bizonyítani, vagyis az abszolút tökéletesség eszméje révén, nem valami paradoxont fejtenek ki, amint általában ezt hiszik. Úgy gondolom, hogy kifejezik a legrejtettebbet, azt, ami legtitkosabb az emberek tudatában.

Valamennyiünknek megvan az a szétfolyó érzésünk, hogy a tökéletesség valahol megvalósult; vagy majd megvalósul. Valamennyiünknek az a benyomásunk, hogy az abszolút tökéletesség egybeesik a létezés szükségességével, vagy hogy az egyedüli létjogosultság (valóban feltétlen): az eszmény, a tökéletesség.

Így hitem abban áll, hogy egyszerűen ezt mondom: hiszem, hogy a tökéletes létezni fog, vagy még egyszerűbben: hiszek a szeretetnek, « a végtelen szeretet létezik ». Úgy tűnik nekem, hogy ha ezt az utolsó elvet állítom, tehát a végtelen szeretet titokzatos és láthatatlan létezését, a végtelen szeretet létezését, nem vagyok messze a hittől.

(*Ce que je crois*)

Aki szeret, szereti Istent

Isten nem semleges. Nem is elvont fogalom. Ő egyszerre az ember szövetségese és bírája a teremtésen belül. A kötelék, amely egyesíti őket, helyettesíthetetlen, és szeretetnek nevezik. Istennek magának is szüksége van szeretetre. Aki szereti Istent, azt Isten és az emberek is szeretik. Istent az emberben kell szeretni, mert Isten szeretete az emberek szeretetén keresztül halad, valósul meg. Aki Istent az ember kizárásával szereti, lefokozza szeretetét, és Istenét, egy elvont fogalomra.

'Isten az ember árnyéka'; amint az árnyék követi a mozdulatokat, a test mozgását, ugyanúgy Isten is követi a lélek mozdulatait. Ha az ember szeretetreméltó, Isten is az lesz.

Az ember titka Isten, és Isten titkának sincs más neve, mint amit az ember kitalált: szeretet. Aki szeret, szereti Istent.

(*Célébration Hassidique*)

Isten létezik, találkoztam vele

Elpusztíthatatlan kristály, végtelenül átlátszó, szinte elviselhetetlen fényű ragyogás (egy fokkal erősebb már megsemmisítene), és inkább kék, egy világ, egy olyan másik világ, amelynek tündöklése és sűrűsége a miénket a befejezetlen álmok törékeny árnyai közé sorolja.

Ő a valóság, az igazság; sötét partról látom, ahova még kötve vagyok. Van a világegyetemben rend, és ennek csúcsán, a tükröző köd fátylán túl, ott van Isten evidenciája: ez az evidencia jelenlét, annak a személye, akit még egy pillanattal korábban tagadtam, akit a keresztények 'mi atyánknak' neveznek, és akiről megtudom, hogy szelíd, páratlanul gyengéd, ami nem lágyságot jelent, amint azt néha a szelídség szón értik, hanem cselekvő, törő, minden erőszakon túlhaladó szelídség, amely képes szétzúzni a legkeményebb követ, összetörni a kőnél keményebb emberi szívet is.

. . . . . .

Mindent elönt a jelenlét, valami hatalmas gyülekezeten túl és keresztül; annak a jelenléte, akinek nevét többé már nem írhatom le anélkül, hogy ne félnék, hátha megsértem gyengédségét; aki előtt boldogan olyan gyermeknek érzem magam, aki tudja, hogy megbocsátották vétkeit és most ráébred arra, hogy minden ajándék.

(*Dieu existe, je l'ai rencontré*)

RENÉ HABACHI

Isten és az ember találkozása

Isten és az ember találkozásakor Isten már csendben jelen van az ember előtt. Mindig jelen van, és mi ezt csak úgy tudjuk meg, hogy fokozatosan jelenvalók leszünk neki az emberi tevékenység és a szolidaritás révén.

Mivel Ő már ott volt, azért hagyja néha, hogy hirtelen és előkészület nélkül felfedezzük. Válság, gyász, háború, tanácstalanság, betegség, szegénység... hirtelen jelezhetik jelenlétét. Mindezek a drámák ugyanazt mondják: 'Ha itt lettél volna, ez nem történt volna meg. Ha a világ jelenvalóvá tett volna, nem lett volna a nyomor üressége...' Más szóval: megtörténik, hogy a szerencsétlenségben az ember felismerheti Istent távolléte révén, amikor a hozzá vezető legtermészetesebb utak az öröm, a teljesség, a boldogság. Minél inkább ember lesz az ember, annál inkább meghallgatja Isten kívánságát, aki végül is szemtől szembe akar találkozni az emberrel, személyes találkozásra vágyik. Akkor felismerik egymást a teljes szeretetközösségben. Isten volt az ima, és az embernek meg kell hallgatnia Isten könyörgését.

Ezért nincs többé dilemma: Isten vagy az ember. Hanem Isten az ember által és az ember Isten által.

(*Orient, quel est ton Occident?*)

OLIVIER CLÉMENT

Sebezhető Isten

Személyes lényt teremteni, vagyis olyat, amely valóban különbözik Tőle, ez az isteni Hatalom csúcsteljesítménye, de ugyanakkor mintegy e Hatalom korlátozását vonja maga után, mivel megadja teremtményének a szabadság lelki terét. Amikor Isten « magán kívül » új létezőt támaszt, mindenhatósága a teremtményi szabadság « szenvedélyes » tiszteletében működik. A teremtés (állandó) aktusát tehát egyszerre a hatalom és e hatalom szerető korlátozása fogalmaival kell kifejezni: olyan jelenlét, amely bejelenti magát, és olyan távolság, amely hallgat. A teremtés Isten « visszavonulása » a zsidó misztika kifejezése szerint; és a görög egyházatyák, nevezetesen Nisszai Szent Gergely, felidézik ezt a « távolmaradást », amely megadja a Teremtő és a teremtmény viszonyának néha tragikus dinamizmusát (tragikus Isten számára is), amely örökre kimeríthetetlen (a szeretetközösség a teljesség csúcsa a keresés dinamizmusában). Már a teremtésben ott van a Szenvedés és a Kereszt elővételezése. Isten valóban belép a szerelmi küzdelembe, és ezért a misztikától részeg népek elé helyezte a « kemény nyakú » népet, Izraelt. Ezért hallgattatta el Jób barátait, akik el akarták fojtani Jób elfojthatatlan lázadását. Isten sebezhetővé teszi magát teremtménye számára. Paul Evdokimov ezt ebben a két formulában foglalta össze: 'Isten mindent megtehet, kivéve azt, hogy az embert arra kényszerítse, hogy szeresse őt!' és 'minden nagy szeretet szükségszerűen keresztrefeszített'...

(*Le Visage intérieur*)

SZABÓ FERENC

Szomjazod, hogy szomjúhozzalak

« *Sitit sitiri Deus* »
(Nazianzi Szt. Gergely)

Úgy teremtettél, hogy szomjúhozzalak
add hát énnékem teljes Önmagad!
Szomjam nem oltja földi víz: patak
vagy tengerár bár elborítanak
a kvarc és só marja az ajkamat
kiszáradt mély tengermederként
kiáltozom a Teljesség felé!
De nem tudom, miért esengek így
miért szomjúzom Léted mélyeit?
Te szomjazod, hogy szomjúhozzalak
Téged, ki magad vagy a Szomjúság!
Ki érti hát a teljes Lét Urát?!
Nem élő vízre, szívre szomjazol
szabad szívre, mely szeret és imád
bár Tőled kapja, amit néked ád!
A másik kell, ki mégis önmagad
mert szomjúságod benne fölfakad!
Ezért esengem: Teljességedet
add énnekem, hogy véled egy legyek!
egyek, de mások: sajgó láthiány
maradok én, Te Tűzár-Óceán
egyek vagyunk és mégis milyen más
Te tűzteremtő, én csak lángolás!
Az űrt köztünk a sajgás tölti be
égő szomj mely szeretet-lángolás
mindig lobog, de sose hamvad el —
Te lét-lövellő Láng, mely nem nyel el
létforgács én mindig tüzes Szívedre
közös sajgásban égünk mindörökre!

II.

BESZÉLGETÉSEK ISTENRŐL

P. André Sève asszumpcionista, a La Croix *c. katolikus napilap munkatársa 52 interjút készített többé-kevésbé neves francia személyiségekkel, művészekkel, írókkal, tudósokkal; a megkérdezettek jórésze hívő, de van közöttük szkeptikus vagy nem hívő is. A kérdéses beszélgetés-gyűjtemény* Si nous parlions de Dieu? *(Ha Istenről beszélnénk?) címmel 1985-ben jelent meg a párizsi* Le Centurion *kiadónál.* Az emmauszi úton *c. rádiós sorozatom keretében 1985 nyarán ezekből a beszélgetésekből ismertettünk vagy húszat, néha kissé rövidítve. Most ezek szövegét teszem itt közzé. Az interjúk jó keresztmetszetet adnak arról, hogy írók, gondolkodók, művészek, tudósok, értelmiségiek körében miként merül fel ma az Isten létének, ill. Isten megtapasztalásának kérdése, miként beszél a modern ember a Megnevezhetetlenről, a legnagyobb Titokról. Az interjúk « beszélt », néha pongyola stílusát meghagytuk a magyar fordításban is. Legtöbbször nem szakteológusok szólnak, innen érthető bizonyos pontatlanság, ugyanakkor a beszélgetések így életszerűbbek, közelebb állnak a mindennapi valósághoz.*

1. JEAN DELUMEAU

Félelem Istentől

J.D. a Collège de France professzora, neves történész. Szakterülete a vallási mentalitás története a modern kori Nyugaton. Nagy feltűnést keltett *Le christianisme va-t-il mourir?* (A kereszténység meg fog halni?) c. könyvével. Más művei: *A félelem Nyugaton, A bűn és a félelem, Egy történeti út* (ebben leírja az elkötelezett keresztény történetíró útját, a saját lelki útját), végül: *Luther esete.*

— *Hogyan válik az ember a félelem történészévé?*

— Számot vetettem nyugati civilizációnk e fontos jelenségével, amelyet sohasem tanulmányoztak önmagáért. Nagyon serkentő az, ha az ember elsőnek kutat egy területen. A félelmet és a félelem nyelvezetét tanulmányozom. Jelenleg a Collège de France-ban adott előadássorozatomban a rettegést keltő prédikációkról beszélek, ami — sajnos — létezett.

— *A Szeretet-Isten nevében akartak félelmet kelteni?*

— Szerintem a lelkipásztorkodás és a pédikáció összetévesztette a helyes istenfélelmet az Istentől való rettegéssel. A hívő számára egészen természetes és egészséges dolog az istenfélelem, gyermeki és szerető félelem ez: éppen azért nem akarunk visszatetszést kelteni Istennél, mivel szeret bennünket. Az ember válaszolni akar erre a szeretetre, de sohasem feledheti, hogy Isten az, akit szeret.

— *Ön is átérzi ezt?*

— Igen, nem képzelem be, hogy fesztelenül megjelenhetek Isten előtt; azt hiszem, feltétlenül szükséges a megtisztulás; és ezt hőn óhajtja az, aki előbb-utóbb megjelenik Istennél. Nagy jelentőséget tulajdonítok a mise elején a bűnbánati liturgiának. Viszont a rettenetes Istentől, az ítélő-bíró-Istentől való rettegés, amelyet számtalanszor ismételtek a prédikációban a XIV. századtól napjainkig, rettenetes és hamis képet nyújtott Istenről.

— *Milyen Jean Delumeau Istene?*

— Először is mindig a filozófusok Istene. Megütközöm, amikor egyes keresztények cikkeit olvasom, akik szerint nagy különbség van a filozófusok Istene és az Evangélium Istene között. A Krédóra hivatkozom: csodálattal állok a teremtés előtt. Ez a programozó Isten, hogy modern nyelvezetet használjak, mélyen szól hozzám. A tudomány felfedi, hogy a legparányibb sejtben is ott van a program, tehát jelen van a programozó, Isten, akit a tudósok és filozófusok megismertetnek és megcsodáltatnak. De minél inkább bővül az emberi megismerés birodalma, annál inkább kitolódik Isten léte misztériumának határvonala, amelynek átlépését csak Ő engedheti meg nekünk.

— *A kinyilatkoztatás által?*

— Igen, a Kinyilatkoztatás révén. Nagyon szeretem ezt a kifejezést: Isten « *re-velálja* » magát, felemeli számunkra a fátyol egy sarkát, és mi felfedezzük, hogy Isten Szeretet. Ez egyszerre kinyilatkoztatja őt magát és azt is, hogy mik vagyunk számára. Ennek szerepelnie kellene szószerint minden modern krédóban: 1) Isten szeret bennünket; 2) Azért lettünk, hogy szeressük őt; 3) Isten megbocsátott nekünk, és, hála ennek a bocsánatnak, a halálon túli életre hívott meg bennünket. Ez a Kinyilatkoztatás lényege. Az Evangélium nemcsak azt mondja nekünk: « szeressétek egymást! », hanem kinyilatkoztatja, hogy Isten egészen addig ment el szeretetében, hogy emberré lett, hogy meghívjon bennünket az isteni életre. Jézus szenvedéseink társa lett, hogy mi feltámadása társai legyünk.

— *Nem azért, mivel Isten keresztre akarta szegezni Fiát?*

— Ó, egyáltalán nem! Most éppen előadásaimban tiltakozom az ellen, amit Bossuet és Bourdaloue prédikált: a kegyetlen Isten Fia halálát követelte, és így a saját hóhéra volt! Ezt Bourdaloue állította! Ezt az istenképet napjainkban teljesen elvetjük.

— *Az Ön számára mi a Megtestesülés jelentése?*

— Isten egészen végigmegy az ember útján. Jézus végigment azon az úton, amely a kereszthez vezetett. Ez a misztérium felfoghatatlan számunkra, a rossz misztériuma. Istennek, amikor hozzánk jött, ebben az éjszakában kellett előrehaladnia, de azért, hogy legyőzze azt, hogy előttünk menjen a fény felé. Egyedül ő volt képes magával ragadni annyi embert a szenvedés útjain, amelyek az örök dicsőségbe torkollnak.

— *A vértanúkra gondol?*

— Igen, de a keresztény vértanúk legnagyobb kora nem a római birodalomé. Természetesen nem tagadom e kor kereszténye inek létét és hősiességét, de állítom, hogy a legnagyobb hőskor a XX. század. Ez 1917-ben az örmény vértanúkkal kezdődött, utána következett a hitlerizmus és a sztalinizmus, ma pedig a szegények és védőik Latin-Amerikában. E vértanúk mellett ott van még napjaink sok-sok keresztényének nagyon jelentős tanúságtétele.

— *Nagyon jelentős?*

— Igen! Néha ezt hallom: « A keresztények sem jobbak, mint a többiek. » Ez nem felel meg annak, amit mint történész-szociológus megállapítok. Ez talán érvényes volt a társadalmi kereszténység (*chrétienté*) rendszerében, amikor mindenre feltűzték a keresztény címkét. Most már eltűnt ez a kor; talán kevesebb keresztény van, de merem állítani, hogy jobb minőségűek. Természetesen, van sok nagylelkű nem-keresztény is, aki bátran harcol a nagyobb igazságosságért és szolidaritásért, de a kiváló áldozatvállalást és nagylelkűséget főleg azoknál tapasztalom, akiket ismerek, a kereszténye knél, illetve róluk hallok mindenfelé. Az életszentség mai ténye történelmi tény.

— *Ebbe a reménységbe torkollik az az « út », amelyről utolsó könyvében — a « Történelmi út »-ban beszél?*

— Világos, hogy az elkereszténytelenedés létezik. De e szembetűnő jelenség mélyén már megkülönböztethetünk valami rejtettebbet: a « *chrétienté* » (társadalmi kereszténység) modelljétől átmegyünk a személyes kereszténységhez: ezt szabadon választják (nem születnek bele); boldogít és következésképp ragályos lesz. A mennyiség terén visszaesés van, de a minőség szempontjából előrehaladás. Leginkább az lep meg, hogy látom: kilépünk a félelem vallásából, hogy belépjünk az öröm vallásába. Ezt tanulmányozom mint történész, ezt élem mint hívő.

— *Ugyanabból az Evangéliumból tegnap a félelmet, ma az örömet olvassák ki?*

— Ez valóságos történelmi rejtély, amelyet hosszú munkával lehet feltárni a vallási mentalitások teljes történetének megírásával. Korunk annyira keresi az Evangéliumban az örömet — a minket szerető Istent, a tékozló fiú Atyját —, hogy csaknem ezt mondhatnánk: Istent változtatunk.

2. COLETTE MAGNY

« Ateista vagyok, de... »

C.M. 36 éves korában kezdte el pályafutását mint énekesnő. Két fő jellemzője: a baloldali politikai elkötelezettség, tehát küzdelem az elnyomás minden formája ellen, továbbá a hang, a szó, a zene új kifejezési formáinak keresése.

— *Azt mondta*: « *Ateista vagyok* ».

— Igen, apám ateista volt. Anyám viszont mindent akart: a keresztséget, az áldozást, de valójában ezek a dolgok nem voltak rám hatással. Később kicsit mégis érdeklődtem a vallás szempontjai iránt. Igazi buddhistákat ismertem meg, nem ezeket a mostaniakat. Azért mondom, hogy ateista vagyok, mert semmilyen Istenben nem hiszek.

— *Meg lehet világosan határozni a szakítás okát?*

— Nem, ezek a dolgok soha nem elég világosak. Nem úgy történt, hogy egy szép napon elvesztettem a hitemet, már csak azért sem, mert soha nem is volt, de nem akarok semmire sem esküdözni, nem vagyok agresszív ateista.

— *És az a Colette, aki nagyon korán elkötelezte magát az igazságosságért vívott küzdelemben?*

— 10-12 éves koromban már azok közé tartoztam, akiket megaláznak. Csitri koromban nagy növésű voltam, és a többiek ezt mondták: « Veled nem akarunk játszani, mert nagyon nagy vagy. » Úgy éreztem, hogy visszautasítottak; annyira szenvedtem emiatt, hogy nem tudom elviselni, hogy valakit bármiért is visszautasítsanak. Van egy néger barátom, jogdoktor, ő mondja: « Nincs egyetlen nap sem, hogy ne sértegetnének. » Engem is mindennap kigúnyoltak.

— *Mivel a megalázottak védelméről van szó, az ember Krisztusra gondol.*

— Valóban. Olvastam az Evangéliumot, Krisztus bámulatos politikai személyiségnek tűnt.

— *Politikainak?*

— A szó legjobb értelmében. A közösségnek egy jó tanácsot adott: « Próbáljátok meg szeretni egymást! »

— *Nem volt kedve, hogy tovább lépjen?*

— Minél tovább?

— *Hogy többet tudjon róla, hogy miért gondolták róla azt, hogy Isten?*

— Nem.

— *Mindenki tudja Önről, hogy vannak hívő barátai; az ő társaságuk nem ébresztett soha fel kérdéseket?*

— A kérdése furcsa. Igen, vannak keresztény barátaim, de már el is felejtettem, hogy azok. Engem a barátságuk, bátorságuk érdekel, az hogy törődnek másokkal.

— *Állítaná-e hogy Isten nem létezik?*

— Lehetetlen ilyesmit állítani. Csak annyit mondhatok, hogy nem tudom.

— *Nekem úgy tűnik, inkább agnosztikus, mint valóban ateista.*

— Lehetséges. Igen, agnosztikus vagyok. Hogy Isten létezik-e vagy sem, nem tudom és nem kutatom.

— *Tegyük fel, hogy létezik — milyennek látná?*

— Mint egy energiát. Olyan energiát, amely a halálnál... Mindig megdöbbent, amikor halottat látok, valaki, aki gondolkozott, aki beszélt és egyszerre csak nincs többé. El lehet képzelni, hogy az energia máshová távozott.

— *A nagy energia felé? Isten felé?*

— Túlságosan gyorsan következtet.

— *Én mindig a hitben éltem, nekem nagyon nehéz egy Isten nélküli világgal szembenéznem.*

— Nálam pont fordítva van, képtelen vagyok elképzelni egy Istent. De a világ létezik, és vajon hogyan? Ezért gondolok energiára. Azon elcsodálkozom, hogy az agyat is létrehozta. Térdek és combok, ez rendben van, de hogy agyak! É tudatok!

— *És szívek.*

— És szívek. Valóban ez a legmegdöbbentőbb, a tudatos szeretet, a leggyengédebb szeretet.

— *Amikor Jézus kinyilatkoztatja, hogy Isten szeretet, ez nem segít abban, hogy a világot, mint ennek a szeretetnek az alkotását lássa?*

— Semmi esetre sem! Tiltakozom! Isten, aki ilyen világot talált volna ki, összes borzalmával? És képtelen arra, hogy kijavítsa a hibákat, bármiről is legyen szó?

— *Olyan Isten jobban tetszene, aki tökéletes embereket teremtett volna egy tökéletes világban, ahol nincsenek részegek a volán mellett, a vonatok nem siklanak ki, nincsenek sem Hitlerek, sem Sztálinok?*

— És rák sincs. Miért ne? Mivel arra késztet, hogy kigondoljak egy Istent, jónak és hatalmasnak akarom.

— *És olyannak, aki robotgépeket teremt?*

— Hogyhogy robotgépeket?

— *Ha csak jót cselekedhetnénk, akkor robotgépek lennénk, nem kaptuk volna meg a szabadság rendkívüli ajándékát. A jó választásának a szabadságát, tehát a rossz választásának a szabadságát is. Én olyan Istent akarok, akinek azt mondhatom, hogy « szeretlek », és ezt csak szabadon lehet mondani. Ön is szabad embereket akar nemde? Eleget küzdött ezért. Nos, hagyja őket magukra a természetben, a jó és a rossz világában.*

— Ez döntő érv.

— *Olyan tökéletes világról álmodik, amely lélek nélküli óriás gépezethez hasonlít.*

— Tökéletesről nem. A gáncsok és a banánhéjak még csak hagyján, de embereket kínozni, játszani az atomháborúval...

— *Isten melyik pillanatban állíthatja meg őrültségeinket, anélkül, hogy ne érintené magát a teremtés elvét, a másodlagos okok és különösen szabadságunk játékát? Soha nem értettem, hogyan segíthet Isten nekünk, anélkül, hogy ne manipulálna bennünket. De mindig csodáltam azért, hogy szabadnak talált ki bennünket, az előrelátható törés ellenére. Már ebből is azt gondolom, hogy Isten jó.*

— Elgondolkoztat, amit mond. Egy olyan Isten, aki inkább hagyja, hogy ügyetlenkedjünk mintsem egy papa, aki megfojtana

bennünket óvatosságával. Hagyja csak, hogy a keresztények minden utat kipróbáljanak! Jól van ez így! Örülök ennek a beszélgetésnek, meleg hangú volt, és lehetővé tette, hogy belépjek egy kicsit a világszemléletébe. Ennek ellenére maradok — nem ateista, hanem — agnosztikus, ahogyan Ön felhívta rá a figyelmemet.

(VM)

3. FRANÇOIS JACOB

A hívő a türelmetlenség veszélyében forog

F.J. zsidó származású francia biológus. 1965-ben André Lwoff-fal és Jacques Monod-val együtt Nobel-díjat kapott. A Pasteur-Intézet kutatója és a Collège de France professzora. Művei: *Az élő logikája* és *A lehetségesek játéka.*

— *Szenvedéllyel olvastam a Lehetségesek játéka c. művét, az evolúció e zseniális rekonstrukcióját. Nem tudom elfelejteni 93. lapját!*

— Nos hát, olvassuk el együtt... Azt írtam le, amit én a legrejtélyesebb problémának és a legmegdöbbentőbb mesének nevezek: az emberi lény kialakulását. Az a folyamat, amely egy ivarsejt és egy petesejt egyesülése után kezdődik — a megtermékenyített pete osztódása és továbbfejlődése...

« Valahol ebben a növekvő testecskében individualizálódik néhány sejt; szaporodnak, mígnem néhány tízmilliárd idegsejt tömegévé alakulnak. E sejteknek köszönhető, hogy az ember megtanul beszélni, olvasni, írni, számolni. Ezek a sejtek teszik lehetővé, hogy zongorázzunk, hogy áthaladjunk az úton anélkül, hogy elgázolnának bennünket, vagy hogy bárhol a világon konferenciát tartsunk. Mindezek a képességek benne vannak kis sejthalmazunkban: az egész nyelvtan, mértan, zene. És nekünk fogalmunk sincs arról, hogy mindez hogyan épül ki. Számomra ez a legmegdöbbentőbb történet, amit csak elmondhatunk ezen a földön. »

— *Minden a DNS-molekulákból kiindulva történik, amelyeket az evolúció fabrikál. Míly elbűvölő egység! Az ember érzi könyve olvasásakor, hogy megremeg az örömtől, amikor felfedezi a világ egységét.*

— Az ember a világban valóban otthon van. Sartre egzisztencializmusa viszont azt sugallta, hogy ez az ember rettenetesen elveszett; korábban ugyanis úgy tekintette magát, mint egy isteni terv részét, amelynek gyöngye volt. Isten a világot az emberért terem-

tette: Isten nélkül, isteni terv nélkül, isteni jelenlét nélkül azonban az ember már csak elveszett elem. Én ezzel egyáltalán nem értek egyet! A kémiai, majd biológiai fejlődés végén az ember a világ természetes terméke, amelyben teljesen otthon érzi magát; ez a háza, amelynek egységét Ön joggal megcsodálja; egységes a végtelen változatosságon keresztül.

— *Ön is megcsodálja?*

— Igen, hogyne!

— *Sohasem gondolt arra, hogy e csodák mögött Teremtő van?*

— Az « Isten » hipotézist elvetettem 12 éves koromban. Szüleim meglehetősen vallásos zsidók voltak, akik engem is elvittek a zsinagógába. Egy napon ezt mondtam magamnak: « És ha mindez csak kitalálás? Attól kezdve végeztem Istennel.

— *12 éves korában. De azóta ott van kutatásban, csodálkozásban, hipotézisekben gazdag élete. Isten lehet hipotézis és keresés is. Sohasem érezte a kívánságot, hogy keresse Istent?*

— Jól mondta: számomra a vallás, a hit ízlés, kívánság dolga. Vannak emberek, akik érzik ezt a kívánságot, akiknek szükségük van a vallásra, hogy élhessenek. Nekem nem.

— *Életét teljesen kitölti a tudományos kutatás?*

— Természetesen nem! Van feleségem és vannak gyermekeim, szeretem a költészetet, a természetet, a zenét. Persze a kutatás és a tanítás életem jelentős részét kitöltik. De mindebben nem érzem szükségét annak, hogy a világfelettihez forduljak.

— *És a halál? Én egy pillanatig sem tudom elképzelni, hogy olyan ember mint Ön, egy személyiség, ez az elképzelhetetlen értelmi képesség elpusztuljon, mint egy kutya vagy egy macska.*

— A halál? Ez a François Jacob nevű ember nagyon természetes vége lesz. Valami talán megmarad kutatásaimból, mint ahogy Mozartból megmaradt halála után *Don Juan* kvintettje.

— *Teljes derű?*

— Ebben a kérdésben igen. De általában nem. Mert nem látom, miként lehetne derűs az ember mindazzal, ami a világban történik.

— *Szeretnék visszatérni arra, hogy Ön visszautasítja az Isten-hipotézist. Könyvét olvasva érzi az ember, hogy utálja a fanatizmust.*

— Igen! Nem viselem el azoknak az embereknek a magatartását, akik biztosak abban, hogy birtokolják az igazságot. E bizonyosság nevében követik el a legnagyobb bűntetteket. Elég, ha megfigyeli, mi történik ma is egyes országokban.

— *Azt gondolja, hogy a hívőt megakadályozza hite abban, hogy párbeszédet folytasson a nem hívővel?*

— Azt gondolom, hogy a hívő a fanatizmus, a türelmetlenség veszélyének van kitéve már ama bizonyosság folytán is, amely alapján mindenre megvan a válasza. Ezzel szemben a tudós szinte rákényszerül arra, hogy szerény legyen, éspedig két oknál fogva. Először a tudományos kutatás igen-igen korlátolt kérdéskört fog át; nem kérdezi, mi az élet, honnan ered az élet, hanem pl. ezt: hogyan kering a vér, hogy oxigént vegyen fel. Ez elvezet bennünket szélesebb távlatokhoz, de ez nem a mi kutatási területünk. Elfogadjuk, hogy sok mindent nem ismerünk a mi kutatási területünk szomszédságában, sőt szakterületünkön belül sem. Másodszor: ami jobban meghatározza a tudományos szellemet a kinyilatkoztatásba vetett hittel szemben, tehát azzal a bizonyossággal szemben, hogy a hívő birtokolja az abszolút, teljes, érinthetetlen igazságot, az a következő: a tudós állandóan — okoskodása és tapasztalata alapján — mindent a szemétkosárba hajíthat és nullpontnál újrakezdhet.

— *Nagyszerű szabadság.*

— Igen. Tudjuk és elfogadjuk, hogy elméleteink sebezhetők, átmenetiek. Ez lehetővé teszi, hogy bármilyen partnerrel vitatkozzunk, feltéve, ha az illető nem túlságosan biztos mindenben. Szeretek vitatkozni, és látja, mi most eszmecserét folytatunk, Ön, a hívő és én...

— *Melyik a legudvariasabb jelző: ateista vagy nem hívő?*

— A nem hívő tökéletesen megfelel nekem.

4. MADO MAURIN

Halott fiam megtanított a halálra

M.M. színésznő, hat gyermek anyja; ők is valamennyien színészek lettek. Patrick fia 1982. júl. 16-án meghalt.

— Elérkeztem egy bizonyos derűs egyensúlyhoz, mint jó keresztény és közben szerettem színésznői foglalkozásomat is. Ezt gondoltam: lám, 66 éves vagyok, talán még elélek 15 évig. A túlvilágról nem tettem fel magamnak kérdéseket. Az Úrnak ezt mondtam: « Nem tudom, mi lesz azután, nekem teljesen mindegy, jelek érkeznek tőled felém, kis, semmitmondó jelek, de biztosítanak afelől, hogy veled haladok. Ami azután lesz, azt rád bízom. » De azt is mondogattam neki: « Ne vedd el a gyermekeimet... »

— *... És Patrick...*

— Mindent megváltoztatott az életemben, mindent megkérdőjelezett. Mégis, (a halálát követő) első három héten a Bibliából olyan szavak jutottak el hozzám, amelyek segítettek abban, hogy csatlakozzam a fiamhoz; ezeket a szavakat tőle érkező jeleknek fogtam fel. De ezután a három hétig tartó szellemi eufória — és talán tompultság — után kéthetes kétségbeesésbe, gyűlöletbe zuhantam, bűntudat hatalmasodott el rajtam. Felkerestem Taizében Roger testvért. Azt mondta: « Egyáltalán ne vádolja önmagát, ne próbáljon mindent kibogozni, mindent megérteni. Az egyetlen, ami biztos, hogy Jézus mindnyájunkért eljött. Jézus Patrickot is meglátogatta. » Újból megtaláltam a derűt. De három hete...

— *Egy újabb krízis?*

— Nem, valami más. Egyik este, miután viszontláttam Patrickot a tévében — egyik filmjében — kinyitottam a Bibliámat. Mindig jeleket várok a Bibliámtól; így beszélgetek Istennel. Rábukkanok Jézus szavaira: « A feltámadáskor nem mennek férjhez, nem nősülnek, olyanok lesznek, mint az angyalok. » — Szörnyű sokkot kaptam.

— *Miért?*

Ezt mondtam magamnak: « Hát akkor nem fogom megismerni az én Patrickomat, nem tudom milyennek képzeljem el. » Teljesen vesztes félnek éreztem magam. Újból fellapoztam a feltámadásról szóló evangéliumi szakaszokat, — Mária Magdolna, aki nem ismeri fel Jézust, az emmauszi zarándokok, akik nem ismerik fel Jézust. De Jézus így szól: « Mária! » — és ő felismeri. Az emmauszi zarándokoknál ez a kenyértörés — és így tovább. A jelek! Én túlságosan úgy próbáltam megőrizni Patrickot (emlékezetemben), amilyen volt, bezártam saját emlékképeimbe.

— *Meg tudta tenni a lépést?*

— Gyermekeim életéből indultam ki; már nagyon fiatalon játszottak filmekben. Dominique például 5 éves volt. Amikor viszontlátom a filmben, arra gondolok, hogy ez az 5 éves gyerek már nem létezik, a mostani Dominique 33 éves. Annyira más és mégis ugyanaz. A változások mögött van folyamatosság, állandóság. Patricknak ezt mondtam: « Drágám, visszatartottalak, megpróbáltam életben tartani még arcodat, hangodat a gondolatok és a fényképek erejével. Most ezt mondom: menj! Nem akarom többé, hogy emlékképeim foglya légy, menj ahová menned kell, változz, ahogy meg kell változnod, szállj a szeretet felé, a szeretetben haladj Isten felé, nem tudom merre, nem tudom, hogyan, de légy az az új Patrick, akinek lenned kell, még akkor is, ha elvesztem azt a Patrickot, akit meg akartam őrizni, még akkor is, ha a mostani Patrickomat egyáltalán nem tudom elképzelni. Te élsz, új dolgokat kell megélned, majd megyek utánad oda, ahol vagy, amilyen vagy. Hol vagy élő gyermekem? Hol leszel? Milyen új testben jelensz majd meg nekem, amikor így szólsz: « Mama! ». Újra és újra elolvasom Szent Pált; a Korintusiakhoz írt levelében azt mondja, hogy testünk, a romlásra vetett romlatlannak támad föl, ragyog majd a dicsőségtől, szellemi, égi lesz. Mindmegannyi szó hitünk számára, de nem képzeletünknek. Hitünk átléphet (ebbe az új világba), de képzelőerőnk itt marad.

— *Hite szerint a túlvilágon megőrizzük önazonosságunkat, nem veszünk el a nagy mindenségben.*

— Biztos vagyok benne. De megmarad a tömeg eléggé rémisztő problémája.

— *A tömeg?*

— A tömeg, férfiak és nők milliárdjai, akik Isten örök népét alkotják majd. Az ijesztő mindig az, hogy képtelenek vagyunk elképzelni, Istent és ezeket a tömegeket, Patrickomat úgy, ahogy Mindenszentek napján a Jelenések Könyvében olvashatjuk: « Hatalmas seregeket láttam. » A szentség és a teljes boldogság tömegei vég nélkül. Micsoda titok. A Jelenések Könyvében van egy rész, ami azelőtt nem tett rám különösebb hatást, de amióta másképpen gondolok Patrickra, azóta ez a kedvenc szövegem, elmondhatom?

— *Természetesen.*

— « Akkor új eget és új földet láttam, láttam az új Jeruzsálemet és egy hangot hallottam: « Nézd, ez Isten hajléka az emberek között! Ő velük fog lakni, azok pedig az ő népe lesznek, és maga Isten lesz velük. Letöröl szemükről minden könnyet. Halál nem lesz többé, sem gyász, sem jajgatás, sem fájdalom. » Sem fájdalom!

— *És mi mégis könnyekkel ünnepeljük Mindenszenteket.*

— Megváltoztatják hangulatunkat. Még sírok, mindig fogom siratni emlékét, mardosó hiányát, de ezek a könnyek nem lesznek szomorúak. Ezt a Mindenszenteket úgy akarom megünnepelni, mint a lehető legnagyobb öröm ünnepét, mindazoknak a lényeknek az ünnepét, akik végre Isten szeretetének teljességében vannak, és Patrickom ott van, átadom a szeretetnek. Ott van mindenkivel, a legnagyobbakkal, mint védőszentem, Mária Magdolna, és a legnévtelenebbekkel, az ismeretlenekkel, mindazokkal, akik « elmentek », nem mondom, hogy halottak, hiszen élnek.

— *Amikor kimegyünk a temetőbe, élőket látogatunk meg?*

— Patrick halála előtt egyáltalán nem jártam temetőbe, gyakran gondoltam szüleimre, de nem kerestem fel sírjukat. Amikor ezt szememre vetették ezt gondoltam: nem ott vannak, hanem szívemben, Istennel vannak, abban a másvilágban, amit nem tudok elképzelni, de ami másképpen valódi, mint a temető! És mégis, Patrick halála mindent megváltoztatott.

— *Felkeresi a sírját?*

— Igen, nagyon erős érzés tölt el. A földbe vetett mag. A mag, amiről Jézus beszélt és Szent Pál is a Korintusiakhoz írt levelében, amikor ezt mondja: « Te elveted a puszta magot, Isten pedig testet ad neki. »

(VM)

5. HERVÉ BASIN

Megdöbbent hitetlenség

H.B. francia regényíró, a híres katolikus regényíró, René Basin unokája. Fontosabb regényei: *Vipera a kézben, A kicsikó halála, A házasság, A zöld egyház.*

— *Van-e Isten e világ mögött?*

— Tudja, mi történt velem... Honnan jövök... Hívő vendée-i családból származom. Csaknem ez volt a specialitása: a leghajlíthatatlanabb hit. De én rögtön ellenkezésbe kerültem szüleimmel. Nagyanyám nevelt fel, nem ők. Kínából tértek vissza nagy sajnálkozással, mivel szép állásukat elveszítették, a gyermekekről való gondoskodás félelmet keltett bennük. Anyám nagyon önfejű volt, ellenünk fordult, mi ugyanúgy tettünk. És amikor az ember fellázad szülei ellen, minden gyűlöletesnek tűnik, ami tőlük jön. Ellene fordultam eszméiknek, hitüknek.

— *De most?*

— A széles világon barangolok, minden irányban.

— *Ezt jól látjuk legújabb regényében, a Zöld Egyházban. Milyen világmegragadás! Sóvár szemek és figyelmes fülek a leghalkabb rezzenésre is. De semmi nesze Istennek.*

— Isten? Van-e Isten a világ mögött, a világban? Sohasem válaszolom azt, hogy nincs. Igennel válaszolni, az más kérdés. Zavarnak a dogmák. Ha a keresztény vallás olyan egyszerű lenne, mint az iszlám! « Isten Isten, és Mohamed az ő prófétája » — ez kevésbé zavarna. De beleütközöm mindabba, amit hozzáadnak Isten létezéséhez: a Szentháromság és a megtestesülés dogmái...

— *Ön tehát csupán deista?*

— Igen, de semmiben sem vagyok biztos. Számomra ez a világ nehezen magyarázható Isten nélkül, de mihelyt szembekerülök a val-

lásokkal, nem látom be, miért lenne egyik fontosabb (igazabb) a másiknál. Senki sem ad abszolút bizonyítékot arra nézve, hogy Istennek ez és ez a meghatározása a jó, hogy ez és ez a dogma az igazság. Egyébként ez nem is lényeges számomra és, úgy tűnik, Isten számára sem. Ha az ember elfogadta őt Teremtőnek, mit számít neki, hogy ilyen és ilyen úton közeledünk feléje?

— *Azt mondta: a világ nehezen magyarázható Isten nélkül...*

— A véletlen és a szükségszerűség talán elégséges magyarázat tudományosan, de nem filozófiailag. Vajon az élet pusztán a véletlen terve? Miért léteznek a fizikai-kémiai törvények? Miért van olyan szigorú rend? Ez zavar engem, és időnként afelé hajlok, hogy a világot Isten létével magyarázzam. Habozom, nem tudom, hogy egy napon döntök-e.

— *A halál gondolata nem zavarja Önt?*

— Nem. Nagyon súlyos infarktusom volt, nem tudtam beszélni, egy papírszeletre ezeket körmöltem: « Meghalok, ez különös módon könnyű. Feleségemnek nyújtottam át a cédulát, aki rohant a telefonhoz. Én egyáltalán nem éreztem pánikot; jól emlékszem, hogy ezt gondoltam: « Ha nincs semmi a halál után, nincs probléma; ha Isten létezik, ez nem nyugtalanító, hiszen Ő csak szeretet lehet. » Úgy éltem, ahogy éltem, de létrehoztam egy művet, felneveltem egy családot, a mérlegnek mégiscsak pozitívnak kell lennie.

— *Hogyan jut el az ember az ítélkező Istentől a Szeretet-Istenhez, akiről az előbb említést tett?*

— Hosszú ideig igen sokan Istent a zsarnokok, hatalmasok és kegyetlenek mintájára képzelték el. Most már jobban látjuk, hogy Istennek egészen másnak kell lennie. Hatalmas, kétségkívül, de nagyon jó. Amikor megteremtette a szabad embereket, jól tudta, hova vezet ez; nem teremtheti őket azért, hogy elítélje őket. Vétkeink nem mérhetők az ő nagyságához. Már mint gyermek fellázadtam, amikor ezt hallottam: Súlyos dolog a hatalmas Isten ellen vétkezni. Pontosan, Isten nem veszi figyelembe egy emberi vétek végtelen kicsiségét.

— *Jézus meghalt ezekért a vétkekért.*

— Íme ez az, ami megbotránkoztat a vallásban: az áldozatok! Izsák áldozata; Isten, aki ilyen borzalmat képzelt el. És főleg Jézus áldozata, vagyis Isten, aki egészen elégő áldozatként ajánlja fel ön-

magát Istennek! Valóban, ezt nem tudom megérteni. Úgy gondolom, hogy a hívő jobban látja a dolgokat, mint én. A hit biztosan sokban segíti az életet.

— *Az életet?*

— Igen, ezt mondtam egy napon (a hívő) Cesbronnak: « Neked minden könnyebb. » Mire ő így válaszolt: « Nem, épp az ellenkezője igaz. » Ennek ellenére fenntartom állításomat: a hívőnek könnyebb. Ha Ön hisz, világos értelme van életének.

— *Cesbronnak igaza volt, az Evangélium szerinti élet igen sokat követel.*

— Nem a követelmény számít nekem, hanem ez: hinni azt, hogy Isten létezik, Jean D'Ormesson mondotta nekem: « Ha biztos lennék abban, hogy Isten létezik, rögtön szerzetbe lépnék. » Ez a nem hívő reakciója, aki megértette a hit végtelen fontosságát. A keresztények, mohamedánok, zsidók bizonyosság birtokában vannak, a nem hívőnek nincs semmiféle bizonyossága. Mégha nem is könnyebb hittel élni, mindenképpen a hívő élete melegebb.

— *Mindez nem sarkallja arra Önt, hogy felülvizsgálja álláspontját?*

— Ez nem álláspont, semmi sem végleges nálam, inkább tartózkodó vagyok. Kétfajta nem hívő van: először ott vannak az Istenellenesek, az ateisták, a maguk kifordított hitével, mert ők is bizonyítékok nélkül állítanak valamit, mint a hívők. Másodszor ott van a meghökkent nem hivés, mint az enyém is, amely tele van kérdéssel: honnan jön a világ, ez a csodálatosan szép kezdeményező mechanizmus? Mit keresek én itt ebben a világban, hogyan végzem, hogyan folytatom? E kérdések végén gyermekkorom dacába ütközöm: nem akarom hinni főleg azt, amit belém injekcióztak.

— *Nem lehet kilábolni ebből a dacból?*

— Csak annyiban amennyiben nem érzem magam ateistának, hanem bizonytalannak. Nem vagyok biztos abban, hogy a földi élet után van örök élet, de nem utasítom vissza ezt a feltételezést. Ez nagyon szép ajándék lenne Isten részéről... Ha létezik. Ha annyira szeret és olyan nagy türelme van, hogy örökre el akar viselni bennünket önmagánál.

— *Azokkal együtt, akiket szerettünk.*

— Szeretném ezt hinni. A legérzékenyebb pontomon érint.

6. FRANÇOISE DOLTO

Jézus felszítja a élet vágyát

F.D. pszichoanalitikus nő. *Amikor a gyermek megjelenik* c. háromkötetes munkájával és tv-szerepléseivel lett híres. Feltűnést és megütközést keltett *Az Evangélium a pszichoanalízis kritikájával szemben* c. művével.

— *Mit fedezett fel az Evangéliumban?*

— A tudattalan összes dinamizmusát, amit a pszichoanalízis felfed. Arra következtetek, hogy Jézusban, az emberben, a tudati és a tudattalan tökéletes kapcsolatban volt egymással, bennünk viszont a kettő között állandó korlát van.

— *Jézus jó pszichoanalitikus volt?*

— Mondjuk úgy, hogy tudott hallgatói tudattalanjához beszélni. Az Evangéliumot olvasva felfedezem, hogy Jézus nemcsak megváltoztatja az embereket, mert tudattalanjukhoz, tehát vágyaikhoz szól, de veszélyesnek is tűnt kora vallási mesterei szemében, — ezt a pszichoanalitikusok szemére is vetik.

— *« Tudattalan, vágy », — ezek a szavak keresztény körökben zavart keltenek.*

— Nemcsak keresztény körökben! Mindnyájan bonyolultak, félénkek vagyunk. Gyermekkorunkban a gyámkodó felnőttektől függünk, később pedig a « mit szólnak majd hozzá »-tól. Mindnyájan frusztráltak vagyunk. Nagyrészt tudattalanunk ösztönös indulatainak elfojtásából építjük fel magunkat azért, hogy magatartásunkat a társadalmi élet konformizmusához alakítsuk. Ezért ragadott meg Jézusnak ez a mondata: « Ha nem lesztek olyanok, mint a gyermekek. » A gyermekek tudattalanok, teljesen vágyaikban élnek. Megmondják és kinyilvánítják őket.

— *De ha ösztönös indulatainkat, vágyunkat követjük, ez nem azt jelenti, hogy elengedjük magunkat? Nem a tudat, a tisztánlátás és az akarat révén vagyunk emberek?*

— Ez így van, de egy adott társadalomban vagyunk emberek, a vele járó összes hazugsággal, félelemmel és megalkuvással. Jézus visszavezet bennünket a tudattalanhoz, tiszta vágyunkhoz, hogy olyan életet adjon nekünk, amire csak ő képes; teljes, tökéletesen szabad, konformizmus nélküli, képmutatástól mentes életet. Jézus tengelyt ad tudattalan életünknek, legtestibb ösztönös indulatainktól kezdve egészen a leglelkiebbekig, ott van, mint életünk mestere.

De először felborítja a mintaképeket, kora és a mindenkori farizeusokétól teljesen különböző mintaképeket állít fel. Felborítja hamis hierarchiájukat, megmutatja, hogy a legkisebbek, az evangélium világának egy negyede — a prostituáltak, a vámosok, a szamaritánusok — az összes lenézett lehet olyan értékes, sőt még értékesebb, mint a legelőkelőbb farizeus. Ez nagy horderejű volt, sokan még ma is nehezen ismerik el.

— *Ez a vágy, amely a tudattalanban születik és ösztönös indulat formájában nyilvánul meg, ez tehát azt az életéhséget fejezné ki, amelyre Jézus ezt válaszolja: « Azért jöttem, hogy éljenek »?*

— Minden bizonnyal. Ezért kapok annyi levelet, amelyben ez áll: « Olyan Jézussal hoz minket kapcsolatba, aki örömet, életörömet nyújt. »

— *Hogyan lehet ezt az örömhírt olyan gyakran szomorúsággá, félelemmé ferdíteni?*

— A hangsúlyt a szenvedésre, mint öncélra helyezték, pedig Jézus szenvedésének és halálának nincs semmi értelme, ha nem támadt fel.

— *A « Jó Hír » felelősei nem tudják bemutatni ezt a feltámadást, ezt a szabadságot, ezt az örömet?*

— Én ugyanúgy nem tudom, mint Ön, miért válik a Jó Hír bizonyos ajkakon rossz hírré, ünneprontóvá. De a Jó Hírt el tudjuk olvasni, hiszen benne van az Evangéliumban! Eléggé csodálatraméltónak tartom, hogy 2000 év óta, az Egyház jóvoltából, ez az írás, az öröm és a szabadság kincsestára érintetlenül jut el hozzánk, annak ellenére, hogy olyan megfélemlített emberek adták tovább, akik maguk is megfélemlítettek másokat, akik büntettek, akik öltek.

— *Megfélemlített emberek... Visszatérek híres vágyára. Azt mondja, hogy Jézus a vágyat felszabadítva szabadít fel bennünket. De akkor miért van olyan rossz hírneve ennek a « vágy »-nak?*

— Mert a tudati életben a « vágy » felidézi a szexuálist, a nemi gyönyör keresését és egy esetleges nemzést. Mindaz, ami érinti az életet, felébreszti a veszély, a kicsapongás, az óvatlanság, a saját magának és a másoknak való ártás eszméjét, az életveszélyt, amitől a szülők féltik gyermekeiket és azt akarják, hogy ők is féljenek tőle. Arra kell tehát őket rábírni, hogy fékezzék magukat, hogy kerüljék el a bukásokat és a szenvedéseket. Hasonlítsa össze az olyannyira « őrült » tékozló fiút bölcs testvérével.

— *A vágy nemcsak a szexuálist, hanem a pénzéhséget és a hatalom utáni vágyat is felidézi?*

— Igen, de ezek mindenesetre csak részleges vágyak. Jézus a gyökeres vágyhoz szól, ahhoz a vágy-forráshoz, amely férfivá és nővé tesz bennünket; ez az életerőnk. Istentől, az emberi élet feltalálójától és alkotójától jövő « energetikus » áramlás. Jézus küldetése, hogy beavassa az embereket ebbe a vágyba, amely Istentől jön, abba a vágyba, hogy szeressük egymást úgy, amilyenek vagyunk, ami valóban isteni vágy bennünk, és így a legnagyobb erejű életkedv. Az élet, az élet utáni vágy az, amire Jézus mindenkit fellelkesít, aki csak közeledik felé. És azután Jézus kinyilatkoztatta számunkra a Szentháromságot, ezt az Istent, aki egyszerre egy és három személy, akiben kering ez a kimondhatatlan élő szeretet. Az Atya, a Fiú és a Szentlélek olyan misztérium, amely megfelel az emberi — fiúi és szülői — szeretetnek, ezt a transzcendencia forrásához kapcsolja, ahonnan minden vágy — még a látszólag oly testi is — ered.

— *Milyen az Ön Jézusa?*

— A vágy mestere.

— *Mondja másképpen.*

— Jézus az emberiség igazi mintaképe, és mindig jelen van, mindig hozzá fordulhatunk, és akkor kevésbé leszünk hamisak. Ő a mi hangvillánk. Mi, emberek hamisan énekelünk. Jézus újból meg újból megadja a helyes kezdő hangot. Szociális és értelmes emlősök vagyunk. Az értelem óvatossá tesz bennünket, és nagyon erős létfenntartási ösztönnek engedelmeskedünk. Jézus ezt mondja: « Ennél sokkal többek vagytok! Szívetek Isten szeretetére termett és a nagy vágyak számára, nemcsak a szükségletek kielégítésére és a védelemre. »

— *Nem mondja meg, ki Jézus az Ön — Françoise Dolto — számára.*

— Rendben van! Számomra az az emberi lény, aki maximálisan meg tudta valósítani emberi testében és emberi életében azt, ami kicsiben mindnyájunkban bennünk van.

Jézus teljes igazsága tölt el, amikor az Evangéliumot olvasom. Jézus számomra az ember igazsága, mert sikerült neki azt megvalósítania, vagyis igaz módjára beszélt és cselekedett, szavai és tettei közötti tökéletes harmóniával. Gyakran kicsúszik a lábam alól a talaj, és amint elkezdem olvasni az Evangéliumot, látom, hogy Ő képes volt arra, hogy — tökéletes szabadságban, igazságban, pontosságban — teljes mértékben a szeretet rezgése, a szeretet kivetítése legyen. Maga a teste is — ahogyan a többiek látták — lelki volt azzal egyidőben, hogy jelen volt anyagi mivoltában, megosztva az emberek mindennapi életét, alá volt vetve a nap ritmusainak, mint mindenki. De Ő volt az emberré vált Isten Igéje.

— *Tökéletes kapcsolat-teremtő eszköz?*

— Igen. Szavai, tettei nem voltak mások, mint élet, amely közli az életet, és feltámasztja az örömet; szívmozgás, amely saját testét is átadja. Mielőtt teste belépett volna a Szenvedésbe és a kereszt agóniájába, az emlékezetére testvériesen megosztott kenyér és bor színe alatt kinyilatkoztatta, hogy Istenfiúi teste és vére táplálják a föld e kenyeret és bort fogyasztó fiai és lányai testének halhatatlanságát. Igen, Jézus a kapcsolatteremtés eszköze egészen a testvériesen megosztott evés-ivásig. Lelkiséggel elevenít meg, szeretetével magasabb rendűvé teszi legközvetlenebb szükségleteinket. Igen, Jézus számomra Isten tökéletes üzenete, amit minden embernek látnia és hallania kell. Feltámadása óta rajta keresztül minden ember kapcsolatba léphet Istennel. Egyetlen ember sincs egyedül, ha tudja, hogy Jézus élt és él. Azt akarja tudni, hogy mit érzek? Nos, rendben van, Jézusra gondolni, kiejteni a nevét, számomra olyan, mint egy szentség.

(VM)

7. JEAN-LUC MARION

Az ikon azt mondja nekünk, hogy Isten néz bennünket

J.-L.M. francia filozófus, egyetemi professzor Poitiers-ben; nős ember. A *Communio* c. nemzetközi folyóirat franciaországi alapítói közé tartozik. Éles kritikákat váltott ki, de egyben hívekre is talált két munkája: *A bálvány és a távolság* és *Isten — Lét nélkül.*

— *Ön megfordította Istenhez való viszonyomat. Próbáltam nézni őt, de Ön rádöbbentett arra, hogy Ő néz engem.*

— A nagy nehézség, amikor ezt mondja valaki: « Keresem Istent », az, hogy az illetőnek már határozott elképzelése van Istenről. Az Isten kérdésével kapcsolatos közvéleménykutatásokban azt látjuk, hogy hívők és hitetlenek maguk kezdeményeznek, mintha — és ez spontán, ösztönös, szinte elkerülhetetlen, — mintha hatalmuk lenne Isten fölött. A Kinyilatkoztatás megtanít bennünket arra, hogy pontosan a fordítottja igaz: Isten nyilatkoztatja ki magát elsőnek, saját kezdeményezésére. Ő már néz bennünket, mielőtt szemünket feléje emelnénk.

— *Ezért tulajdonít oly nagy jelentőséget az ikonnak?*

— Hozzászoktat benünket ahhoz, hogy néznek bennünket. Amikor valakit néz, mit néz? Nem a másik száját, sem a kezét, mégcsak a körvonalait sem, hanem a szemét. — És a két szem nem csupán két üres üreg, hanem a másik általa nézi Önt. Íme, itt az ikon titka. Nem nyújt valami látványosságot Istenről, hanem jelzi Isten rámvetett tekintetének kezdeményezését. Nem önmagam felé fordít, hanem arra szólít, hogy nézzek egy másik tekintetet, hogy ne birtokoljak vagy fabrikáljak (ti. képet Istenről), hanem legyek kész kinyilatkoztatása elfogadására.

— *Isten kinyilatkoztathatja magát a mi saját szavainkkal?*

— Igen, mivel ő adja nekünk szavainkat és mi visszaadjuk őket neki. De ebben a cserében Isten marad a kezdeményező. Ebben az

értelemben a teológia belép a liturgiába, és a teológusok a felajánlás részét alkotják: felajánlják a szavakat Istennek.

— *Ez nagyon tetszik nekem, amikor a Biblia szavairól van szó, de kevésbé, amikor a teológusok szakkifejezéseket használnak, főleg a metafizika szókincsét, mint pl. szubsztancia, természet, személy stb... Főleg a « háromság », amely nem szerepel így a Kinyilatkoztatásban.*

— A nyelvezet felajánlása, vagyis a teológusok munkája nem pusztán egy-egy szóra vonatkozik, hanem az egész kultúrát fel kell ajánlani Istennek, pl. a filozófia görög kultúráját, a technológia angolszász kultúráját, a keresztény Európa klasszikus kultúráját. A teológus nem olyasvalaki, akinek új és eredeti gondolatai vannak Istenről (egyedül Isten rendelkezik ezekkel), hanem a teológus az, aki hagyja, hogy Isten Igéje beszéljen minden nyelven.

— *Igyekszik megtestesíteni az Igét a szavak új testében?*

— Pontosan így van. Miként az emberek, amikor kereszténnyé válnak, az Ige Teste lesznek, ugyanúgy az Egyház is egy-egy konkrét társadalomban a teológusok révén beletestesíti az Igét az új kultúrába.

— *Ha jól értettem, Isten — Lét nélkül (Dieu sans l'Être) c. könyvében vissza akar menni a Léttől a Szeretethez?*

— Igen. Mert a filozófia, minthogy a létező Létével foglalkozik, nem beszélhet Istenről úgy, mint aki létezik vagy nem létezik. Ez a filozófia korlátozottsága, létjogosultsága, saját területe. (Vagyis nem nyújt *teljes* képet Istenről). Mert Isten úgy nyilatkoztatja ki önmagát mint Szeretet; pontosabban: mint olyan szeretet, amely hozzáférhetetlen annak, aki nem szeret. Kérdésem ez: « Vajon amikor Istent a legfőbb 'létezőnek' » nevezzük, vagy létteljességnek, visszamegyünk első nevéhez? Nem fokozzuk-e le arra, amit a filozófia mondani tud Róla, puszta fogalmakra, tehát bálványaink szintjére? Vajon ellenkezőleg nem kell-e hagyni Őt, hogy ő maga mondja meg magáról kicsoda, ő a 'szerető'? Mert végső soron a teológia szabálya (Pascal szerint) ez: « Egyedül Isten beszél jól Istenről ». Vajon a Lét úgy beszél-e Istenről, mint ahogy Isten beszélt Istenről? Biztos vagyok benne, hogy nem.

— *Az Ön számára e jánosi kifejezésben « Isten: Szeretet », a hangsúly nem az állításon van, hanem a szereteten?*

— Igen, úgy tűnik. Ez mélyen módosítja Istenhez való kapcsolatunkat, mivel a szeretet nem csupán e viszony egyik terminusa

(végpontja) lesz, hanem maga ez a viszony. Ezt neveztem öt évvel ezelőtt « távolságnak ». Mert kijelenthetem: « Isten van », anélkül, hogy közvetlenül önmagamat is belefoglalnám e kijelentésbe, de amikor ezt mondom: « Isten szeret, Isten szeretet », közvetlenül belépek a szeretet birodalmába: szeretek (vagy nem szeretek), szeretnek engem (Isten szeret engem), röviden: bele vagyok foglalva abba, amit mondok. Belépek abba a « távolságba », amelyben Isten úgy nevezi meg magát, mint aki adja önmagát.

— *A szeretetnek ez a « tere », ez a « távolság », nemcsak Isten és én?*

— Természetes, hogy nem! Abban a « távolságban », amelyben megtapasztalom, hogy Isten mint olyan önajándékozó szeretettel szeret, megértem, hogy mindaz, amit mondok, mindaz, amit teszek felebarátomnak, pontosan annak a tükre lesz, ahogyan én viselkedem Istennel szemben. Ha a szeretet egyszerre jelöli Isten első nevét és az én mindennapi gyakorlatomat, felfedezek egy tarthatatlan hazugságot: minden felebarátom iránti tettem vádol, hogy nem tiszteltem Isten szeretetét: nem szeretek eléggé, tehát nem szeretek. A szeretet lesz minden mértéke. Csak úgy bizonyíthatom, hogy Isten létezik, ha megmutatom, hogy Isten szeret, tehát ha én is szeretek.

— *Amikor könyvét olvastam, ezt mondtam magamban: « Vajon az a teológus, aki ilyesmiket ír, ő maga is megéli ezeket Istennel?*

— Istenről írni: ezt rettenetesen nehéz és veszélyes vállalkozásnak élem meg. És főleg, ha azt mondom a Szeretet-Istenről, amit mondani kell róla. Ez élénk fénybe állítja azt, hogy az én szeretetem semmiség.

— *Szeretném látni, hogyan él Istennel?*

— Pontosan itt van annak élet-tesztje, aki teológusként ír. Elköteleztem magam olyan dolgokban, amelyek túlságosan fennköltek és magasztosak számomra. Ha megkockáztathatok egy vallomást: Isten nem úgy jelenik meg számomra, mint valami élettelen dolog, sem pedig mint nyugodt beszélőpartner, hanem mint olyan erő, amely arra kényszerít, hogy azt tegyem, amit nincs kedvem tenni: hogy beszéljek róla.

— *Miért nincs « kedve »?*

— Miért? Kétségkívül az óriási képtelenség érzése miatt: az aránytalanság érzése, ez a között, ami vagyok és amit mondanom

kell. Amikor egy olvasóm köszönetet mond nekem (ez is megtörténik!) azért, hogy megfogalmaztam ezt és ezt a lelki igazságot, amely számára döntő volt, mindig ugyanazt a megdöbbenést érzem: ez nem tőlem van.

— *Kérdezhetném imaéletéről?*

— Őszintén szólva: nem. Vagy pedig csak ezt mondom: ez a könyv ima volt.

— *Úgy képzeltem, hogy egy teológus sokat imádkozik munkája előtt, azután lát munkához.*

— Igen. De megtörténik az is, hogy ez az « után » eltűnik. Az ima és a munka egyetlen egészet alkot. Természetesen, nem zárom ki az ima elengedhetetlen más formáit, csak azt mondom: a teológus egy másikat gyakorol: írva imádkozik. Az ima tolla hegyén van, mint mások a rózsafüzért pergetik ujjuk hegyén. Egyedül ez az imádkozó írás méltó a teológia névre.

8. MARIE-ANNICK RÉTIF

Egy bizonyos tekintet a megalázottakra

M.-A.R. művésznevén Mannick, énekesnő, házas, két gyermeke van. Saját szerezményeit adja elő. Dalaiban a nőkről énekel.

— *Az Evangéliumot hirdeti?*

— Ez így nem túlságosan pontos. Az biztos, hogy kezdetben, amikor megírok egy dalt, nem gondolok erre. Később, talán az emberek reagálása nyomán fedezem fel, hogy evangéliumi témát fejeztem ki, vagy mindenesetre evangéliumi a dal hangvétele. Valószínűleg azért, mert gyermekkoromban az evangéliummal tápláltak. Ez arra késztet, hogy figyelemmel kísérjem az elnyomottakat, a megalázottakat, főleg a megalázott nőket. Ebből születnek az olyan dalok, mint a « Lányanya. »

— *És az utcalány, és a homoszexuális. Amikor mindezekről egy estén énekel...*

— Túl sok?

— *Sok.*

— Nem szándékosan csinálom. Dalaim többségükben abból fakadnak, amit megélek, találkozásaimból, a hírekből. Többet szenvednek a nők, mint gondolná. Maguk, férfiak, túlságosan vakok ezekhez a dolgokhoz.

— *Vannak boldog nők is.*

— Ez igaz, de az élet tragikus része erősebben hat rám. Hangsúlyozom a lázadást, leleplezek, ez biztos. Talán nem lennék Mannick, ha inkább az életörömről énekelnék. De másról is szó van. Két vagy három éve ismét felfedezem az Evangéliumot, jobban látom Krisztus lázadásait az álszenteskedés és a gonoszság ellen, hatással van rám kedvessége és a megalázott aszonyok iránti tisztelete.

— *Megkérdezhetem...*

— Hogy mi váltotta ki ezt az újra felfedezést? A liturgikus összejövetelek, az ige és a kenyér ünneplése. De még inkább az, amikor elkészítettem a bibliai nőkről szóló lemezemet. Akkor ismét komolyan el kellett merülnöm a Bibliában, újból találkoztam Istennel.

— *Lehet Istent szeretni?*

— Igen, azt hiszem, igen. De tévednek, ha túlságosan határozott arccal rajzolják meg. Számomra több arca van, nem egy. Jézuson keresztül Isten egyik arcát érzékeljük, de engem meglep az a tény, hogy a keresztény valláson kívül olyan sok valódi szent van. Ezek a szentek nem egy másik Istent szeretnek — csak egy Isten van —, hanem Isten más és más arcát.

— *Szeretném tudni, melyik az Öné.*

— Mivel átvonul mindegyik arcon, mozog, nem akarom rögzíteni. És Ön mit ért Isten arcán? Mégsem egy valódi arcot. Nem lehet megrajzolni! Igen, megrajzolták, megfestették, szoborba vésték és minden bizonnyal mindig tévedtek.

— *És az ima?*

— Nem szeretem az imát a szó szokásos értelmében. Gyermekkoromban zavartak a kötelező imaösszejövetelek. A vasárnapi misén sem érzem mindig jól magam; ha paranccsá vagy megszokottá válik, úgy tűnik, hogy meghamisítja kapcsolatunkat Istennel. Nem az tesz valakit kereszténnyé, hogy misére megy, hanem az indítékok, amiért elmegy. Ezt mondanám bármelyik imáról is; érzéseink mélységének kérdése. A felszínes magatartásformák ezen a területen tönkreteszik Isten-képünket. Kihez beszélsz? Kinek csinálod ezeket a mozdulatokat, amelyekre senkinek sincs szüksége?

— *De hát az ima...*

— Néhány szó, amely legmélyebb énünkből fakad. Ami engem illet, elismerem, ez az ima nagyon bizalmas, túlságosan is, nem eléggé közösségi; mint vándor komédiás mindig úton vagyok, egyedül imádkozom. Időnként köszönetet mondok Istennek, kapcsolatot teremtek vele. Néha az előadás közepén, amikor nagyon jól megy és akkor is, amikor nehézségeim vannak. Ezt mondom: ne hagyj el.

— *Mindezekből nem érzem ki a szeretet szavait.*

— Mit akar tőlem hallani?

— *Nem tudom, együtt keressük a választ.*

— Már az emberi szeretetről sem könnyű beszélni és maga... Isten jól tudja hogy emberi szeretetre teremtett! De nagyon hamar megéreztem, hogy nem elégített ki. Érti? Teljesen kielégíteni. Nagyon fájdalmas megállapítani, rájönni arra, hogy még ha nagyon erősen szeretünk is valakit, mégis... Továbbra is keresünk... Mit? Írtam erről egy dalt: Szeretetből a címe. « Szeretetből mondtam neked igent, és elindultam az utadon, Szeretetből távolodom el szokásainktól. » Ez az ének arról szól, hogy az emberi szeretet nem elég, van valami más, távolabbra.

— *Menjünk messzebbre.*

— Nevezze Istennek ezt a szeretetünkön túl levő szeretetet, nem titkolom el, de milyen az arca?

— *Az ikonok nem segítenek?*

— Nem, nem azok mondják számomra a legtöbbet. Talán a tájképek.

— *Isten-kapcsolatában?*

— Miért ne? Meg kell állapítanom, hogy ezeket a belső dolgokat nem könnyű átadni másnak! Isten-kapcsolatról beszél, és itt van rögtön az ikonokkal. Hozzám közelebb állnak a hangok és az illatok. De ettől eltekintve, hogyan lehet Isten-kapcsolatról beszélni? Elmondtam Önnek a lényeget, két vagy három éve nem tudom többé mellőzni ezt az Isten-szeretetet, ez biztos, de nem tudom jobban kifejezni. Úgy érzem, hogy egy ezer-arcú Istennel vagyok kapcsolatban. Vannak olyan emberek, akik hozzá kapcsolnak, akikben az Ő arcát látom, vagy Őreá emlékeztetnek, ahogy tetszik; egyfajta káprázat, főleg a szelíd és valóban jó lények. (Ritkán lehet olyan emberekkel találkozni, akik mindent megvilágítanak). Vajon ez nem annyi, mint Istennel találkozni? Addig is...

— *Addig is?*

— Várva az igazi találkozást, a fentit, ott a túlsó oldalon.

— *Erős vágy van a hangjában.*

— Igen.

— *Hogy lássa Istent?*

— Hogy lássam, igen, hogy Vele legyek. Azt hiszem, mindaz, amit itt megélünk, az a szeretet keresése; ezért van az, hogy soha nem vagyunk tökéletesen boldogok.

(VM)

9. ANDRÉ DUMAS

Jézus a legtökéletesebben szabad

A.D. protestáns lelkész, professzor a párizsi Teológiai Fakultáson, a *Réforme* c. lap munkatársa. *Megnevezni Istent* c. könyve a katolikus Cerf kiadónál jelent meg.

— *Az ördöggel szeretném kezdeni...*

— Az ördöggel?... Azt hiszem, jó, hogy Isten az ördög létével figyelmeztet: « Vannak ellenségeid! » Ezzel azt akarom mondani, hogy nemcsak a balszerencse, a végzet van. Megerősít az, ha látom, hogy életemet nem a végzet, hanem ellenségek veszik körül, így legalább küzdhetek! Vannak olyan pillanatok, amikor az ember úgy találja: az élet nehéz, sebezhetőnek és megkísértettnek érezzük magunkat. Jób története és Jézus megkísértése a pusztában ezt mondja: « Vannak ellenségeid. » A zsoltárokban az imádkozó mindig körül van véve ellenségektől. Mindez azt sugallja: « Isten tudja, hogy életed nem kényelmes és ezt mondja: Harcolj! Harcolhatsz! »

— *De Isten hogyan engedheti meg, hogy a rossz ilyen hatalma létezzék közte és köztünk?*

— Közte és köztünk, így van, Sátán a megosztó. Ezt mondja az embernek: « Isten elhagy ». Ezt mondja Istennek: « Az ember valóban középszerű. » Rosszat mond egyik emberről a másiknak, rosszat mond rólunk önmaguknak. Ő a megosztó. De ne túlozzon; ez nem hatalom. Jézus hamar kiüti. Az ördög suttog, megkísérli, hogy rá hallgassunk. Mihelyt azt gondolom, hogy jobbat mond, mint Isten, akkor — igen — egy bizonyos hatalmat adok a kígyónak, szabad teret nyitok a kísértésnek. De végig, a legerősebb kísértésben is, szabad maradok. Nézze Jézust: mily fenségesen szabad a hármas kísértésben. A kísértés szabadságom gyakorlása; az ördög gyakoroltatja velem.

— *Önkéntelenül is a Bibliára utal. Az Ön számára Isten a Biblia Istene?*

— Igen, a kinyilatkoztatás Istene. Annak a kinyilatkoztatásnak útkereszteződésén érzem magam, amely felém jövő kegyelmi szó volt és azoknak az embereknek sokasága útkereszteződésén, akik számára Isten nem jelent semmit. Nos, ha ezt mondatja velem: « Isten », ennek erőt akarok adni, mert jól tudom, hogy ezt a szót gyakran félreértik. Isten mindenki számára, kezdve önmagamon, meglepetés, és mindig az lesz. Mihelyt az ember hozzászokik Istenhez, többé már nem Isten.

— *De az Ön számára a Biblia nem lehet többé meglepetés!*

— De igen, mert én ott az élő Istent hallom, aki hozzám, élőhöz szól, semmi sem ismétlés! Valódi, reális történetekkel szól hozzánk, amelyek a mi megdöbbenési képességünk szerint nyilatkoztatják ki őt nekünk. A Biblia nem az Ezeregyéjszaka meséje, nem filozófiai könyv vagy regény, itt Isten lép életünkbe mások életén keresztül: Ábrahám, Mózes, Dávid, a csúcson Jézus.

— *A mai élet a tegnapi bibliai történetek révén adja nekünk ma Istent?*

— Nem, a mai élet nem Isten kinyilatkoztatása, de megmondja nekem, hogy mit vár tőlem a Biblia által kinyilatkoztatott Isten. A Bibliával olvasom az életet: az élet Isten iránti szeretetem helye, de nem a forrás.

— *Azt újság és a televízió nem segíti Önt, hogy Istent olvassa?*

— Nem; segítenek abban, hogy koromban éljek, de ezt a különleges időt úgy kell megélnem, ahogy a Biblia Istene ezt mindig is akarta és akarja. A Biblia lehetővé teszi számomra, hogy megőrizzem távolságomat és szabadságomat az eseményekkel, társadalmi nyomásokkal, divatokkal szemben. Azok az emberek, akik túlságosan az eseményekhez tapadnak, azt gondolva, hogy Isten közvetlenül szól általuk, fal felé fordulva élnek.

— *Megmondaná, mit hozott az Ön számára, a protestáns teológus számára Luther?*

— Luther azt a vágyat kelti fel bennem, hogy olyan mélyen hívő legyek, mint ő volt. Lutherben nincs semmi diplomácia, szűkkeblűség, semmi elővigyázatosság: Valami alázatos és dicsőséges elragadtatás jellemzi: « Ha Isten megölel, a végsőkig követem azt, amit kér tőlem. »

— *Luther felszabadult ember?*

— És felszabadít. Az Evangélium által megszabadít engem szorongásomtól, hogy nem állok a helyzet magaslatán. Szorongásunkban ezt mondjuk önmagunknak: « Sokkal jobbnak kellene lennem, mint amilyen vagyok. » Ez nagyon jó lehet, ha a bizalomban éljük meg, de nagyon rossz, ha a gőgben és kétségbeesésben éljük át. Luther ezt mondta: « Bűnösök vagyunk, ez biztos, de megbocsátották bűnünket. » Isten ajándék és megbocsátás — ebben áll az egész kinyilatkoztatás. Ez dicsőséges szabadságunk és békénk: kendőzés nélkül bevalljuk, hogy bűnösök vagyunk, de tudjuk, hogy bűneink bocsánatot nyertek. Ez a kegyelem. Igen sok keresztény nem hisz a kegyelemben. Bizalmatlanul, betegesen élnek. Luther maga az egészség, a kegyelem által kapott üdvösség egészsége, olyasvalaki, aki szerette az életet, az embereket, a valóságot mint Isten teremtését. Nem gyűlöl semmit és nem fél!

— *Azt mondta: « Luther megszabadít bennünket az Evangélium által »?*

— Jézus Krisztus által! Jézus Krisztus az a nyílás, amelyen Isten üdvössége hozzánk jön. Amikor egy gyermek születik — mondja Luther —, ha először feje jelenik meg, utána minden rendben megy. Ilyen a világ történelme is. Ennek a történelemnek a feje Jézus Krisztus. Mihelyt ő előjött a szorongás méhéből, az emberek egész történelmét magával együtt kivonta a szorongásból.

— *A nyílás Húsvét?*

— Igen, a gőg és a kétségbeesés fala vette körül az embereket. Húsvétkor Jézus nyílást ütött ezen a falon, ezen vele együtt átmehetünk és Isten tekintete előtt élhetünk.

— *Isten tekintete előtt? Egy kicsit érezni kellene jelenlétét. Ön érzi ezt?*

— Nagyon személyes kérdést intéz hozzám. Egészen ártatlanul próbálok válaszolni rá. Nem érzek jelenlétet, hanem hiszek egy jelenlétet. De milyen erővel! Amikor imádkozom, főleg másokkal együtt, ezt mondom magamnak: « Beleütközünk Isten jelenlétébe. » Nem érzek valamit, ez egy bizonyos előrehaladás valami más felé. Fellövöm imám nyílát Isten felé, remélem, hogy kilépek egy kicsit szubjektivitásomból. Nem monológot folytatok. Szavaimat és hallga-

tásaimat olyasvalaki felé repítem, akiről ezt mondom magamnak: « Érzékeny füle van, meg fog hallgatni. » Ezt mondják a zsoltárok: « Az Örökkévaló felém fordította fülét. » Ha ezt *hiszem*, nem lényeges, hogy *érezzem*.

10. MIRIAM REFORMÁTUS DIAKONISSZA

Az egység vágyában élni

Miriam nővér a franciaországi Reuilly protestáns diakonissza közösségének perjelnője. A közösséget 1841-ben alapították, anyaháza Versailles-ban van. A diakonisszák beteggondozással és neveléssel foglalkoznak.

— *Miért a « diakonissza » megjelölés?*

— Mert nagyon bibliai. Szent Pál a Rómaiaknak írt levél végén Főbé szolgálóról, vagyis diakonisszáról beszél.

— *Önök reformátusok?*

— Általában igen, mivel Franciaországban a protestánsok többsége református, de vannak luteránus, baptista nővéreink is, vagy olyanok, akik nem a nagy egyházakból jönnek.

— *Ezek a különböző hovatartozások érzékenyebbé teszik Önöket az egység problémái és erőfeszítései iránt?*

— Mi valóban, már közösségünkön belül is az egész protestantizmus mély egységének üzenetét, kezdetét éljük meg.

— *Próféták egységben élnek?*

— Ez túlságosan nagy szó. Mondjuk inkább, hogy az egységet valóban mindennap keressük. Megnyilvánul mind a gyakorlati, mind a liturgiai életben. Egy közösség, amely annyira különböző az életkor, a képzettség, a nemzetiség és a protestantizmus összes ága miatt, csak az egység állandó élményét nyújthatja.

— *Gyakorlatban megvalósított ökumenizmus?*

— Összekötő kapocs lehetünk egyházaink között. Nem akarom hangoztatni, mert nehéz körülhatárolni, de minden bizonnyal szerepet játszunk a hitbeli közösség határán, be kell bizonyítanunk, hogy közeledhetünk egymáshoz és a különbözőségben egységben lehetünk ugyanazokban a mély valóságokban. Ez elkerülhetetlenül

arra késztet bennünket, hogy vágyakozzunk minden egyház egységéért.

— *Egységben a katolikus egyházzal is?*

— Természetesen!

— *Azért kell protestánsoknak maradniok, hogy az egységet szolgálják?*

— Igen. Nagyon ügyelünk arra, hogy megerősítsük azt, amit ma « önazonosságnak » hívnak. Csak ha világos önazonossággal rendelkezünk, csak akkor tudnak hozzánk kapcsolódni, és mi is csak így tudunk más önazonosságokhoz csatlakozni, egyébként vagy zavar keletkezik, vagy semlegesülnénk, ez pedig a sajátos gazdagság elvesztését vonná maga után. Nem véletlen, hogy mindegyik egyháznak meg volt a maga útja, amelyen Urát kereste.

— *Ha valaki ennyire különböző nővérek között él, nincs szüksége arra, hogy gyakran a csendbe meneküljön?*

— Beszélni kell! Másképp hogyan akar előrehaladni? A társalgás valami egészen rendkívüli dolog, ha az ember elfogadja, hogy néha megsebezzék, azért, hogy jobban tudja magát közölni másoknak. De értem a csendre vonatkozó célzását. Vannak olyan dolgok, amelyeket nem kell állandóan megmagyarázni. Saint-Exupéry beszélt olyan « szavakról, amelyek megnyújtják a nyelvet »? A szív bizonyos területeit a szó hamar tönkreteszi. Ha tiszteletben akarjuk tartani — nem kell minden távolságot szavakkal kitölteni.

— *Nem merem megkérdezni, de mégis — Miriam diakonissza, ki az Ön Istene?*

— Számomra Isten alapvetően az az Isten, aki Jézus Krisztusban emberré lett. Az Ige testté lett. « Senki — mondja János — soha nem látta Istent, az egyszülött Fiú fedte fel őt számunkra. » Én ezt élem meg.

— *Gyakran fellapozza az Evangéliumot? Így képzelek el egy protestánst; mindig mindent a Bibliában keres.*

— Valóban el lehet képzelni egy protestánst kizárólag az Írással való kapcsolatában. Ez így nem pontatlan, de az is nagyon fontos, hogy a lelki életet ne korlátozzuk erre az olvasmányra, erre az elmélkedésre. Helyet kell hagyni az egyszerű imának, a szív imájának is.

— *Tiszta csend az, amit elmélkedő imának nevezünk?*

— Pontosan meg kell határozni? Az én imám néha nagyon csendes, szelíd, vagy esdeklő jelenlét, máskor kérés, közbenjárás vagy elmélkedés.

— *Az imában mindig érzi, hogy látják, hogy hallgatják?*

— Az ember mindig *érzi*, hogy nézik? Vannak olyan pillanatok, amikor az ima maga nem más, mint egy csupasz hitvallás. Nem vagyunk kizárólag az *érzés* birodalmában, hanem a *hit* birodalmában. Úgy gondolom, hogy mindent a hitre kell építeni és a hitben kell megmaradni. De ki állítaná azt, hogy Isten valódi közelsége csodálatos örömének órái nem léteznek.

— *Lehet ima-módszerekről beszélni?*

— A protestantizmusban nem hiszem; inkább támaszok vannak: a Biblia nagy szövegei, a könyv nélkül megtanult zsoltárok, olyan lelki fegyelem, amit az ember megszerez és elfogad, lelki művek, sőt teológiai művek olvasása.

— *Mit gondol Szűz Máriáról?*

— Istent hordozta. A világnak adta. Együtt szenvedett Krisztussal. Az emeleti teremben megkapta a Szentlelket. Mária az egyház tiszta arca.

— *És az Eucharisztia?*

— Az Úrvacsora... Órákig beszélhetnénk róla, szenvedés és öröm, jelenlét és várakozás. Ezt a jelenlétet szeretném ünnepelni egész életemben. Ezt ünneplem az Úrvacsorával, ezt táplálom áldozáskor, de utána mindennapi életemben kell megélnem. A keresztáldozat iskolájában vagyok, ami a « végsőkig menő szeretet » iskolája — ahogyan szent János mondja, de az utolsó vacsora számomra ugyanolyan erősen a dicséret és a hálaadás helye a már jelen levő és az *eljövendő* Isten országáért. « Halálodat hirdetjük Urunk Jézus, feltámadásodat ünnepeljük, várjuk dicsőséges eljöveteledet. » Rendkívüli örömet jelent, ha valaki meg van győződve arról — mégha ez nagyon titokzatos is —, hogy az egész világ — túl minden megosztottságon — meghívást kapott Isten asztalához.

(VM)

11. MARIE-DOMINIQUE CHENU O.P.

Isten szerelmes belénk

M.-D.C. francia domonkos, 1895-ben született. A modern teológia egyik kiváló képviselője. Munkásságát Szent Tamás műve és a középkori teológia történeti bemutatásával kezdte. Kitűnt a földi valóságok, nevezetesen a munka teológiájában. Fontos szerepet játszott a Zsinaton.

— *P. Chenu, Ön domonkos szerzetes. Kicsoda egy domonkos?*

— Olyan lény, aki teljesen Isten szava felé fordul. És az Istenről szóló beszéd felé. A domonkos tehát mindkettőt egyensúlyban tudja tartani: Isten szava hallgatását, és az Istenről szóló beszédet, a teológiát. A domonkos rend papi rend, de engem nem annyira a papság vonzott, hanem Isten szava. Hallgatom ezt a szót és erről szemlélődöm. De ugyanakkor a szemlélődő élet arra sarkall, hogy beszéljek is Istenről.

— *Mit szemlélhet az ember?*

— A belső csendben felfedezek egy jelenlétet. Túl mindazon, amit el tudnék képzelni. Most már nagyon idős, 86 éves vagyok. Egyre inkább megragad Isten misztériuma. Ez félelemmel töltene el, elbátortalanítana, ha nem lenne Jézus Krisztus. Az Isten-emberen keresztül megyek Isten felé. Amikor a Zsinat mindent Jézus Krisztusra tett fel, akkor engem mély megelégedés töltött el.

— *Szembehelyezi egymással Istent és Jézus Krisztust?*

— Egyáltalán nem! De Istenről nem tudom, hogy kicsoda. Jézustól tudom meg ezt, ő ismerteti meg. Az Istenemberrel beszélgetni tudok. De magának Istennek a belső misztériuma titok marad. Kivéve a teremtést. Ebben Isten valamit kinyilatkoztat magáról. A teremtés Isten kiterjedése.

— *Kiterjedése?*

— Igen, ez szenvedélyesen érdekel, amint Isten másikat teremt, hogy szerethesse azt. Ebben a kitárulásban, egy adott pillanatban,

ő maga is beletestesült abba a folyamatba, amelyet elindított. Az elszigetelt Isten nem érdekelne, de az az Isten, akit megragad a szeretet, igen, ez az én Istenem. Ő maga mondja nekünk a Bibliában: « Népem lesztek, én én leszek a ti Istenetek. » Ezt én szeretetként határozom meg; és ez megvilágosíthat abban, amit a Szentháromság titkának nevezünk. Ez a Szeretet három személyben valósul meg, de a három egy Isten. A teológia igyekszik ezt megvilágítani, de végül titok marad. Valahányszor ezt mondják nekem: 'Isten ez és ez', én azt mondom: nem.

— *Az előbb azt állította, hogy Isten Szeretet?*

— A Biblia ezt ismétli. Ismeri Szofoniás könyvének végét? Felolvasom: « Kiálts az örömtől, Izrael, kiálts teljes szívedből... Az Úr körödben, benned van, mindig örvendezik miattad, táncol és örömkiáltásokat hallat miattad. » Ha Isten ilyesmiket mondat prófétája által, akkor biztosan szerelmes belénk, nem igaz? De Ő Isten marad! Amikor valamit állítok róla, mindjárt, tagadásra, helyesbítésre van szükség. Szakadásra.

— *Szakadásra?*

— Igen. Azt is kell mondanom: nem ez, vagyis Isten nem úgy személy, mint mi, nem úgy szeret, mint mi. Tudom, hogy szeret bennünket, de nem tudhatom, hogy Istenünk hogyan szeret bennünket, teremtményeit. Mert nem tudom, ki Isten, nem foghatom fel kis agyammal.

— *Mire jó akkor a teológia?*

— Végtelen kíváncsiság, tele szeretettel, alázatos és végtelenül tisztelettudó kíváncsiság. Jézus Krisztus megragadott, tehát értelmem működésbe lép, de mindig imádó, szerető értelemnek kell maradnia.

— *Ez az értelmi munka Isten Szavából indul ki?*

— Igen, de ezt a szót nemcsak egy könyvben, a Bibliában találom, hanem a kialakuló történelemben is, ahol az Egyház — ha betölti szerepét — a működésben levő isteni élet.

— *És ha nem játssza jól szerepét, hol van a Szentlélek?*

— A Szentlélek maga Isten. Amikor Isten belép az emberek életébe, meghagyja szabadnak őket. Ez is nagyon titokzatos, de ez az alapvető adottságból folyik: Isten és közöttünk szeretetkapcsolat

van, és ez megköveteli, hogy szabadok maradjunk. A Lélek fényt és erőt ad az Egyháznak, de ez az Egyház esetleg nem használja fel azokat úgy, ahogy kell.

— *Egy utolsó kérdés: Életkoráról beszélt. Biztosan nem fél a haláltól?*

— Sokat gondolkodtam erről. Amikor eljön a halál, nevetek rajta, hiszen feltámadok. Most már nagyon közel vagyok hozzá, kevésbé vagyok hivalkodó.

— *Miért?*

— Mert a halál ismeretlen. Jól ismerem ezt a világot, de a másikat nem.

12. MÁRTA NŐVÉR

Figyelem a Jelenlétre

Párizs szívében, az 1928-as alapítású montmartre-i kármelben volt perjelnő Márta nővér, most a novíciák mesternője.

— *Gyakran beszélünk Isten-szeretetről. Hogyan lehet szeretni valakit, akit nem látunk?*

— A kármel jelmondatával válaszolok: « Él az Úr, aki előtt állok. » Nem látom, nem hallom, nem érintem meg, de belsőmben az élő Istene előtt állok.

— *Elképzeli magának? Milyen képet alkot róla?*

— Nem mondanám, hogy egy képem van róla, inkább több, különféle, változó képekről van szó, amelyek a vele átélt életünkről beszélnek. Atya, fivér, barát, Úr. *Egy* fogalom túlságosan kevés lenne, korlátozna bennünket. Én magam sem szeretnék Krisztus egyetlen ábrázolására szorítkozni, például egy székesegyház szobrára vagy egy ikonra.

— *Az a szó, hogy « Isten », segíti Önt abban, hogy valamit átéljen vele?*

— Attól függ. Egyszer Isten mindent átfogó szó, másszor a Szentháromság, vagy Krisztus. De leggyakrabban, az ima pillanatában, a képek összeomlanak, csak egy jelenlét előtt állunk.

— *Ez az, amit a zsidók « Sekiná »-nak nevezenek?*

— Igen, a Sekina, Isten jelenléte velünk és bennünk. Istennel az a lényeges, hogy jelen legyünk.

— *Például találkozót beszél meg az Atyával?*

— Nem, a Jelenléttel van találkám és jön, aminek jönnie kell.

— *Például?*

— Nos, úgy érzem, hogy a szórakozottság kerít hatalmába. Csendesen elkezdem a Miatyánkot, és az Atya megjelenik. Másszor

tele van a fejem az Evangélium valamelyik szövegével vagy jelenetével, Jézussal találkozom. De nem én döntök. Istené a kezdeményezés még akkor is, amikor azt hisszük, hogy mi irányítjuk imánkat. Ha önteltek vagyunk, és mindent mi akarunk kezünkbe venni, akkor csak saját magunkkal találkozunk, nem pedig Istennel. Az egyetlen, amit tennünk kell, hogy szívünket előkészítsük a találkozásra. Akkor Isten megadja, amit jelenlétével adni akar.

— *Nagyon szereti ezt a szót: jelenlét. Mit jelent egy karmelitának Isten jelenlétében élni? Csak az imádság ad erre alkalmat?*

— Nem, természetesen! Minden pillanatot át lehet élni Krisztus Urunkkal a munkában, a pihenésben, az imádságban.

— *Azt mondta « lehet ».*

— Mert nem mindig így van! Hogy Istent soha, a nap egyetlen percére sem hagyjuk el, ez az eszme. Szükség van erre az eszmére, hogy tudjuk, mit akarunk, mi felé haladunk. De az is nagyon fontos, hogy jól lássuk a valóságot. Előfordulhat, hogy egész után, túlságosan is elfoglalom magam egy pad tisztításával. Az ima mindenkinek nehéz.

— *Nem kifejezetten az imára gondoltam, hanem az Istennel való egyesülés általánosabb formájára.*

— Értem, de maga az ima és az imaélet szorosan összekapcsolódnak. Ha nem figyelek eléggé Istenre egész nap, akkor az imára fordított időm sem lesz valami fényes. És az ellenkezője is igaz, ha nem fordítok kellő időt az imára, soha nem jutok el az imaéletre.

— *Úgy érzem, sokat beszélünk az imáról. Mit ért azon, hogy imaélet? Ami engem illet, én Isten barátságát keresem, ami állhat imából és másból is, nem tudom.*

— Istennel való egyesülés?

— *Például az. Ön csak imáról beszél.*

— Mert attól félek, hogy ezzel a kifejezéssel « Istennel való egyesülés », úgy tűnik, mintha felkapaszkodnánk a nagy misztikusok magaslatára. De amikor azt mondom, imaélet, vagy imával teli élet, vagy — ha úgy tetszik — imádságos élet, akkor Istennel való életre gondolok. Azért mondok inkább imaéletet, — megkülönböztetve az imára kijelölt időtől, hogy eloszlassam azt az eléggé elterjedt nézetet, miszerint Istennel csak az imában lehet egyesülni.

Nem, az Istennel való egyesülés különböző dolgokat rejt magában, ez az egyesülés lehet halvány az ima idején és nagyon erős egy testvéri találkozásban vagy a Biblia tanulmányozása során. Alapjában véve, csak egy problémát kell megoldanunk ahhoz, hogy mindig Istennel éljünk: fel kell élénkíteni Istenre irányított figyelmünket.

— *Ez végül is szeretet kérdése?*

— Természetesen. Aki szereti Istent — legyen a kármelben vagy bárhol másutt — nem szól így hozzá: « Várj, amíg ezt befejezem, hogy azután rád gondolhassak. » Semmi sem akadályoz meg bennünket abban, hogy vele lehessünk.

— *Érezve jelenlétét?*

— Miután szeretetről beszélünk, természetesen a szeretet érzésére gondolunk. De idelent nem a nagy érzelem, hanem a hit rendjében élünk. Istennel élni elsősorban hit kérdése.

— *Mégis lehet valamit tenni? Növelni szeretetünket, jobban megőrizni a Jelenlétet?*

— Elsősorban kérni kell. Ha valaki azt kéri Istentől, hogy vele jobban egyesülhessen, azt hiszem, Isten nem tagadhatja meg ezt a kérést, amely a keresztény kérés. De természetesen a mi erőfeszítéseinkre is szükség van.

— *A fizikum is közrejátszik?*

— Igen, például a fáradtság. Nem semmisíti meg sem imánkat, sem a jelenlétre irányított figyelmünket, de megváltoztatja formáját. Aki megpróbál úgy imádkozni mintha nem lenne fáradt, az komédiázik. Jobban tenné, ha azt mondaná az Úrnak: « Nézd, mi vagyok ebben a pillanatban. Olyan szegény vagyok! » A szegények boldogsága mindenfajta szegénységre vonatkozik. Várjunk türelemmel, vágyakozzunk. Flüi Szent Miklós egy mondata nyomot hagyott bennem: « Isten megteheti, hogy az ima olyan édes legyen az embernek, mintha táncba menne. És azt is megteheti, hogy olyan legyen, mint a küzdelem. »

— *A közösségi élet vajon elősegíti a Jelenlétet?*

— Ez is a napoktól, a hangulatoktól, az esetektől függ. Általában hozzájárul. Ez mégiscsak valami rendkívüli: 20 nővel élek együtt, akik mindnyájan hozzám hasonlóan ugyanazt kívánják: a

Jelenlétet! Egyik vagy másik zavarhat abban a pillanatban, amikor azt mondom magamnak: « Végre, most imádkozni fogok! » De megtehetem, hogy ez csak Istenre irányított figyelmem minőségét változtassa meg: abban a pillanatban testvéri figyelmem által van jelen életemben.

— *És ha összetűzésekre kerül sor? Előfordulhat ilyesmi?*

— Természetesen! Ebben az esetben, amíg valaki nem békül ki, legalább is a szívében, nincs értelme annak, hogy Istenre irányított figyelemről és imáról álmodozzon. Másrészt, minden rossz, amit befogadunk magunkba, mintegy elválaszt minket a Szentháromságos Istentől.

— *Ez kissé bátortalanítóan hangzik.*

— Egyáltalán nem. Mert a Legszentebb ugyanakkor Irgalmas is, ő segít nekünk, hogy megtegyük a szükséges lépést ahhoz, hogy újra megtaláljuk a békét. Ezért mondtam, hogy a róla alkotott képeinknek különbözőeknek kell lenniök. Mindig van mivel fogadnia bennünket, de a mi feladatunk, hogy megértsük, *ki* fogad be bennünket.

— *Egy olyan védett környezetben, mint a kármel, az Istennel való élet nem válhat egy « te és én » eléggé individualista duójává?*

— Az élet édes Istennel, felejtsük el a többit. Ezt nevezi « te és én »-nek?

— *Igen.*

— Az önző vagy fagyos befeléfordulás veszélye minden Istenkapcsolatban létezik, nemcsak a kármelben. Ami engem illet, annyit mondhatok, hogy az az Isten, akit én keresek, az szánakozik a tömegen. Amikor érzem, hogy gondolataim túlságosan saját ügyeim és gondjaim körül forognak, akkor felmegyek a kolostor teraszára, ahonnan Párizs egész északi részét látni lehet. Nézek, nézek és így szólok: « Uram, szánd meg mindnyájukat, szeresd mindnyájukat, ott vagyok veled, hogy szeressem őket. » Ha Isten engem a sivatagba vezetett, ez azért van, hogy teljesen kitárjam a szívemet, különben milyen nyomorúságos, kicsinyes lenne az életem!

— *Ezért az apostoli nyíltságért lépett be a kármelbe?*

— Nem. Az igazat megvallva egy kicsit azért a « duó »-ért, amiről beszélt. De hogyan lehetne napról napra az igazi Krisztus-

sal élni, anélkül, hogy ne vennénk észre, hogy ő lényegében a többieké, anélkül, hogy megosztanánk minden embert megváltó szenvedését?

— *A terasz a kifutópályája?*

— Terasz nélkül ugyanolyan lenne. Avilai Teréz lánya mindenütt apostol, vagy azzá válik. De miért ne gyönyörködnék este ebben a látványban? A város ezer fénye az életet és a szíveket jelképezi. Arra késztetnek bennünket, hogy így szóljunk az Úrhoz: « Köszönöm, hogy ide helyeztél, hogy szeressem őket. » A legtöbbször egyébként nem mondok semmit, szeretem, szeretem Őt aki értük jött.

— *Lehet szavak nélkül imádkozni?*

— Az ima szeretet. Lehet egészen halkan is beszélni Istenhez. Lehet hangosan a misén és a zsolozsmán. Még az ima közben is néha kimarad egy szó, mert fáradtak vagyunk, vagy fáj a fejünk. De a belső csendben is megvan a szeretet ideje.

— *Azért hangsúlyozza, hogy « belső csend », mivel Önöknek külső csendre is lehetőségük van?*

— Végül is ezért lépünk be a kármelbe! De itt is el lehet kábulni a sok szótól, a sok olvasmánytól és zsolozsmáktól, amelyek néha azt a veszélyt rejtik magukban, hogy Istennel csak alig találkozunk. A csend még nem minden. Meg lehet haszontalan dolgokkal is tölteni. Önöknek is mindnyájuknak van alkalmuk a csendre, például az autóbuszra várakozva, sorban állva, türelmesen várakozva a telefonnál. Szitkozódás helyett néhány jó percet lehet átélni Istennel.

— *Ez az Istenre irányított figyelem erőfeszítése boldoggá tesz?*

— Amikor egy fiatal lány be akar ide lépni, ezt mondom neki: « Nem ígérünk neked sima, gördülékeny életet, lesznek nehézségeid, de boldog leszel, boldog nők között. » Arra van szükség, hogy már boldog legyen, mielőtt megtenné ezt a lépést. Nem szeretném, ha ezzel a szándékkal érkezne: « Azért jövök ide, hogy nagy áldozatot hozzak. » Vagy azért jön, hogy itt nagy boldogságot találjon, vagy nem való a szemlélődő életre.

— *Istent annyira az áldozathoz, a szenvedéshez kapcsolták! Még Avilai Teréz is — úgy tűnik — a szenvedést kereste.*

— El kellene olvasnia a leveleit! Azokból lehet a legjobban megismerni. Például mennyire meglepődött és örült, amikor két kókuszdiót kapott! Írásainak csak azokat a részeit adják tovább, amelyekben a szenvedésről beszél, azokat a részeket már nem említik, amelyekben előtör boldogsága, hogy él, hogy szereti Istent, hogy Isten szereti őt, hogy szereti Nővéreit, a kármelita atyákat és annyi barátot.

— *Úgy érzi magát boldognak, mint akit szeretnek?*

— Igen, a kislányból, aki belépett a kármelbe, Isten boldog nővé tett. Nem találkoztam a mindennapi emberi szeretettel, de a szeretet, amit kaptam, az az enyém.

— *Jóval és rosszal egyaránt?*

— Természetesen, de ahogy múlnak az évek, érzem, hogy a csónak olyan folyón halad, amely már nem a kezdeti kis patak; létezik valami, egy történet Istennel.

— *Ennek a történetnek a végén Avilai Teréz ezt mondhatta Krisztusnak: « Itt az ideje, hogy lássuk egymást. »*

— Sokkal erősebb spanyol szót használt; azt mondta: « Itt az ideje, hogy egyesüljünk. »

(VM)

13. ANDRÉ FONTAINE

Isten az Evangéliumtól áthatott emberek révén cselekszik

A.F. a *Le Monde* c. párizsi napilap főszerkesztője. Könyvei *A hidegháború története, Az utolsó negyed század, Egyetlen ágy két álom számára.*

— *Amikor könyveit olvasom, azt az érzést kelti bennem, hogy a földgömböt Isten módjára látom: valamennyi országot egyszerre. Mint a geopolitika szakembere és mint keresztény mi a véleménye: észreveszi Isten bizonyos jelenlétét a világ egészében?*

— Igen, Isten jelen van az Evangélium tanítása és főleg az evangéliumtól átitatott emberek révén. Jelenleg ők képviselik az élő Krisztust világunkban. Eszembe jut néhány név: olyan keresztényre gondolok, mint Aldo Moro, vagy Páter Kolbe, a testvéri szeretet vértanúja. Amikor az emberek megélik hitüket nagy felelősséggel járó munkahelyükön, Isten jelenléte nagyon erős bennük és általuk. Mégha a mai világban harcolnak is az Evangélium ellen, vagy meghamisítják azt, gyakran azért mégis az Evangélium fényénél ítélünk, élünk vagy szeretnénk élni.

— *De amikor bejárja és tanulmányozza ezt a világot, nincs az a benyomása, hogy Isten túlságosan magára hagyta?*

— Én az emberek tevékenységét akarom látni, nem Isten magatartását velük szemben. Igen nehezen alkotok pontos fogalmat magamnak Istenről, tehát tevékenységéről vagy reakciójáról. Néha érzem jelenlétét. Pl. egy délután Mauritániában, egy oázisban. Cseveg-tünk és hirtelen megjelent egy imám, a jelen levő emberek három követ helyeztek el Mekka irányába és imádkoztak. Ezt mondtam magamban: Ha Isten nincs itt, akkor hol van? Iszlám földjén az emberek rendkívüli képességgel rendelkeznek az isteni észrevevésére. A kereszténység igen nagy erő, hogy átalakítsa a szíveket a testvéri szeretet irányában. Emlékszem La Pirára, aki ezt mondta nekem

Firenzében a város tetőire mutatva: « Ha csak ötven személy lenne, aki komolyan veszi a kereszténységet, minden más lenne. »

— *Mit jelent az Ön számára « komolyan venni »?*

— Szerte a világon vannak emberek, akik teljesen odaadják magukat mások szolgálatára. A nagylelkűség nem keresztény sajátosság. Találkoztam buzgó keresztényekkel, buzgó zsidókkal, buzgó mohamedánokkal és buzgó kommunistákkal. Ez adja a világnak vallási színezetét, mert a kommunizmus is hit. Olyan világban élünk, ahol érezzük Isten óriási távollétét és ugyanakkor nagyon erős jelenlétét a buzgó hívőkben.

— *És Ön, Ön...*

— Nem szoktam meg, hogy önmagamról valljak. Helytelen szemérem ez. Elfogadtam ezt a találkozást, jól tudva, hogy ezek a kérdések előjönnek, ezek a kérdések, amelyeket önmagamnak teszek fel. Nem nagyon ragad el a hit. Gyakorló keresztény vagyok. De más hinni és más — hogy is mondjam — teljesen magamévá tenni, élni ezt a hitet. Ez a kettő különböző, nemde?

— *Igen, különböző.*

— Állandóan megélni úgy, hogy lefogalja a szívet és a szellemet. Márpedig engem elsősorban az emberek világa foglal le, mindaz, ami szerte a világon történik. Az ilyen beszélgetés, mint ez is, arra emlékeztet, hogy van még egy felfedezendő világ, hogy több időt kellene szentelnem Isten dolgainak, hiszen ez mégiscsak lényeges. De becsülettel beismerem, semmit sem ismerek a teológiából, rádásul nem is érdekel. Rögtön megállít valami lehetetlenség: hogyan képzeljem el Istent? Mit mondunk, amikor ezt mondjuk: « Isten »? Vajon Istennek volt kezdete? Miért indította útjára egy pillanatban a hatalmas emberi kalandot? Mik vagyunk mi számára? Mik leszünk valamennyien — milliárd és milliárd ember! — abban, amit örökkévalóságnak hívnak? Az Istenről szóló beszéd nem vonz engem, amikor mint az okok okáról beszélnek róla. Jézus és Evangéliuma vonz, az Evangéliumban főleg a hegyi beszéd. De nem könnyű hozzákapcsolni Jézus annyira emberi világát Isten nagyon filozófiai világához. Érzékeny vagyok arra, amit az én időmben a katekizmusban tanítottak, amikor « misztériumokról » beszéltek. De talán ez egyik módja annak, hogy távol tartasam magam ezektől a dolgoktól és végső soron ne érdeklődjek irántuk.

— *Vajon mindez nem az Istenhez fűződő nagyon személyes viszony problémája?*

— Természetesen. Ami Jézust illeti, inkább tanítására vagyok érzékeny, semmint a titokzatos Isten Fia személyére. Ami pedig Istent illeti: nem kívánom intellektuálisan firtatni a dogmákat, hogy eljussak arra a személyes kapcsolatra, amelyről beszélt. Végső elemzésben szemlélődőnek tartom magam.

— *Szemlélődőnek?*

— Nagyon meg tudom csodálni a teremtést. A közvetlen teremtést, a természetet. De azt is, amit az Isten által teremtett emberek képesek tenni. Gondolok a művészet remekműveire, a szép zenére, egy szép repülőre és az oly szép városokra. Bizonyos pillanatokban ez a teljesség érzését adja nekem. Talán ez is Istennel való kapcsolat? Visszfényein keresztül jutunk el hozzá, mivel közvetlenül nem érhetjük el. Végtelen éjszakák csillagaikkal, és azok a tájak, amelyeket az ember a repülőről lát. Ez táplálja vallási érzésemet. Azt mondom magamnak: ha mindez a tűnékeny már olyan teljességet jelent, mögötte és a másvilágon valami hallatlannak kell lennie.

14. JANINE BOISSARD

Az az Isten, aki bűneinkre leselkedik

J.B. regényírónő (*Új nő, A család szelleme*). A *Találka fiammal* c. regényében egy anya felfedezi, hogy fia kábítószeres. Filmforgatókönyvet is írt és a televíziónak is dolgozik.

— *Találka fiammal c. művében Nadine, az anya ezt kérdezi Anne-Marie-tól, Jean-Daniel barátnőjétől: « Ragaszkodsz az élethez? Van benned lendület? » Elég szokatlan kérdések.*

— Ezek meghatározzák az egész könyvet. Jean-Daniel, Nadine fia nem rendelkezik ezzel a lendülettel, nincs életkedve, ezért a kábítószerben a halált keresi.

— *Születéskor bennünk van vajon ez az életkedv? Aztán van aki megtartja, mások elveszítik?*

— Van vagy nincs. Már induláskor a vérmérsékletek különböznek ezen a ponton, a gyerekek többé-kevésbé ragaszkodnak az élethez. De a továbbiakban nagyon is közrejátszik a nevelés. Lehet egy gyereknek életkedvet adni, amivel természete szerint nem rendelkezne. Az én családomban hatan voltunk testvérek, természetesen mind különbözők, de mind a hatan szeretjük az életet, mind a hatan optimisták vagyunk. Van jogom azt gondolni, hogy közrejátszott a nevelés. Megadta nekünk azt a lendületet, amely a nehéz csapások esetén — nekem elég sokban volt részem — lehetővé teszi, hogy átvészeljük a megpróbáltatást.

— *Könyvében az anya nem volt képes átadni ezt az életkedvet?*

— Ott erősen közbelép a természet. Jean-Daniel ürességet hordoz magában, amely a kábítószer felé sodorja, arra lett volna szükség, hogy anyja előbb észrevegye.

— *Amikor észreveszik, van még orvoslási lehetőség?*

— Erre kerestem választ. Láttam, hogy sokkal több fiatal, mint hinnénk, ezt az ürességet érzi, ezt a felülmúlhatatlan kimerültséget, unalmat, már csak annak gondolatára is, hogy bármit megvalósít-

son. Semmi nem tűnik számukra értékesnek. Nem tudják, hogy valóban mit akarhatnának. Az élet választásokból áll, leginkább kis választásokból, de amelyeket nagy állásfoglalások irányítanak. Olyanok, amelyeknek fontosságát meg tudták velünk ismertetni: hazaszeretet, Istenszeretet, egészen röviden csak szeretet. De úgy tűnik mi, felnőttek, nem merjük azt mondani a fiataloknak: « Erre vagy arra ráteheted az életedet. »

— *A nagy választások közé sorolta Istent.*

— Istent? Talán kissé gépies voltam. Annyira át voltam hatva Istennel, hogy nem sikerül megszabadulnom tőle.

— *Megszabadulni tőle?*

— Elutasítani azt az Istent, akit megtanítottak. Amint saját magam el kezdtem gondolkozni ezekről a dolgokról, ezt mondtam magamnak: « Ez az Isten, aki hibáinkra leselkedik, ezek a bonyolult dogmák, az álmok a test halál utáni feltámadásáról, mindez lehetetlen, nem tudom őket elfogadni. »

— *Amikor ezeket megtanították, nem szállt velük szembe?*

— De igen. Csakhogy az embert hamar engedetlennek minősítették. Továbbra is gyötörnek elfojtott kérdéseim. Ezt gondoltam: később újra átgondolom mindezt, nulláról kezdve, teljesen szabadon. De annyira el voltam foglalva kutatásaimmal más területeken, hogy a vallás-problémát félretettem. Láttam, hogy sokan ugyanígy vannak vele, ez eléggé elbátortalaníthatja azokat, akik vallást oktatnak gyermekeknek és serdülőknek. Azt hiszem két dologra kellene ügyelni: Isten milyen arcát mutatjuk a fiataloknak, és később milyen lehetőségeik lesznek arra, hogy újra átgondolják a kiindulási fogalmakat. Nem tudom, hogy valóban az én hibám-e, de látom, hogy végtelenül késleltetem személyes kutatásaimat. Vágyom Istenre, ez zavaros és biztos, de az az érzésem, hogy két Isten között élek. Elutasítom azt az Istent, akit kaptam és késlelkedem, hogy helyettesítsem egy Új Istennel, az igazival.

— *Megérné, hogy hozzáfogjon.*

— Mindennek van értelme. Vérbeli élő vagyok, mutassatok bármit, amiért érdemes élni és én belevetem magam.

— *Kivéve Istent.*

— Ez igaz, nem vagyok eléggé kíváncsi. Várakozás közben Istent életem egy zugába helyezem. És mégis azt hiszem, hogy az

Isten utáni éhség életkedvet nyújt, szeretném, ha mások is éreznék ezt az éhséget. Szeretném magamnak is. Hogy mi történik? Nem sikerül kijutnom abból a vallásból, amit el akarok vetni, megmaradok azok között a dolgok között, amelyek elsőnek belémivódtak és visszautasításom is megmarad. A feszültség évei, a kényszerek, a kötelező szentmisék, a bűn, a pokol; mindez nyom a latban még mielőtt elkezdhetném Isten keresését, amiről néha álmodozom. Nem akarok csalódni, azt szeretném, hogy Isten kizárólag szeretet legyen, de mindazok után, amit róla mondtak, amit meg kellett csinálnom, úgymond érte, csak arra tudok gondolni, hogy ez lehetetlen.

— *Az Isten szeretet.*

— Ön azt állítja. Mondják, de nem állja meg a helyét, mert ugyanakkor olyanokat is tanítanak, amik igényesnek, kicsinyesnek mutatják.

— *Például?*

— Ha testedet a gyönyörért használod, ez rossz. Ha szeded a tablettát, ez rossz. Ha elválsz, még akkor is, ha rá vagy kényszerítve, ez valami szörnyűség. Ez a gyanakvás a testtel és a gyönyörrel szemben! Annyira megbénított, hogy most, teljesen boldogan és felszabadultan, félek, ha Istent keresem, új bilincsek felé haladok. Eljutnak oda valamikor, hogy az életörömet, ne pedig az élettől való félelmet tanítsák?

— *Azért boldog, mert aktív, alkotó életet él.*

— Igen. Olyan izgalmas alkotni. De más is van. Végre egész erkölcsiségemet, kapcsolataimat egy alapelvre vezettem vissza: « Ne okozz másnak szenvedést. » Ez eléggé negatívnak tűnhet, de igényes, pozitív megállapítás. Nem hiszek többé azokban a bűnökben, amiket megtanítottak; azt hiszem, a rossz az, ha valakinek szenvedést okozunk, vagy ha nem teszünk meg mindent, hogy kevésbé szenvedjen miattam, vagy mások miatt. Ha sikerül megakadályoznom bárki szenvedését, boldognak érzem magam.

— *Isten nem érezné magát rosszul ebben a boldogságban.*

— Szeretném egy nap az igazi Istent látni életemben. A gyermekeimet nem neveltem a hitben, és mégis nagyon vonzza őket... Hogy is mondjam? Vonzza őket a még arc nélküli Isten.

(VM)

15. LOUIS MICHEL

Az anyag szemlélődői

L.M. elméleti fizikus, egyetemi professzor (Orsay-i Természettudományi Fakultás), a Gif-sur-Yvette-i Felsőfokú Tudományos Intézet munkatársa, ahova a világ minden részéről érkeznek kutatók.

— *Ön korunk legnagyobb fizikusaival dolgozott.*

— Igen, ismerem őket. Intézetünk annak a Princetoni Kutatóintézenek, kicsinyített mása, ahol Einstein is dolgozott, és amelynek igazgatója hosszú ideig Oppenheimer volt. Én is éltem ott egy ideig.

— *E környezetben gyakran felmerülhet a tudomány és a hit kapcsolatának problémája?*

— Számomra nem merült fel. Én a hitet a keresztség, szüleim és az iskola révén kaptam, és ezt a hitet sohasem veszítettem el. De az igaz, hogy sok tudós agnosztikus. Nagyon őszinte és becsületes emberek. Keresik az igazságot, ez vitathatatlan, de csak azt az igazságot, amelyet a tudományos módszerrel érhetünk el. Ebből a szempontból a tudományos kutatás talán nem nagyon kedvező a hitnek.

— *Bezárkóznak egyetlen bizonyosságterületre?*

— Pontosan így van. Valószínűleg ez a legnagyobb akadály: nem fogadnak el két megismerési világot, vagyis a tudományos kutatást és a Kinyilatkoztatást. Isten, amikor kinyilatkoztatta magát, valami nagyon különleges megismerési mezőnyt (területet) nyitott meg nekünk; nem a tudományos módszer révén ismerem meg Istent. Ha valaki visszautasít minden kinyilatkoztatást, sőt még a kinyilatkoztatás lehetőségét is, bezárkózik Isten előtt. A tudósok nem annyira ellenségesek a hittel szemben, mint inkább közömbösek. Annál is inkább, mivel nagyon lefoglalja őket a kutatás. A kutató élete nem valami űr, amely Istent hívná, hanem nagyon teljes élet. Itt nagy veszély rejtőzik még a hívő tudós számára is: kutatása hosszú ideig távol tarthatja gondolatát Istentől.

— *Ez Önnel is megtörténik?*

— Igen.

— *Annyira lefoglalja a kutatás?*

— Az ember agya sohasem nyugszik meg. A « szórakozott tudós » nem sablon, hanem igaz megállapítás: mindig « másutt » vagyunk.

— *A tudósok agnoszticizmusának nincs más oka?*

— Megjegyezhetem: a tudósok vallás iránti közömbösségével szemben ott van a hívők nagy közömbössége a tudományos kutatást illetően. Az Egyház, a katolikusok hosszú ideig elzárkóztak a tudomány elől. Kevés papnak van természettudományos kultúrája, ezt érezzük. Ez az érdektelenség kölcsönös meg nem értést vált ki, ami nem segíti a kutatókat abban, hogy rokonszenvezzenek a hívők körével.

— *Ön hogyan keresi Istent?*

— Én nem keresem, hiszen megkaptam és megkapom. Keresem, ha úgy tetszik, az Evangéliumban. Az Evangélium adja életem értelmét, nem pedig a tudomány. A világnak csak egy szempontjával foglalkozom, az elemi részecskékkel, az elektronnal, de számomra ez nem minden. Tudományom semmit sem mond nekem feleségemhez, gyermekeimhez és barátaimhoz fűződő viszonyomról. Kutatok... és életem is van!

— *Vajon ez nem két életet jelent?*

— Egy bizonyos értelemben igen, de hozzászoktam. Mint kutató a fizika matematikán alapuló nagyon elvont elméletén dolgozom. De más pillanatokban nagyon empirikus tudok lenni. E különböző megközelítések segítenek abban, hogy meglássam: csak egy valóság, van: Isten és amit teremtett, de sok szempont és igen különböző megismerési módszerek, amelyek más és másféle életre késztetnek. Hitem révén belépek Isten és a teremtés nagy távlataiba, úgy ahogy Isten kinyilatkoztatta; tudományos kutatásom, amely nagyon korlátozott, bevezet az anyag világába. De minden kapcsolatban van egymással; úgy hiszem, tudományos kultúrám visszahat hitem mikéntjére.

— *Szeretném látni, hogyan?*

— Ritkán elemzem önmagamat. Élek. Teljes életet élek. Hogy megírjak egy kis tudományos dolgozatot, sok időre van szükségem; ötször-hatszor újrakezdem. A Tudományos Akadémia sok időt vesz el; számos összejövetelem van, sokat utazom, és igyekszem rendelkezésére állni azoknak, akik felkeresnek. Segítettem egy fiatal portugálnak az érettségire való felkészülésében, hosszú ideig a plébániai közlönyt szerkesztettem, egy kis kamarazenekart is alakítottam barátaimmal. És mindenek előtt ott van családi életem.

— *Mindez lehetőségeket nyújt a hittapasztalatra?*

— Ha jól értem, azt akarja tudni, hogy mikor gyakorlom közvetlenül hitemet?

— *Igen, közvetlenül; és a tudós módjára.*

— Elmélkedem az Evangéliumról, imádkozom, misére megyek, nagyon elköteleztem magam a plébániai munkában. Sokat olvasok, ez a szenvedélyem. E pillanatban P. Pohier domonkos *Quand je dis Dieu, Amikor Istent mondok* c. könyvét olvasom.

— *Merész pszichológiai keresés, az egyházi hatóságok fenntartásukat fejezték ki P. Pohier művével kapcsolatban.*

— Tudja, a tudomány vitákból él, ezért olyan eleven. Hogy merész kutatások vannak a hit oldaláról, ez nem hökkent meg, éppen az ellenkezője okozna megütközést, az élet és a bátorság hiányának venném. Még ha bukások, hitehagyások vannak is azok körében, akik olvassák, a kutatás nekem rokonszenves, nem hiszem, hogy korlátozni lehetne.

— *Úgy gondolom, olyan embernek, mint Ön, állandóan gondoznia kell hitét, hogy szembenézhessen a felmerülő problémákkal?*

— Gondozni a hitemet? Inkább meg akarom élni. Ha az élethez meg kellene oldani minden problémát, az ember sohasem élne. Mélyen élni már hitaktus, a hit kultúrája. De ön mégiscsak jó kérdést tesz fel nekem; kivéve azt, hogy túlságosan a könyvekre, a könyvek által szerzett kultúrára szorítkozik. Számomra semmi sem ér annyit, mint a személyes kulturális találkozás. Vannak jezsuita, domonkos barátaim, a velük folytatott párbeszéd elevenebb, mint a könyvek. És ott van a vasárnapi homília, gyakran nagyon jó, főleg amikor olyan ember mondja, aki valóban hisz. Ez hasznos. Én keresztény hitemet kifejezem, amikor az átváltoztatás utáni szép

éneket énekeljük. *Krisztus eljött*! Ebben minden benne van. Láthatja, hogy hitem nagyon egyszerű. Úgy látom, csalódott?

— *Szeretném megérteni azt, hogy tudománya milyen hatással van hitére.*

— Megérteni? Hosszan kellene beszélgetni, idő kellene a reflexióhoz. Az Ön magnetofonja nagyon sietős masina, és Önt is sietős kérdezővé teszi. De mégiscsak válaszolni akarok... A tudós és a hit? Azt hiszem, kutatói mesterségünk hozzászoktat bennünket ahhoz, hogy nem kell mindent megérteni. Ki értheti meg a szenvedést, a halált? Ki mondhat valamit a túlvilágról? Nos, a kutatóreflex révén nyugodt és optimista maradok a hitemre vonatkozó kérdések közepette.

— *És viszont: hite nem ad más látásmódot az anyagra, tudományos kutatására vonatkozóan?*

— Nem tudom, hogy ezt imának nevezi-e... Megtörténik, hogy ezt mondom magamnak: « Ha én találtam volna ki a világot, nem lett volna ennyi fantáziám, ilyen pontos képzelőtehetségem. » Csodálkozom... Szükség van talán az anyag szerzeteseire, szemlélődőire is.

16. ISABELLE AUBERT

Szép az élet!

I.A. francia énekesnő. Híres száma: « Szép az élet! »

— *Ön számomra a reménység megtestesülése. Öt hónappal második balesete után újrakezdte az éneklést ezzel a számmal: « A fekete rózsa mögött kivirított egy rózsa ». A rózsák mindig virítanak?*

— Hiszek az életben, erősen hiszem, hogy a rózsák mindig virítanak. Sokkal több jogom van ahhoz, hogy ezt mondjam, mint másoknak, mivel oly sokat küszködtem a sötétségben.

— *Mire gondol, amikor ezt énekli: Szép az élet?*

— Arra, hogy jól énekeljek. Tudja, ez nem akármi: jól énekelni, megnyerni a közönséget és néha felvillanyozni. Ez az én életem; odaadtam azoknak, akik hallgatnak.

— *Nem tudná énekelni úgy, ahogy teszi: Szép az élet, ha nem gondolna az élet ilyen és ilyen minőségére, szépségére.*

— Nem úgy énekelem, mint mikor azt mondják: Az élet szép, minden nagyon jól megy stb. Ez ostoba dolog lenne. Az az élet, amelyet én szeretek, szép és rút keveréke: egy kis rózsa, sok sötétség, nehézségek, küzdelmek. *Minden* küzdelem, és én szeretem ezt a küzdelmet. Csak legyen gyengédség is. Sokat sírtam a fizikai szenvedés és az elkeseredés miatt, a szó kemény értelmében. Reménytelenség: ez a legsötétebb szó. De sírtam a boldogságtól is, amikor megtapasztaltam az emberek gyengédségét velem szemben, amelyet személyesen vagy levélben kifejeztek.

— *Összekapcsolja az életet és a harcot?*

— Ha az ember nem harcol, nem mondhatja: szeretem az életet.

— *Egyik énekében mondja ezt... A dalokat külön az Ön számára írják?*

— Igen, természetesen.

— *Egyik dalában ezt mondja: « Kiáltani akarom: köszönöm. » Kinek mond köszönetet, Istennek?*

— Istennek?... Ő olyan elvont személyiség. Ezt mondom: Köszönöm, élet, amikor látom a tavasz közeledtét. Néha kiszállok a kocsimból, hogy megsimogassam a bimbókat, hogy érezzem az életet, az élet születését. Csodálatos a tavasz. Isten ajándéka? Nem, valóban, erről nem tudnék sokat mondani Önnek.

— *Ön hívő volt, a Keresztény Ifjúmunkás Mozgalom tagja?*

— Én magam nem, de a családomban voltak olyanok, akik tagjai voltak. Nagyon keresztény családom van. Én is jártam a katekizmusoktatásra. Elsőáldozó voltam, aztán 14 éves koromban szövőnőként gyárban kezdtem el dolgozni. El sem tudja képzelni, milyen kemény munka volt ez. De már akkor küzdöttem, tornaversenyen vettem részt, balett-tanfolyamra jártam és színművészetet tanultam, aztán elég gyorsan énekelni kezdtem. Esztelen élet. Mindebben a vallás?...

— *Olyan hamar elhal?*

— A vallásosság nem hal meg. Vagy ha meghal, visszatér. Egy beszélgetés után, vagy ha valami megdöbbent bennünket. 16 éves voltam, amikor egyik testvérem meghalt 20 éves korában. Ezt mondtam magamban: « Bárcsak Isten létezne! Hogy megőrizze nekem Serge-et és hogy újra láthassam! » De utána, amikor igen nagy igazságtalanságokat tapasztaltam, nem tudtam már hinni abban, hogy Isten létezhet és mindezt eltűri. De nem vagyok ateista, biztosan nem.

— *Néha imádkozik?*

— Imádkozni?... Nem mondok Miatyánkokat és Üdvözlégy Máriákat. De ha egy városban szép templomot találok, bemegyek, leülök, köszöntöm Máriát, Szent Terézt.

— *És...*

— Ha látok egy kis vörös mécsest, ezt mondom: « Ó, Te ott vagy? » Úgy tűnik, eddig megyek el, így jól vagyok, ez feloldódást ad. Nem kérek semmit. Ez talán gőg, de nem hiszem, hogy Isten várja bizalmamat, inkább azt hiszem, hogy ő akar bennem bízni, szeretnie kell a bátor embereket.

— *Az előbb azt mondta, hogy Isten elvont, most meg...*

— Létezik, de nekem semmi fogalmam sincs róla. Mit mondhatnék Önnek? Mellettem van, nincs velem.

— *Mellette?*

— Nem tudom magam kifejezni: valahogyan így érzem. Az a benyomásom, elég lenne egy lépést tennem oldalt és rátalálnék. Ez nagyon szétfolyó ahhoz, hogy azt mondhatnám, úgy vagyok vele, mint *valakivel.* Nem élek meg mindent a vele való vonatkozásban. Úgy gondolom, a hívő mindent Istenhez vonatkoztatva él meg. Én nem tapasztalom ezt a jelenlétet. Létezik. De mintha nem létezne. Semmit sem tudok megragadni belőle.

— *És Jézus?*

— Jézus? Mária fia. Lehetne kis testvérem, akitől ezt-azt kérhetnék. Nem, inkább azt szeretném, hogy ő kérjen tőlem valamit.

— *Jobban szeretne adni, mint kapni?*

— Igen. Ezt bizonyára szüleimtől örököltem, igen nagylelkűek voltak. Tizenegy gyermekük volt, ez nem akadályozta meg őket abban, hogy a negyed egyik gyermekét magukhoz fogadják. Ha meg kellene rajzolnom Isten családját, az enyémet venném mintának. Anyukám, amikor elveszítette 20 éves fiát, egyszerre kétségbeesett és reménykedett, mint Szűz Mária. Isten biztosan segítette mamámat.

— *Mindez mély nyomot hagyott Önben?*

— Biztosan, főleg a testvéri szellem; családom segítőkész.

— *Nem kapcsolja ezt az annyira testvéri Krisztushoz? Nem óhajtja, hogy megismerje Őt?*

— Meg szeretném tenni, amit ő mond. Azt hiszem, úgy élek, hogy nem árulom el őt. Odafönn majd lesz időnk, hogy megismerjük egymást.

— *Közelről látta a halált. Gondolt akkor Istenre?*

— Nem, arra gondoltam, hogy újra találkozom kis testvéremmel. Ez talán az én módom, hogy ezt mondjam: gondoltam Istenre. Mi akadályoz meg abban, hogy ezt mondjam: « Isten »? Nem tudom. A kételyek. Úgy tűnik, hiszek a kételyek ellenére is.

— *Kételyek?*

— A félelem attól, hogy nincs semmi a halál után, hogy nem találkozhatunk szeretteinkkel. Úgy gondolok Brassensre, Brelre, mint élőkre, akikkel találkozhatom.

— *Brel gyermekkorában nagyon hívő volt.*

— Jobban mint én, és mindent elvetett. A hit elleni erőszakos fellépése meghökkentett. Vitatkoztunk, de én nagyon fiatal voltam, szélesre nyitottam szememet és fülemet, annyira szerettem, mindenben befolyásolt, de nem tudott megakadályozni abban, hogy higgyek. Vannak pillanatok, amikor jól látom, hogy hiszek.

— *Miből világos ez?*

— Például, amikor elmentem Christine Sèvres, Jean Ferrat felesége temetésére. Szomorú temetés volt, semmi vallási jelleg, semmi áldás. Egyedül maradtam a temetőben, rendkívülien ragyogott a nap, a természet szép volt, és ugyanakkor az az üresség. Nagy vágyam támadt, hogy az Ave Maria-t énekeljem, de nem tettem meg. Ezt mondtam: « Istenem vigyázz rá most, nagyon szüksége van rád, nem nagyon volt boldog. »

(VM)

17. PIERRE LEROY S.J.

Isten gyermekeinek szabadsága

P.L. jezsuita tudós, a geobiológia szakembere. Hosszú ideig Kínában dolgozott Pierre Teilhard de Chardin rendtársával, a neves paleontológussal, akiről könyveket és tanulmányokat írt.

— *Ön jezsuita, Teilhard de Chardin barátja volt. Mi sarkallta Isten felé?*

— Szent Ignácnak és a jezsuita rendnek köszönhetem azt, ami vagyok. De igen sokat köszönhetek Teilhard de Chardin-nek is. Biológiatanulmányaim igen komoly kérdés elé állítottak: Valóban különbözők vagyunk az állatoktól? Ezt akarom mondani: nem csak fokozati, hanem lényegbevágó, természetbeni különbség van az ember és az állat között. Zavarta hitemet az, ahogyan akkor ezt tanították. 1928-ban találkoztam P. Teilhard-ral. Amikor nehézségemet feltártam neki, mosolygott, hiszen ő maga is ugyanazokkal a problémákkal küzdött. Bevezetett nagyszerű víziójába: megmutatta, hogy az élet felemelkedés afelé a küszöb felé, ahol az emberi faj még állati formájából Isten megteremthette az emberi emberiséget.

— *Emberi emberiséget?*

— Az anyag és a szellem szétválaszthatatlan egysége; mielőtt elérte volna a gondolkodás, az öntudat küszöbét, Istentől rendkívüli rendeltetést kaphatott: meghívást az örök életre, a boldogító istenlátásra.

— *Az Ön számára mi az ember?*

— Az evolúció (fejlődés) csúcsa. Már most párbeszédet kezdhet Istennel és a szeretet örökkévalósága felé halad. Az ember egyszerre nagyon homogén folytonosság és hallatlan önfelülmúlás. « Mi az ember — mondja a 8. zsoltár —, hogy így gondot viselsz reá? »

— *Ezután a tudomány már nem zavarta hitét?*

— Ellenkezőleg! Teljes erőmből hiszek az isteni Kinyilatkoztatásnak, de ez olyan világba vezet be, amely teljesen felülmúlja

értelmemet, vakító igazságokkal, titkokkal találkozom benne: teremtés, Szentháromság, megtestesülés, üdvösség a kereszt által, feltámadás, Eucharisztia. A tudomány viszont hozzám szabott világba vezet be, számomra ez természetes kinyilatkoztatás, amely kiegészíti és színezi az isteni kinyilatkoztatást. « Isten teremtette az eget és a földet »; de mi ez az ég, és mi ez a föld?

— *Az Ön számára a kétfajta tudás között összefüggés, harmónia van?*

— Igen, ezzel a kérdéssel tulajdonképpen meghatározza életemet.

— *Miért utasítja vissza annyi tudós a Kinyilatkoztatást?*

— Visszautasítja? Inkább azt mondanám, hogy jogosan óvatosak. Amikor tudománnyal foglalkozunk, a tudósnak nincs joga ahhoz, hogy a tudományon kívül másra is hivatkozzék. De ahhoz sincs joga, hogy kijelentse: nem találta Istent a világűr vagy a neutronok mélyén.

— *Milyen arca van Istenének?*

— Ő a Szeretet. Ezt könnyen kimondjuk, de ezzel mindent megmondtunk, mivel az elképzelhetetlen fokú Szeretetről van szó. Mihelyt kinyitjuk a Bibliát, és főleg az Evangéliumot, látjuk, hogy Isten szinte esztelenül szeret bennünket, figyelmes, bocsánata határtalan. Egyik Páterünk elment egy fiatalember polgári temetésére. A fiú annyira nyomasztó módon viselkedett, hogy meg kellett tagadni tőle a keresztény temetést, ami pedig nagyon ritka. A Páter köszöntötte a fiú anyját, aki ezt kérdezte tőle: ÖN? Ön is eljött erre a temetésre? — Miért ne? — Dehát fiam... — Vajon Ön elítélte őt? — Ó, lehetetlen, hogy egy anya elítélje gyermekét! — Nos, akkor miért akarja, hogy Isten elítélje őt? ».

— Mégis nagyon gyakori, hogy határt szabunk Isten szeretetének, megítéljük ezt a szeretetet. Amikor ezt a szemrehányást hallom: « Ha Isten igazán szeretne bennünket... Ha Isten jó lenne, nem engedné meg ezt és ezt », beleremegek. Azt hiszem, hogy akik idáig jutottak, szörnyűségekbe ütköztek életükben, anélkül, hogy fel tudták volna fogni, mennyire szeret bennünket Isten. Itt kell kezdenünk Istennel, ezután jöhetnek a megnemértések, lázadások; de ha a szeretettel kezdtük, a szeretetben maradunk.

— *Teilhard-nak köszönheti ezt a szemléletet?*

— Teljesen! Ő szabadított fel. Megmutatta, miért kell kiszabadulnom a tabuk és a konformizmusok páncélzubbonyából, amelyekben fulladoztam. Ha Krisztus nem szabadít meg bennünket, ez azért van, mert nem tudunk ráhallgatni. Ő mennyire szabad! És nekünk is felajánlja szabadságát: azt az örömet, hogy valóban emberek és valóban Isten gyermekei lehetünk, akik tele tüdővel lélegzik be Istent. Beszélünk az Isten gyermekeinek szabadságáról, de mit jelent ez akkor, ha e gyermekeket páncélzubbonyba zárják és a félelmek börtönében tartják? P. Teilhard ezt ismételte nekem: « Ne féljen! » Ez a tiszta Evangélium. Jézus azért jött, hogy megmondja: amikor annyira szeretnek bennünket, nem szabad félnünk!

— *Mégis nemde sokan az Evangéliumból merítették a félelmet?*

— A prédikátorok, a moralisták, igen. És főleg a felelős vezetők. Mivel az oxigén belélegzése igen heves, az egyháznak gondolnia kell azokra, akik gyenge tüdőkkel rendelkeznek. Sokasítja a korlátokat, hogy minden embernek lehetővé tegye, bárki legyen is, hogy egy kicsit megsejtse Isten jóságát. Ezután már nyert ügyünk van.

— *Isten felszabadít, a vallás gúzsba köt bennünket?*

— Pontosan így van. Ez esztelenségnek tűnik, de helyesen érthetjük. Az Egyház fél, hogy nagy szamárságokat követünk el; korlátozza a szabadságokat, nehogy helytelen utakra tévedjünk. Ennek érezzük a káros hatásait, de itt szerepet kell játszania a testvériségnek: elviselünk ilyen és ilyen korlátozást (kényszert), pl. a túlrubrikázott liturgiát és a katalógus-erkölcstant (ez a jó, ez a rossz), mivel sok ember nem képes egy sor előírás és tiltás nélkül élni. De bosszantónak találom, hogy azok a keresztények, akik jobban ismerik az Evangéliumot, nem merítenek abból több szabadságot.

— *És Ön?*

— Nem tudom, Teilhard nélkül hol lennék... irányom zsákutca felé vezetett.

— *Zsákutca?*

— Bátran követtem korom juridizmusát és konformizmusát, ez nem torkollhatott a szeretetbe. Ez talán szükséges az élet elején, de mihelyt az ember — a helyesen olvasott Evangélium által —

eljut a személyesedés és felszabadulás egy bizonyos fokára, megengedheti magának bizonyos kicsinyességek elvetését, amelyek megakadályozzák, hogy nagyvonalúan éljen.

— *Mindig megmaradnak a dogmák, a parancsok, a fegyelmi szabályzatok, még a legfelszabadultabbak számára is?*

— Igaza van, szükségem van ezekre a támpontokra, hogy folytathassam keresztény utamat. De nem szeretem, ha az utat jelző karók közé szögesdrótokat feszítenek.

18. FRANÇOISE MALLET-JORIS

A hit ezer útja

F.M.-J. Goncourt-díjas írónő. Regényeken és vallomásszerű esszéken kívül könyvet írt pl. Madame Guyonról, a XVII. századi misztikusról.

— *Egy olyan misztikus, mint Mme Guyon, elmélyült tanulmányozása megváltoztatja a gondolkodásmódot?*

— Igen, nagymértékben. Láttam, hogy a hitet milyen más módon éli meg Bossuet és Mme Guyon. Ez a politikus Bossuet megkínzott engem, de mégis láttam, mennyire erős a hite. Hatására másképp láttam az embereket, akikkel abban az időben találkoztam. Azt hiszem, hogy a másokról való elmélkedés a hit egyik útja. Megtérésemet 22 éves koromban regényírói munkásságomnak köszönhetem.

— *Elmondaná, hogyan történt?*

— Miközben hőseimet képzeletemmel és megfigyelés alapján dolgoztam ki, rájöttem, hogy — ha valóban elemezzük — minden lényben van egy parányi szép és fénylő. Mi ez? Valami más, mint ember az emberben. Ez a haladásom Isten felé a halál gondolatából kiinduló lassú érlelődés után következett be.

— *20 éves korában?*

— 15 éves voltam. Szorongást éreztem a múló idő miatt. Hogyan éljek, ha tudom, hogy meg fogok halni? Egy kicsit elhárítottam ezt a szorongást az írással, de az irodalmi alkotás nem elegendő ahhoz, hogy megindokoljunk egy életet. Mi célt szolgálnak óráink, napjaink? Félelmemet, hogy időt veszítek, csak akkor győztem le, amikor ezt gondoltam: « Minden pillanatot, még a legjelentéktelenebbet is — pl. ebédfőzés, egy intellektuális szempontból nem túl gazdagító találkozás, rendrakás, számlák ellenőrzése — mindezt lehet megélni a fényben.

— *Milyen fényben?*

— Abban a fényben, amely az élet minden percének értelmet ad. Valójában ez a hit. Az a gondolat, hogy létezik rajtunk kívül egy erő, amelyből meríthetünk. Számomra, a hit minden formáját figyelembe véve, a hívő és a nem hívő ember közötti különbség az, hogy a hívő azt gondolja, hogy valamilyen külső segítséghez fordulhat, nincs egyedül életében.

— *Azt mondja, « valami külső segítséghez »?*

— Nem abban az értelemben, hogy rajtunk kívül van, hanem úgy, hogy valami *más*, de valami, ami legbensőbb lényünkben van. Hinni azt jelenti, hogy van valami más rajtunk kívül.

— *De saját hitét magának jobban meghatározza?*

— Gyakorló katolikus vagyok, de egyáltalán nem különítem el magam azoktól, akik másképp hisznek, akik hitüket másképp gyakorolják. A hit számos útja között egy valami tűnik számomra lényegesnek: hinni, hogy van valami más az emberen kívül.

— *De az Ön számára hinni nem azt jelenti, hogy hinni Jézusban?*

— Igen, valóban. Megtérésemben kezdetben a Szentlélek tisztelete volt a döntő, több évig tartott, míg hitembe beépítettem Krisztust. Ez a Szentlélekbe vetett kezdeti hitem talán eltávolított mindenekelőtt a túlságosan tipizált megtestesüléstől, de az évek során megéreztem a veszélyt. Természetesen, vallásosságom így nyitottabb volt, de meg volt annak a kockázata, hogy elmosódott, túlságosan intellektuális marad, nem válik a mindennapi életben megélt vallásossággá. Jézussal és az Evangéliummal ekkor megkezdődött megtérésem második szakasza, megértettem, hogy a hitnek meg kell testesülnie a hívő élet fegyelmében. Az Eucharisztiában Jézus ezt mondja nekünk: « Egyétek az életemet, hogy úgy éljetek, mint én. »

— *Mit nevez a hívő élet fegyelmének?*

— A szentmisét, a szentségek vételét, az imát. Erősen hiszek a rendszeres imában, a rendszeres lelkiismeretvizsgálatban; különben a rendszeresség nélkül mindig mindent másnapra halogatunk és a végén abbahagyunk. Nem elég, hogy higgyünk a Szentlélekben, a Szentlélek szerint kell élnünk és ehhez napi önvizsgálatra van szükség.

— *Minden imával kezdődik reggel?*

— Nem, én inkább este, vagy éjjel imádkozom. Nagyon rosszul alszom, azért imádkozom, hogy megtaláljam a békét, a harmóniát. Imádkozom munka közben is. Sok kéziratot olvasok, és ez elég egyhangú, legkézzelfoghatóbb hitemből kell merítenem ahhoz, hogy ezt mondhassam magamnak: « Ezt a kevéssé sikerült művet úgy kell olvasnom, mint egy emberi alkotást. » Egy ember beszél, ha nem jó irodalmi szempontból, meg kell neki mondanom, de melegséggel, felfedve a szöveg emberi értékeit. Ahogy feladatomban és egy testvéri erőfeszítésben elkötelezem magam, ez az én módszerem, hogy egységben maradjak Istennel. Azt hiszem, hogy az az ima, amikor Isten örömmel tekinthet ránk. Ha a feladat valóban csüggesztő, ha valaki valóban kevéssé közlékeny, akkor röviden, de erősen Istenhez fohászkodom.

— *És a hosszabb találkozások?*

— Igen, « ellenméregként ». A tájékoztatási eszközök arra késztetnek, hogy szorongásban éljek, annyi mindent közölnek, anélkül, hogy valóban megtudnék valamit, annyi mindent megtudok, anélkül, hogy bármit is tudnék tenni. Szükségem van arra, hogy elszakadjak egy kicsit ezektől az újdonságoktól és ezektől a zajoktól, ahhoz, hogy a Szentlélek nyugalmára és világosságára bízzam magam. Ha úgy tetszik, elmélkedve imádkozom.

— *Valamilyen módszer szerint?*

— Istenem, valóban régi módszerekről van szó, alig merek rózsafüzérről beszélni Önnek; vagy elkezdek egy imát és megpróbálok elmélyíteni egy mondatot, megpróbálom az eszembe ötlő összes értelemmel felruházni. Lassanként a forma elmosódik a bizalom csendjében. Úgy tűnik, hogy abban a pillanatban Isten a maga módján beszél hozzám.

— *A maga módján?*

— Közli békéjét, egy gondolatot, egy érzést.

— *Ahhoz, hogy Istent hallgassa, meditáláshoz is folyamodik?*

— Meghallgatásához nem juthatok el közvetlenül, különböző dolgok között hánykolódom, először el kell távolítanom ezeket a világi gondolatokat, ahhoz, hogy lelkibb gondolatokhoz, és végül a csendhez eljussak. Nem tudok pillanatok alatt, parancsra csendet teremteni.

— *Sokat beszélnek a keleti meditációról a csend megvalósításához.*

— Olvastam ezekről. Érdekelt, de semmi több. Azt hiszem, hogy az ember ezek iránt a módszerek iránti vonzódásában egyrészt van valami bizarr, másrészt elutasítják a hagyományos imát, ami egy kicsit felületes, inkább a száj, mint a szív imája. De azt hiszem, hogy ezekben a keleti meditációkban azt keresik, amit — számunkra sokkal megfelelőbb módon — meg lehet találni a valódi keresztény misztikusoknál. Mindenesetre az a lényeges, hogy mindenki megtalálja saját útját, mintsem hogy ezt mondja: csak ez a jó.

— *Ezt a gondolatot nagyon a szívén viseli!*

— Nagyon félek azoktól az emberektől, akik nem tudják elviselni, hogy valaki különbözzék tőlük.

(VM)

19. ALBERT DECOURTRAY

Hiszünk a Szentháromság kinyilatkoztatásában

A.D. Lyon érseke (1988-ban már bíboros), előzőleg Dijon püspöke volt; ott sokat foglalkozott az azóta boldoggá avatott Szentháromságról nevezett Erzsébet nővér lelkiségével.

— *Amikor azt mondjuk, Isten: Atya, Fiú és Szentlélek, könnyen három istent képzelünk el...*

— Nem, ha az apostolok kettős tapasztalatából indulunk ki: Jézus feltámadása után, ill. a Szentlélek eljövetelekor, Pünkösdkor, az apostolok felfedezték, hogy Isten szeretet-életközösség, amelyet úgy tudtak kifejezni, hogy Atyát, Fiút és Szentlelket mondtak.

— *De hogyan fogadhattak el ilyesmit ők, a zsidók, akik hajlíthatatlan egyistenhívők voltak?*

— Hajlíthatatlan egyistenhívők, igen. És ez megnyugtató, hogy nem tudták elhagyni ezt a monoteizmust, bennünket is megtartanak az egyetlen Isten hitében. De valami nagyon erős tapasztalat az imádott egy Istentől az Atya-Fiú-Szentlélek misztériumához vezette el őket.

— *Hogyan történhetett ez az átmenet?*

— Meglátták, hogy az isteni valóságot Jézusra lehet alkalmazni. Kétségkívül nem rögtön és nem teljes világossággal fedezték fel ezt. De azt az embert, akit ismertek, hallottak, csodáltak, aki meghalt és azután titokzatos módon újra élt, lassan-lassan, a Szentlélek kegyelmével annyira Istenhez közelinek, annyira Isten képmásának látták, hogy ezt mondhatták: « Ő az Úr! »

— *Nem ez a fogalmi megközelítés zavar engem, hanem az imádkozó megközelítés: amikor az Atyához, Fiúhoz, Szentlélekhez imádkozom, háromfajta viszonyom van három személyhez?*

— Amikor imádkozik, nem elemez. Ha valami igazat megél Jézussal, ő magával vonja a Lélek által az Atya felé. Tudatosan vagy nem, tapasztalatot szerez a Háromságról.

— *Ez a Háromság szó nem szerepel az Evangéliumban.*

— Az Evangélium nem teológiai értekezés, hanem élettapasztalat, eleven kapcsolat Jézussal, de ebből kibontható egy bizonyos teológia, Isten-felfogás. Az első századok Egyháza — püspökteológusai és főleg a Szentlélek által — Jézus Krisztus misztériumából kiindulva reflektált Istenre. A « Háromság » szó alkalmasnak tűnt, hogy ezt mondják: az az Isten, aki Jézus személyében, szavai és tettei által kinyilatkoztatta magát, Egy, de — hogy úgy mondjuk, olyan vonatkozásokból « szőtt » egység, amelyek « háromságot » alkotnak.

— *Ezt nagyon nehéz megérteni!*

— Lehetetlen! A keresztény hit legnagyobb misztériumáról van szó, csak a hittel közelíthetjük meg valamicskét ezt a titkot. Lényegében a Szentháromságra vonatkozó kinyilatkoztatás hívői vagyunk. Ezt a titkot úgy próbálták kifejezni, hogy a « személy » fogalmat alkalmazták Istenre: egyetlen Isten három Személyben. De megvan a veszélye annak, hogy így a három isten elképzelése felé csúszunk, mivel jelenleg a « személy » jelentése autonóm, önálló valóságra utal (ha emberekről van szó), a Szentháromság pedig vonatkozások (relációk) misztériuma.

— *Szavaink elégtelenek a misztérium kifejezésére?*

— Természetesen. Mihelyt azt gondolnánk, hogy szavaink tökéletesen kifejezik Istent, már nem Isten előtt állnánk, hanem olyan bálvány előtt, amelyet magunk alkottunk meg egy kor eszméivel és nyelvezetével. De Szentháromságról nevezett Erzsébet nővér példája jól mutatja, hogy ha *megéljük* az imakapcsolatot az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel, egyetlen Istennel folytatunk párbeszédet.

— *Miközben interjúkat készítek, találkozom deista keresztényekkel, Jézus-követőkkel, a Szentlélektől ihletett karizmatikusokkal, de nem Szentháromság-valló keresztényekkel.*

— Sokkal több van belőlük, semmint hinné, főleg az egyszerű hívők körében, akik közel állnak az Evangélium szelleméhez. Sok kereszténynek az tart távol a Szentháromság misztériumától, hogy egyrészt nem tudnak megszabadulni az egyetlen, magányos Isten eszméjétől, másrészt nehezen fogják fel, hogy Jézust abszolút egyedülálló viszony fűzi az Atyához. Megtörténik még az is, hogy túl gyorsan ezt mondják: « Jézus Isten. » Anélkül, hogy látnák, hogy Jézus

mint Fiú Isten, titokzatos istenfiúság révén, amely abszolút egyedülálló és megragadhatatlan. De minél inkább elmélyítjük Jézus istenfiúságát, annál inkább belépünk a szentháromságos misztériumba. Jézus nem csupán a teljesen testvéreinek adott ember, hanem teljesen Fiú is.

— *Manapság miért helyezzük a hangsúlyt inkább Jézusra az egyetemes testvérre?*

— Úgy gondolom azért, mivel nehezen tudjuk elfogadni a kinyilatkoztatást, amelyet Isten önmagáról adott, mindig visszatérünk saját gondolatainkhoz, habozva barátkozunk meg a misztériummal.

— *Vajon ez nem jelent nehézséget a prédikáció számára?*

— Elfogadom kérdését, amely valószínűleg kritika a vasárnapi szentbeszédek ellen. Világosan válaszolok: a prédikáció főfeladata az, hogy próbálja megsejtetni Jézus misztériumának teljes mélységét, ez pedig nem más, mint az ő istenfiúsága. Gondolok a könyvekre is. Említhetek egy kiválót, amely mindenki számára hozzáférhető: Jean-Noël Besançon munkája, *Isten Krisztusa.*

— *Ezt tanították nekünk: « Jézus Krisztus igaz Isten és igaz ember, egyetlen személy egységében ». Vajon ez nem túlságosan elvont?*

— Ez tömör megfogalmazás százados tapasztalat és gondolkodás után. Tőlünk függ, hogy személyessé és konkrétté tegyük; a hitet meg kell élni, a hitből kell élni, ahogy Szentháromságról nevezett Erzsébet nővér tette, aki egyébként olyan jól tudott róla beszélni is.

— *Az olyan szemlélődőknek, mint amilyen ő is volt.*

— Ebben téved! 342 levél maradt tőle. Nos levelező társainak háromnegyed része a világ forgatagában élő világi volt. E világiaknak, főleg nővérének, Guite-nek, aki családanya volt, egész bizalmas levelezésben megtanítja az Atyával, a Fiúval és a Szentlélekkel való bensőséges kapcsolat útját. Annak bizonyítéka, hogy ez a lelkiség megfelelt életüknek, az, hogy ezek a világiak az ő segítségével elkötelezik magukat ezen az úton. Egyébként mióta közzétették Erzsébet nővér műveit, számos személy ír a dijoni kármelitáknak, és nagyrészük különböző korú és foglalkozású világi. Én személyesen ismerek olyan világiakat, akik ügyes-bajos dolgaik közepette gyakran az Úr felé fordulnak.

— *« Az Úr felé » — itt nincs probléma, de az Atya, a Fiú és a Szentlélek felé.*

— Próbálja meg észrevenni, mit jelent ez az szó: « Úr »! Ha az Ön számára elsősorban Jézust jelenti, mit mond önnek Jézus? Kulcskifejezés, legalábbis számomra, Jézus mondása: « Aki engem lát, látja az Atyát. » Látni az Atyát Jézusban, Jézus által, ez csak a Lélek segítségével lehetséges. De ezt nagyon egyszerű keresztények is megélik, mégha nem is tudják okvetlenül megfogalmazni. Én megfogalmazom, hogy válaszolhassak kérdéseire. Kibontom azt, ami az imában burkoltan benne van; ez az ima mindig lehet háromságos, akár az Atyától, akár Jézustól, akár a Szentlélektől indul el.

— *Megköszönöm ezt a világos megkülönböztetést a megélt és a megfogalmazott között. Most egy másik kérdést teszek fel. Amikor nemrég Szentháromságról nevezett Erzsébet nővérről beszélt, ezt mondta: « Megtanulhatjuk tőle azt, hogy életünket a szeretet művévé tegyük Isten dicsőségének magasztalására ». Vajon Istennek annyira szüksége van arra, hogy magasztaljuk dicsőségét?*

— Magasztalás, dicsőség... Talán más szavakat kelkene kitalálni, hogy kifejezzük ugyanazokat a szép valóságokat. Megismétlem Lyon második püspöke, Szent Iréneusz szavait: « Isten dicsősége az élő ember, és az ember élete Isten látása. » Hogyan fejezhetnénk ki jobban a tekintet-cserét az Isten és mi közöttünk? Isten a mi vakító látomásunk és mi, mi vagyunk a büszkesége dicsősége, amikor azokká válunk, amiknek megálmodott bennünket. A dicséret, amelyet tőlünk vár, nem más, mint szeretetté vált életünk szépsége.

— *Ez a program az örökkévalóság számára? A ma reggel kapott levelek között az egyikben ezt kérdezi valaki: « Mondja meg nekem, mit teszünk majd odafönn? Vajon Sanctus-t és Alleluját kell énekelnünk szünet nélkül?... »*

— Szeretni fogunk. Mi lehet beteljesítőbb, mint a teljes szeretet?

— *De változásokkal, viharokkal. Az egyhangúság félelmet kelt. Örök élet... Örök...*

— Élet! Inkább az életbe kapaszkodjék. Az élet nem unalmas, ha jól tudom? Az örök élet a legteljesebb elevenség lesz. Hogyan? Ezt nem tudom, de tudom, hogy az abszolút teljességig fokzott élet

lesz, végtelen lehetőségekkel. Máskülönben az « isteni » nem mond semmit. Mert erről van szó: az örök élet isteni életet jelent, Isten életét. Látni fogjuk Istent. És Isten fényében látjuk a világokat. Látni! Annak, aki kíváncsi, ez a robogó áradat képét idézi fel. Ez unalmas önnek? Az öröm áradatát. Ezek csak képek, emberi képek, hogy jelezzük az Istennel való életet. Istennel. Talán azt gondolja, unalmas valakivel lenni? Én nem unatkozom Önnel e pillanatban. Noshát, hasonlítsa össze: mit jelent Istennel lenni, valamennyien együtt Istennel leszünk. Átélni, amit Ő átél és amit az emberek milliárdjai átélnek.

— *Megjegyzem az élet gondolatát.*

— Bergson ezt az életet úgy határozza meg, mint a váratlan újdonság szakadatlan felszökellését. Az örök élet mindig új élet lesz, éppen mivel lényegileg élet. Isten erre az életre teremtett bennünket, e szédületes életörömre, amely a folyton megújuló életből fakad.

— *A katekizmusban nem nagyon tanították ezt nekünk: az életet és az örömet.*

— A katekizmus előtt ott volt anyám, a kegyelmek kegyelme. A katekizmusok és a prédikációk kevésbé fontosak, ha van anyánk, aki Istenről beszél. Az igaz Istenről. Arról, aki szeretet és öröm, mégha nem is látjuk, hol az öröm és hogyan éljük meg az örömet Istennel.

— *Megkérdezhetem, hogy egy püspök mit él meg Istennel?*

— Vajon nem ezt mondom beszélgetésünk kezdete óta?

— *Igen... De talán még egy lépést tehetnénk az « én » felé?*

— Azt mondhatom Önnek, hogy amennyire csak visszaemlékszem, Istent gyermeki módon szeretem, gyermeki bizalommal ragaszkodom hozzá. Ezt szüleimnek köszönhetem, hangsúlyozom ezt a pontot. Első neveltetésem alapos volt; nem nagyon érintett a valláskritika, azoké, akiket ma Ricoeurrel a « gyanú mestereinek » hívnak: Érdeklődéssel olvastam Nietzschét, tanulmányoztam Marxot és Freudot. Később olvastam Sartre-ot, természetesen. Az az isten, akit ők lerombolnak, nem az én Istenem, mellé vágnak. De ismertem olyanokat barátaim közül, akiket annyira megrendített kritikájuk, hogy ateisták lettek. Az én ellenállásomat, ha ezt mondhatom,

egészséges szemléletemnek tulajdonítom, annak az Isten-képnek, amelyet kisgyermek koromban átadtak. Jóság, szépség, öröm. Természetesen, megtisztítottam ezt a képet és gazdagabbá tettem.

— *Mit jelent a gazdagabbá tett Isten-kép?*

— Tíz évig a Bibliát tanulmányoztam előbb mint egyetemi hallgató, aztán mint a szentírástudomány professzora. Tanulmányoztam, átelmélkedtem és tanítottam ezeket a szövegeket, főleg Szent Pált és Szent Jánost: ez széles távlatokat nyitott, gazdagabbá tette mindazt, amit korábban megsejtettem Jézus Krisztus misztériumáról, tehát a Szentháromság titkáról.

— *Találkozása Szentháromságról nevezett Erzsébet nővér lelkiségével szintén ebben az irányban lendítette előre?*

— Igen, nagyon korán megismertem ezt a lelkiséget, jóval azelőtt, hogy Dijon püspöke lettem. Utána természetesen kapcsolatban voltam a dijoni Kármellel, főleg 1980-ban, Erzsébet nővér születésének centenáriuma alkalmával. Jobban behatolhattam szentháromságos lelkiségébe.

— *Ez befolyásolja imáját? A lyoni érseknek van néha ideje az imádságra?*

— Azt hiszem, senki nem mondhatja azt, hogy nincs ideje az imára. Időről beszélünk, de másról van szó.

— *Ön, Ön talál időt...?*

— Rendszeresen naponta egy órát szentelek az imának. Egyszer meditáció...

— *Meditáció?*

— Most például Szent Iréneusz szövegeiről elmélkedem. De imám gyakran nem más, mint egyszerű tekintet Istenre.

— *Kétségkívül háromságos ima.*

— Nem lehet más, de ezt nehéz pontosan kifejezni. Kitárulok az imában, üres tenyérrel várok. Várok, kapok, várok. Ha nem kapok, várok. Nem gyakorolhatunk nyomást Istenre, hogy megajándékozzon bennünket. Szinte semmit sem tudunk arról, hogy rejtetten miképp működik bennünk, amikor imádkozunk. Hogy többet mondhassak, egy bizonyos időtávolságra lenne szükségem. Talán ez a lényeg: annak érzése, hogy Krisztus Szívét hallgatom,

befogadom Krisztus érzelmeit, Krisztus nézőpontjait. A Lélek által, természetesen. Ő megőriz bennünket az Atya előtti szerető imádásban, abban a ráhagyatkozásban, amely felfokozott aktivitás.

— *Ez a ráhagyatkozás ki is fejeződik?*

— Lehet nagyon csendes. Ezt szeretem mondani: « Kezedbe helyezem életemet! » Ezt mondtam a halál közelségének érzésekor. Jézus szavaival beszélek az Atyához, de jól tudom, hogy a legkisebb gyermeki dadogást sem tudnám kiejteni a Szentlélek nélkül. Néha inkább a Lélek felé fordulok. Ez sokkal inkább kötetlen, semmint kifejezhetném. Csak azért elemzem, mivel kért, de a lényeg nem az elemzés, hanem hogy megéljünk valamit.

20. JEAN-BERNARD POMMIER

Azért élünk, hogy boldogok legyünk!

J.-B.P. zongoraművész és karmester; 40 éves, nős, két gyermek apja. Az egész világon fellép a legnevesebb zenekarokkal.

— *Szerencsés foglalkozása van. És hívő. Isten jelen van-e örömeiben? Vajon Isten maga, — öröm? Isten és az öröm, vajon jól megférnek egymással?*

— Erről a témáról fogunk beszélgetni?

— *Isten-Öröm. Igen, erről szeretnék beszélni Önnel.*

— Miért velem?

— *A zene minden bizonnyal rendkívül erős örömet szerez az Ön számára; ha szabad így mondanom, Ön boldog mesterséget űz.*

— Igen, valóban.

— *És hívő. Szeretném tudni, hogy Isten jelen van-e örömében. És talán még többet: Isten vajon öröm-e?*

— Ahhoz, hogy követni tudjam, azt hiszem, fel kell elevenítenem családom történetét. Zenész, hívő és boldog család voltunk. Apám orgonaművész volt, mély volt a hite, mint anyámnak is. Nyolcan voltunk gyermekek. A családi imák, a zenével felfokozott misék, apám hajlama és szavai révén olyan világban éltünk, amelyben a hit és a zene összekapcsolódtak. 4 éves korom óta zenélek, nem tudnám elképzelni életemet enélkül a boldogság nélkül. Boldogan éltünk a sok nehézség ellenére, melyekben csaknem elsüllyedtünk. Nehéz családom volt; a zene a kígyóbűvölő mágikus szerepét játszotta. Amint megjelent, 8 gyerek hagyta abba a veszekedést, egyfajta megegyezés vetett véget a viszályoknak. És itt volt még ez a képesség, amivel a szüleink rendelkeztek és amit át tudtak nekünk adni: az örömre való elszántság.

— *Elszántság...?*

— Az öröm akarása, mert ez benne van a világ rendjében. Hogy el ne rontsuk az örömet, semmi ilyesmit nem mondtunk, hogy « az örömet Isten akarja », hiszen Ő maga öröm, ezt mélyen hiszem. Nemde, Varillon atya mondta, hogy a Szentháromságban minden személy a másik kettő vidámsága? Ha Isten így a maga teljességében vidámság, túláradás, tánc, humor, teremtő lendület, ez azért van minden bizonnyal, mert ő ezt akarja, — Isten csak az lehet, ami lenni akar. Amikor minket saját képmására teremtett, ránk ruházta ezt az öröm-akarást. Amikor keresem az örömet, amikor rálelek és megízlelem, Uram, Rád hasonlítok.

— *Ezt kapta családjában?*

— Az öröm egyfajta hajszolását, Isten cinkos tekintete alatt. A hit örömét, a zene örömét, a civódás leküzdésének örömét, annak örömét, hogy helytálltunk, hogy kilábaltunk a nehézségekből, hogy mindenütt nyomára bukkantunk az örömnek, ahol csak fellelhettük. Volt még egy jelmondatunk is, amely talpra állított és előre megnevettetett minket: « Végül is azért élünk, hogy boldogok legyünk! »

— *Ez a jelmondat az öröm Istene felé fordította Önöket?*

— Persze! Az igaz Isten felé, a Biblia Istene felé. Számomra a Biblia olyan színház, amelyben Isten jól szórakozik azon, mit tesznek az általa kitalált emberek.

— *Annyira azért nem nevettetik meg!*

— De igen! Isten nevet és táncol. Avilai Teréz mondta: « Táncoljatok, leányaim, táncoljatok hát! » Ez sokkal komolyabb, mint semmiségek miatt siránkozni. A semmiségek nem számítanak a Bibliában, amely erős, tele van erőszakkal, testtel, és mély érzelmekkel. Az Énekek éneke azt mondja el nekünk, milyen mindent elsöprő vággyal szeret bennünket Isten, és azt akarja, hogy mi is szeressük őt. A zsoltárok megtáncoltatják a dombokat, velünk együtt.

— *De létezik a kereszt.*

— És létezik a feltámadás.

— *Hogyan lehet nem észrevenni a Bibliában Isten haragját és szomorúságát?*

— Szomorúságát? Nem tudom. Mindenesetre a harag és a nevetés ugyanabból az életerőből fakad. Tónusában a Biblia D dúrban van, énekel a teremtés örömérőll, arról az örömről, hogy Isten

megteremtett bennünket és állandóan arra kényszerül, hogy megmentsen bennünket, mert fiai vagyunk életörömben és szabadságban. Mindig meg kell mentenie bennünket, a legnehezebb körülmények között, anélkül, bár, hogy tudnánk ennek minden miértjét és hogyanját. Ez számomra Isten humora, ahogyan azt a családban éreztem, amikor valóban szörnyű pillanatokban apám ezt mondta: « Végül is, azért vagyunk ezen a földön, hogy boldogok legyünk. » Biztos volt abban, hogy Isten visszaadja majd nekünk az örömet, mert ő maga öröm és a mi örömünket akarja. Ez volt apám hite, és hiszem, hozzá tehetem, hogy számára a zene volt Isten vidámságának legjobb jele, bizonyítéka.

— *Szavai emlékeztetnek Alan Watts egy gondolatára; « Istennel szemben » c. könyvében írja: « Ha elképzelhetjük — nagyon jelképes módon — Istent egy trónuson ülve, miért ne képzelhetnénk el, miközben fuvolázik? ».*

— Valóban, sokkal inkább Istenhez kellene kapcsolnunk kedvteléseinket. Maurice Clavel mondta: Uram, add meg nekem az örömet, amellyel rendelkezem. Ez egy módja annak, hogy másképp egyesüljünk vele, mint ahogy a szenvedésben, a bűnbánatban és az erőfeszítésben szoktunk. Minden örömet fogadjunk el tőle, mint egy ajándékot.

— *Ön ezt teszi?*

— Nézze, egyik szórakozásom, hogy a televízió előtt szivarozom. Ha magamban nem kérem Istentől ezt az örömet — természetesen nagyon felületesen —, akkor nem vagyok teljesen boldog.

— *És a zongoránál? Öröme imába fordul?*

— Érdekes a kérdése, mert mostanában fedezem fel, hogy az ima területe jóval túlterjed a szokványos imán; csak nemrégen érzem, hogy örömem, amikor játszom, olyan, amilyen, — anélkül, hogy még csak gondolnék is arra, hogy Istent dicsőítsem.

— *Egy boldog ember Isten dicsőítése?*

— Ha azért boldog, mert gyönyörű zenét játszik, kétszeresen dicsőítés, mivel Isten minket az örömre és a szépségre teremtett.

— *Vannak könnyek is.*

— Igen, ez az egyensúly megbomlása, és azt is Istennel kell megélni, de az egyensúly, az az öröm. Ennek bizonyítéka: végső kapcsolatunkat Istennel boldogságnak hívják.

— *Gondol erre 40 éves korában?*

— 40 év pontosan életünk közepe most, amikor könnyedén megérjük a 80-at. Az út fele azt jelenti, hogy tekintetünket megváltoztatjuk; messzebbre lát el és kérdez. Az ember elkezdi magának mondani: Vigyázat! Amit most élek, az már az örökkévalóságnak szól. Ebből félelmet is meríthetnék, de miért ne inkább örömet? Amikor szeretünk valakit, gondolunk-e másra, mint arra, hogy örömet szerezzünk neki? Isten szeret minket, vagy nem? Ő boldognak akar minket; — biztos, hogy mi nem vagyunk elég ügyesek, hogy meghívjuk az örömet és megtartsuk azt.

— *Sokan, amikor majd olvassák ezt, odakiáltanák Önnek, hogy az élet nehéz.*

— Nehéz? Jézus állít valamit ezzel kapcsolatban. Márpedig Jézus állításai fontosak.

— *Igen.*

— Ő pontosan azokra gondol, akik számára nehéz az élet és ezt modja: « Gyertek hozzám, gyertek, győződjetek meg róla mellettem, amit állítani merek nektek: az én igám nem csigáz el, az élet, amit én akarok nektek, az könnyű. » Íme, világos. De mi valóban hozzá, Jézushoz megyünk-e?

(VM)

Istenélmény és istenhit

Napjainkban egyre nagyobb méreteket ölt az evilágiság: az elméleti ateizmus vagy a gyakorlati közömbösség olyan légkört teremt, amelyben a hit problematikus lesz. A különböző szellemi irányzatok és a velük összefüggő erkölcsi nézetek kételyt hintenek el és zavart okoznak azoknál is, akik számára a hit olyan természetes volt, mint a lélegzés.

A változó világban az Egyház is változáson esik át és ez az átalakulás válsággal jár. Az Isten népe az idő sodrában él. Az Egyház most alakítja ki holnapi arculatát. Bizonyos kérdéseket és bírálatokat az adott helyzet vet fel: nem minden kontesztálás és kétségbe-vonás öncélú. A hívő ember nyugodtan szembenézhet az új szellemiség által felvetett nehézségekkel. Tisztán kell látnunk a helyzetet, hiszen csak így találjuk meg helyünket az Egyház mai küldetésében.

De lehet-e egyáltalán hinni a XX. században? Marx, Nietzsche, Freud, Sartre kritikája után egyes keresztények meginogtak hitükben. A fokozódó szekularizálódás és a pozitivista szemlélet kiszélesedése láttán egyesek már szorongva gondolnak a « kereszténységutáni » korra. Van-e jövője még a kereszténységnek?

* * *

Hogy helyesen ítélhessünk, távlatra van szükségünk. Látni kell a múltat: a történelem kitágítja horizontunkat. Sok nehézségünk szertefoszlik, bizonyos értékítéletek viszonylagosak lesznek, ha ismerjük azt a múltat, amelynek a méhéből megszületett a mai kereszténység. S előre is kell tekintenünk: észre kell vennünk azokat a reménytkeltő jeleket, amelyek a kereszténység újjászületéséről tanúskodnak.

Kétségtelen, hogy a szekularizálódó közélet, a vallásellenes vagy vallásnélküli környezet ma megnehezíti a hitet. De a keresztény hit

mindig is nehéz volt; ellentmondást váltott ki és esztelenségnek tűnt azok számára, akik nem kötelezték el magukat.

A jeruzsálemi zsidók megbotránkoztak, amikor megjelent a názáreti Ács és azt állította, hogy egyenlő Jahvéval. A botrány akkor érte el tetőpontját, amikor az Isten Fia hagyta, hogy keresztrefeszítsék. A Szenvedő Szolga tanítványai is csak a Lélek tanúságára ismerték fel, hogy *így* kellett a Messiásnak bemennie dicsőségébe. A Feltámadott tanúinak hittek az első keresztények, jóllehet ők maguk nem látták az Urat. Az Egyházban továbbélő Jézus vitte végbe ezt a csodát. Az első századok pogányainak is « esztelenségnek » tűnhetett a kereszt evangéliuma. A jézusi hit a pogány állam alapjait rendítette meg, amikor a testvériség, az ellenségszeretet, a tisztaság, az igazságosság és a béke hirdetésével új civilizációt hozott a Földközi tenger tájaira.

Ne gondoljuk azt, hogy a valóban « sötét » X. században, vagy a reneszánsz korban, amikor az egyháziak züllött vagy fényűző életükkel botránkoztatták meg a keresztény népet, könnyű volt hinni abban a Krisztusban, akit ezek az egyháziak hirdettek. S a keresztény Középkorban mennyi nyers, pogány szokás vagy babona vetett árnyat az igazi hitre! A felvilágosodás korában élő, vagy a múlt század liberalizmusának kritikájával szembekerülő keresztény értelmiségi sem volt könnyebb helyzetben, mint a mai egyetemista.

Talán egyik leggyakoribb forrása a hitbeli nehézségeknek a tudományos mentalitás. A mindent megtapasztalni, verifikálni akaró mai ember sokszor értetlenül áll a hit világa előtt: hiszen a hit éppen a « tudományos » verifikációt kizáró, az experimentális síkon túlfekvő, transzcendens Valóságba vezet. Ezenkívül igen sokszor « gyerekes elképzelésnek » tűnik a vallás több tétele, ha a tudomány mai állásával, a modern világképpel vetjük össze. Ez az utóbbi nehézség igen gyakran eltűnik, ha helyesen értelmezzük hitünket. Megszabadulva egy bizonyos « kamaszkori beképzeléstől », a tudományos igazságra hagyatkozó érett ember hitében megerősödhet, amikor ráébred arra, hogy Isten nem egy eleme a világnak, s hogy a hit találkozás a transzcendens Személlyel, kitárulás a Szeretetnek.

« Mikor olyan Mindenségről kezdünk beszélni, ahol a térbeli és időbeli sorok határtalanul sugároznak széjjel minden elem körül, sok elme megriad és az örök Anyagról kezd beszélni. De annak a ténynek, amit a Transzformizmus és az egész Történelem lényegileg posztulál, hogy tudniillik semmilyen tapasztalati kezdet nincs, sok-

kal szerényebb és egészen más a jelentése... A tudomány korántsem tart új Isten felfedezése felé, csupán feltárja nekünk az Anyagot mint lépcsőzetet az Istenség felé. Az Abszolútumhoz nem utazással, hanem extázissal közeledik az ember » (Teilhard de Chardin).

* * *

A hit az egész emberi személy szabad elkötelezettsége. A lényeg ma is, mint régen, a szív felkészültségén fordul meg, hiszen a hit és hitetlenség közötti front ott húzódik a szívünk mélyén.

Az ún. « végső kérdések » a ma emberét is nyugtalanítják: Mi az élet értelme? Mi lesz velem a halál után? Merre mutat az emberi történelem? Egyáltalán miért létezik valami és mi végre vagyunk a világon? Ott él bennünk nem csupán a *jobb*-lét, hanem a *több*-lét — az örök élet vágya.

Boris Pasternak ezeket adja egyik hőse ajkára a *Doktor Zsivágo*-ban: « ... Mi a történelem? Az emberek erőfeszítése, hogy lassanként megoldják a halál titkát, hogy a jövőben legyőzzék azt. Ezért fedezzük fel a matematikai végtelent és az elektromágneses hullámokat, ezért írunk szimfóniákat... De nem haladhatunk előre ebben az irányban, hacsak nincs egy bizonyos ösztönzés. Lelki « felszerelés » szükséges e felfedezésekhez. Ehhez az Evangéliumban már minden elemet megtalálunk. S ezek a következők: mindenekelőtt a felebarát szeretete; ... azután a mai ember lényeges eszméi, amelyek nélkül elképzelhetetlen az ember: a szabad személyiség ideálja és az életnek áldozatként való felfogása... Értse meg, hogy korunk még rendkívül fiatal. A régieknek nem volt történelmük ebben az értelemben... Csak Krisztus óta lélegzenek szabadon a századok és a nemzedékek. Csak az ő megjelenése óta villant fel a jövendő élet reménye, és az ember azóta nem hal meg az útfélen egy kertfal tövében, hanem otthon a történelemben, miután a halált legyőzni akaró tevékenységének végére ért... ».

Mivel az ember olyan szellem, akit a Végtelen vágya mozgat, valamiképpen mindenki megtapasztalja Istent. Tapogatódzva keressük Őt. A soha meg nem nyugvó dinamizmus a végtelen Igazság, Jóság és Szépség keresésében Róla tanúskodik — legalább úgy, hogy *hiányát* érezzük. Pascal mondja: « Az ember végtelenül túlszárnyalja az embert » (*L'homme passe infiniment l'homme*). Nagyobbak vagyunk önmagunknál. Csak úgy vagyunk, hogy szellemünket a Végtelen

mozgatja. Az Igazság felfedezésének, az önzetlen jótetteknek öröme, a szépség extázisának futó, de a teljesség szempontjából az örökkévalóságot idéző élményei a Forrásra, a lét Értelmére utalnak.

Nem egy kortársunkat megdöbbenti az « Isten hallgatása ». A modern ember istentagadásában vagy vívódásában van egy pozitív mozzanat. Megéli azt, hogy az Isten egészen Más, hogy transzcendens Személy. Végtelen Titok. Amikor Isten hiányát érzem, amikor szenvedek hallgatása miatt, gondoljak arra, hogy ez így van rendjén. (Mennyi nehézségem eloszlik, ha ezt jól megfontolom!) Ha « megkaparintottam » volna Istent, már nem lenne Isten, hanem valamiféle véges tárgy. Ha emberi partnerként társaloghatnék vele, félő, hogy a magamalkotta « isten » szavát hallanám.

* * *

Mi hát a teendő? Miben áll a szív jó felkészültsége, amiről az előbb beszéltünk? Mi az istenhit (s továbbmenően a Krisztusban való hit) előfeltétele?

Először is csendet kell teremtenem magamban. Legyen időm az egyetlen szükségesre: reflektálni, tudatosítani; tisztázni, mi is létem értelme.

Továbbá: nyitottság. Legyek nyitott a Titok felé. A valóság, az élet sokkal több, gazdagabb, mint amit abból megértünk. Nem állítom azt, hogy én már mindent tudok, hogy a valóság csak az, amit megtapasztaltam vagy amit felfogtam; nem zárom le világnézetemet, hanem keresem a teljesebb Igazságot. Nem mondom azt, hogy én vagyok a végső norma, én szabom meg, mi a jó és mi a rossz. Hallgatok lelkiismeretem szavára és sohasem vétkezem szántszándékkal a Fény ellen. Jót teszek mindenkivel, mert jónak lenni jó. Tudok csodálkozni — tágranyílt gyermekszemmel; ámulni a világban szétszórt csodákon. A szépség szikráit ki nem oltom, hanem azért dolgozom, hogy minél szebb legyen a Föld.

Ha ezt teszem, ha megvan bennem ez az alapvető nyitottság és egyenesség, ha kész vagyok mindig elfogadni a teljesebb Igazságot, mihelyt azt felismertem, már valamiképp Krisztushoz tartozom, hiszen ő az Igazság. A sötétségben, a kételyek közepette is imádkozhatok az « ismeretlen Istenhez ». Úgy, ahogy Charles de Foucauld a megtérése előtti hónapokban (1886-ban) ismételgette ezt a paradox imát: « Istenem, ha létezel, add, hogy megismerjelek! ».

A hit tettére képtelenek vagyunk Isten segítsége, kegyelme nélkül. Ezért kell kérnünk segítségét: « Hiszek, Uram; segíts hitetlenségemen! ».

* * *

« Nem keresnél, ha már meg nem találtál volna ». Jézus szól így Pascalhoz a *Jézus misztériuma* c. elmélkedésben. Ezek a szavak az istenmegismerésre is állnak. Az emberi szellem próbálja megragadni a Végtelent, de ha elég alázatos, akkor elismeri, hogy Isten már előbb megragadta őt.

Létünk adottság és feladat. Mielőtt öntudatra ébrednénk, már itt vagyunk a világban. Ha aztán — értelmünk kibontakozásával — reflektálunk életünkre, felfedezzük, hogy létünk forrása más, Másvalaki: nem én adtam a létet, az életet önmagamnak. Mindaz, *ami adottság* — természetem —, *másvalaki adománya.* Szüleimé, természetesen. De rajtuk túlmenően a Létforrást is felfedezem. S amikor felfedezem, hogy minden Isten adománya, hálát adok ezért a Teremtőnek. De létem feladat is. Nekem kell öntudatosan befejeznem teremtésemet: személyiségemet én magam alakítom. Feladatom az, hogy beleegyezzek a teremtésbe és hogy a Teremtő szándéka szerint az legyek, akinek lennem kell. « Semmim sincs, amit ne úgy kaptam volna. De mégis mindent — mindazt, amit a léttel együtt látszólag reámkényszerített valami titokzatos hatalom —, azt is, amit elviselek és elszenvedek, magamévá kell tennem, valóban akarnom kell. Egyszóval akarnom kell a Teremtő akaratát » (Maurice Blondel).

Két akarat szövetségéről van szó. A megtérésnek (hitnek) ez a beleegyezés a feltétele. Itt van az emberi szabadság félelmetes nagysága, kockázata. Visszautasíthatja az isteni Akaratot, vagyis tagadhatja azt, hogy Tőle függ és neki tartozik engedelmességgel. S ha az ember azt akarja, hogy Isten ne létezzék számára, Isten nem létezik *számára.* Csakhogy a teremtő akarat érintetlen marad: hiszen Isten továbbra is szereti az embert. (Ezért marad a létben a bűnös is, az istentagadó is). Az ember továbbra is létezik, de léte a Létteljességtől megfosztva marad: így a bűnös a saját semmiségének feneketlen mélyébe tekint. Amikor — a végső döntésnél — Isten szentesíti ezt a lázadó akaratot, ez a kárhozat. (Lásd erről Blondel szövegét e gyűjteményben).

Az istentagadás lehet a legfőbb bűn, amely minden lázadást és minden más bűnt magában foglal. Látjuk tehát, hogy az istenismeretbe belejátszik a szabadság is. Ezért Istent csak az ismerheti meg

igazán, aki elismeri őt és aláveti neki akaratát, vagyis aki megtér. Ezért az Isten *létével* kapcsolatban is beszélhetünk istenhitről: ez az ember egzisztenciális kapcsolata Istennel, a teljes igen az élő Istennek.

« Hiszek egy Istenben... »: így kezdődik a keresztény hitvallás. Ezzel a hívő megvallja (az istentagadókkal szemben): van Isten; a sokistenhittel (politeizmus) szemben pedig azt állítja, hogy csak egy Isten van.

A hívő ember visszautasít minden bálványistent: a Természet, a Hatalom vagy az Erosz isteneit is; a panteizmus minden (burkolt vagy nyílt) formáját elveti. Mert végülis a legtöbb esetben az istentagadók is elfogadnak valamiféle Abszolútot. A mai ateizmus egyik legelterjedtebb formájáról, a dialektikus materializmusról pl. azt állította Sartre, hogy burkolt panteizmus. Csakugyan, a materialisták a Mindenségnek vagy az Anyagnak isteni tulajdonságokat adnak. (A természetére nézve anyagi és fejlődésben lévő Világmindenség önmagában bírja létének alapját és kifejlődése magyarázatát!).

Minden hívőnek van egy bizonyos istenélménye, hiszen anélkül az « Isten » csak üres fogalom lenne. Életünk ritka pillanataiban felvillan előttünk a Végtelen egy-egy sugara: az Igazság, a Jóság vagy a Szépség extázisának perceiben; egy tudományos felfedezésnél, valamilyen hősi tettnél vagy megpróbáltatásnál, az intenzív öröm vagy a nagy fájdalom óráiban; a halál előrevetett árnyékában; a szerelem örökkévalóságot ígérő teljességében... megsejtünk valami Végtelent, észreveszünk olyan Értéket, amely a transzcendens (lényünkön túlmutató és létünket « felemelő ») abszolút Érték szikrája. Sokszor éppen egy szenttel való futó találkozás az ilyen alkalom: a szentek Isten hathatós tanúi közöttünk. (Ezt igazolják az itt közölt vallomások is).

A hívő ember nem mindig a legjobb dialektikus; sokszor képtelen válaszolni jól képzett filozófusok ellenvetéseire. Sokszor — ha az embernek nehézségei vannak a hit körül — a legfényesebben előadott istenérvek sem bizonyítanak. Az értelem talán meglátta az igazságot, de a szív tovább nyugtalankodik. Miután az elméleti problémákat megoldottuk (ez szükséges, hiszen hitünk ésszerű hódolat), még hátra van az « isteneszme » gyakorlati alkalmazása, vagyis az, hogy teljesen elkötelezzük magunkat és igazán a hit szerint éljünk. És itt jön segítségünkre az Isten Adománya. Az első adomány maga az értelem. Az Isten alapvető állításának erejéhez nem ad hozzá semmit

a kegyelem; tehát a racionális érvek értéke nem függ a kegyelmi ajándéktól. Az új adomány más természetű. Isten Lelke, a Szeretet biztonságot ad a szellemnek; új teremtményekké változtat bennünket. Aki szeret, valóban megismeri Istent, mert Isten Szeretet.

* * *

« Minden hívő valakinek a szavához tapad. Így a hit aktusában a leglényegesebb és mintegy a cél szerepét játssza az a személy, akinek a szavára elkötelezzük magunkat. E személyes elkötelezettség mellett másodlagosaknak tűnnek azok az igazságok, amelyeket a hittel együtt megvallunk » (Aquinói Szent Tamás).

A hit tehát személyes találkozás az élő Istennel. Ez az Isten kinyilatkoztatja magát, üdvösségre hív: a vele való életközösségre. Amikor a hitben kitárulok jelenlétének, igent mondok hívásának és így alávetem magam örök tervének (« hallgatok rá », vagyis engedelmeskedem neki), már átlépem a hit küszöbét. *Credere in Deum:* hinni Istenben — a keresztény hagyomány tanítása szerint — több, mint egyszerűen elfogadni Isten létét, vagy akár hinni Istennek (elfogadni a kinyilatkoztatott igazságokat): egész lényünk szerető odatapadása ez Hozzá, teljes önátadás a Szeretetnek.

Mindez csakis az ő kegyelmének, megvilágosító és szeretetre hangoló Lelkének erejében lehetséges. A hívő elismeri, hogy minden kezdeményezés Istentől jön. Az élő Isten hív, ő vonzza a szívünket, Ő ösztönöz az elkötelezettségre, Ő adja a látást lelki szemünknek, hogy jeleit észrevegyük, és Ő, a legfőbb Igazság a legfőbb tanúságtevő. Neki hiszünk, mert Ő nem csal és nem is csalatkozik.

A hitet nem szabad azonosítanunk a vallásos élménnyel, az istenélménnyel. Vannak olyan hívők, akik életük egyes pillanataiban « megélik » Isten közelségét, az imában egészen bensőséges viszonyba kerülnek az Úrral; de amikor ezeknek az élményeknek emléke eltűnik, amikor « nem érzik » Isten jelenlétét, azt gondolják, hogy elveszítették hitüket. A hitet meg kell különböztetnünk a hit *érzésétől.* Mivel Istent nem látjuk, személyéhez nem úgy tapadunk, mint valami evidencia tárgyához. Az evidencia hiánya marginális kételyekben fejeződhet ki. Az embert kínozhatják kételyek, ez lehet kísértés; lehetnek nehézségei, ez természetes (« Ezer nehézség sem támaszt egyetlen kételyt », mondotta Newman). De mindezek ellenére megőrizheti a hitet.

Ha a hitet pszichológiai szempontból akarjuk jellemezni, azt mondhatjuk: *engedelmesség* az önmagát kinyilatkoztató Istennek. Mivel Isten felfoghatatlan és végzései kifürkészhetetlenek, akkor is engedelmeskednünk kell neki, ha nem értjük Őt, ha útjainak célját nem is látjuk. A hit teljes odaadás, bízó ráhagyatkozás Istenre, aki Szeretet. Jegyezzük meg, hogy mi katolikusok nem elégszünk meg a Luther-féle « bizalom-hit » fogalmával; az Istenre való bízó ráhagyatkozás, az egzisztenciális elkötelezettség nem zárja ki azt, hogy bizonyos hitigazságokat is megvalljunk. Éppen mivel odatapadunk a kinyilatkoztató Isten személyéhez, elfogadjuk azt is, *amit* mond önmagáról és küldöttjéről: « Az örök élet az, hogy ismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldtél, Jézus Krisztust » (Jn. 17,3).

Az ember azért létezik, mert Isten örök szeretettel szereti őt. Mindannyiunkat « nevünkön nevez », ahogy a prófétánál Izraelt: « Ne félj, mert megváltalak; neveden szólítottalak, az enyém vagy » (Iz 43,1). Claudel is erről énekelt megtérése után *Magnificat*-jában: « Nevemen szólítottál... És íme, egyszerre Valaki lettél! ». Amikor az ember hittel válaszol az isteni hívásra, felfedezi az élő Isten arcát és ő maga is valóban személy lesz. Akkor lesz igazán valaki, ha megvalósítja Isten örök tervét. Mivel Isten különleges módon szeret, ezért vagyok személy és ezért sorsom az örök élet. A hit végső soron: hit a Szeretetnek: « Megismertük a Szeretetet, amellyel Isten szeret bennünket, és hittünk benne. Szeretet az Isten: aki szeretetben él, Istenben él és Isten őbenne » (1 Jn 4,16).

Szabó Ferenc

TARTALOM

ARCOD KERESEM (Bevezető) 5

Isten Szava . . . 9

42. (41.) Zsoltár . 9

Szent János prológusa . 10

I.

Isten-keresők vallomásai

Szent Ágoston (354-430) 15

Arcod keresem 15

Későn szerettelek meg! . . 16

Hol a te Istened? . . . 16

« Én vagyok a világ világossága » . 19

Nazianzi Szent Gergely (330-390) . 21

Ó Te, megnevezhetetlen 21

Szent Anzelm (1033-1109) . 22

Arcodat keresem, Uram! . 22

Keresztes Szent János (1542-1591) . 24

A Sötét Éjszaka dala . 24

A szeretet élő lángja . 25

A szerelmes lélek imája 26

Pázmány Péter (1570-1637) 28

Imarészletek Nagypéntek I. beszédéből . 28

Blaise Pascal (1623-1662) . 30

Emlékeztető . . 30

Jézus misztériuma . 31

Marie Guyard (1599-1672) . 34

Te *Vagy*, ez a neved! . . 34

François de Fénelon (1651-1715) . 36

Ima 36

Sören Kierkegaard (1813-1855) . 37

Ima 37

Hogyan beszéljünk a szeretetről...? 37

Lisieux-i Szent Teréz (1873-1897) . . 39
Kísértés a hit ellen (Önéletrajzából) . 39
Charles Péguy (1873-1914) 43
Az Éj 43
Rainer Maria Rilke (1875-1926) 47
Akkor élek épp... . . . 47
Őszi nap 47
Kilencedik duinói elégia . 48
Prohászka Ottokár (1858-1927) . . . 51
Úgy teremtettél, hogy szomjazzalak! . 51
Isten szomjazza, hogy szomjazzuk Őt . 52
Gilbert K. Chesterton (1874-1936) . . 55
Az öröm, a keresztény gigászi titka . 55
József Attila (1905-1937) . 58
Isten 58
Istenem . . . 58
Babits Mihály (1883-1941) . 60
Zsoltár férfihangra . 60
Jónás imája . . 61
Simone Weil (1909-1943) . 62
A kapu 62
Egyetemes szeretet és új életszentség . 63
Dietrich Bonhoeffer (1906-1945) 65
Az Isten utáni szomj . . 65
Paul Valéry (1871-1945) . 66
A tengerparti temető . 66
Maurice Blondel (1861-1949) 71
« Nem keresnél, ha már meg nem találtál volna » . 71
A cselekvés halála 71
A természetfeletti: szükséges és elérhetetlen . . 72
Paul Claudel (1868-1955) . . . 75
« Egek hirdetik Isten dicsőségét » . . 75
Legyőztél engem! 76
A Rózsa éneke (Kantáta három hangra) . 76
Húsvét éjszakája 78
Pierre Teilhard de Chardin (1881-1955) 81
Mise a világ felett (Felajánlás) 81
A világot az Egyetemes Krisztus hatja át lélekkel . 83
Ima a mindig nagyobb Krisztushoz 84

Sík Sándor (1889-1963) . 86
A néma Miatyánk . . 86
Thomas Merton (1915-1968) 88
Megtérése történetéből . 88
Romano Guardini (1885-1968) . 91
Jézus halála . . 91
Nelly Sachs (1891-1970) 95
Még mindig éjfél . . . 95
Gertrud von Le Fort (1876-1971) . 96
Te Deum 96
Gabriel Marcel (1889-1973) . 97
Ima 97
Rónay György (1913-1978) . . 98
Hat vers a korintusiakhoz . 98
François Varillon S.J. (1905-1978) 101
A Szentháromság misztériumának megközelítése 101
Eugenio Montale (1896-1981) . 106
A kert 106
Mivel elillan az élet 107
Karl Rahner (1904-1984) 109
Életem Istene . . . 109
Pierre Emmanuel (1916-1984) . 114
Babel 114
Veni Creator . . 115
A Boldogságokból . 116
Veszett kutya . . 119
Változat . . . 120
René Char (1907-1988) . 121
Az igaz éjszakák 121
Baudelaire elégedetlenné teszi Nietzschét 121
Jean-Claude Renard 123
Húsvéti zsoltár 123
Jean Mambrino S.J. 126
Arc . 126
Gustave Thibon . . 127
Kiábrándító Isten? 127
Jean Guitton . . . 128
Hiszek a szeretetnek . 128

Élie Wiesel 129
Aki szeret, szereti Istent . 129
André Frossard 130
Isten létezik, találkoztam vele . 130
René Habachi 131
Isten és az ember találkozása . 131
Olivier Clément . 132
Sebezhető Isten 132
Szabó Ferenc 133
Szomjazod, hogy szomjúhozzalak 133

II.

Beszélgetések Istenről

(A. Sève interjúi)

1. Jean Delumeau 138
Félelem Istentől 138
2. Colette Magny . . 141
Ateista vagyok, de... 141
3. François Jacob 145
A hívő a türelmetlenség veszélyében forog . 145
4. Mado Maurin 148
Halott fiam megtanított a halálra . 148
5. Hervé Basin . . . 151
Megdöbbent hitetlenség 151
6. Françoise Dolto . . . 154
Jézus felszítja az élet vágyát . 154
7. Jean-Luc Marion 158
Az ikon azt mondja nekünk, hogy Isten néz bennünket . 158
8. Marie-Annick Rétif 162
Egy bizonyos tekintet a megalázottakra 162
9. André Dumas 166
Jézus a legtökéletesebben szabad . 166
10. Miriam református diakonissza . 170
Az egység vágyában élni . 170
11. Marie-Dominique Chenu O.P. . 173
Isten szerelmes belénk . 173

12. Márta nővér . . . 176
Figyelem a Jelenlétre . 176
13. André Fontaine 182
Isten az Evangéliumtól áthatott emberek révén cselekszik . 182
14. Janine Boissard 185
Az az Isten, aki bűneinkre leselkedik . 185
15. Louis Michel . . . 188
Az anyag szemlélődői . 188
16. Isabelle Aubert 192
Szép az élet! . 192
17. Pierre Leroy S.J. . . . 196
Isten gyermekeinek szabadsága . 196
18. Françoise Mallet-Joris . 200
A hit ezer útja . 200
19. Albert Decourtray 204
Hiszünk a Szentháromság kinyilatkoztatásában . 204
20. Jean-Bernard Pommier 211
Azért élünk, hogy boldogok legyünk 211
UTÓSZÓ HELYETT: Istenélmény és istenhit (Szabó Ferenc) . 215